Universiteit Leiden
The Netherlands

Transitie tussen de Romeinse periode en de vroege middeleeuwen in een perifeer gelegen microregio van Noord-Francia: de Pagus Renensis van de 4de tot de 8ste eeuw na Chr. : Een archeologische synthese

Annaert, H.E.A.P.

Citation
Annaert, H. E. A. P. (2022, September 15). *Transitie tussen de Romeinse periode en de vroege middeleeuwen in een perifeer gelegen microregio van Noord-Francia: de Pagus Renensis van de 4de tot de 8ste eeuw na Chr. : Een archeologische synthese*. Retrieved from https://hdl.handle.net/1887/3458544

Version:	Publisher's Version
License:	Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden
Downloaded from:	https://hdl.handle.net/1887/3458544

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

BIJLAGE 1

BIJLAGE 1. Catalogus van archeologische sites binnen het *pagus Renensis*-gebied.

Inleiding

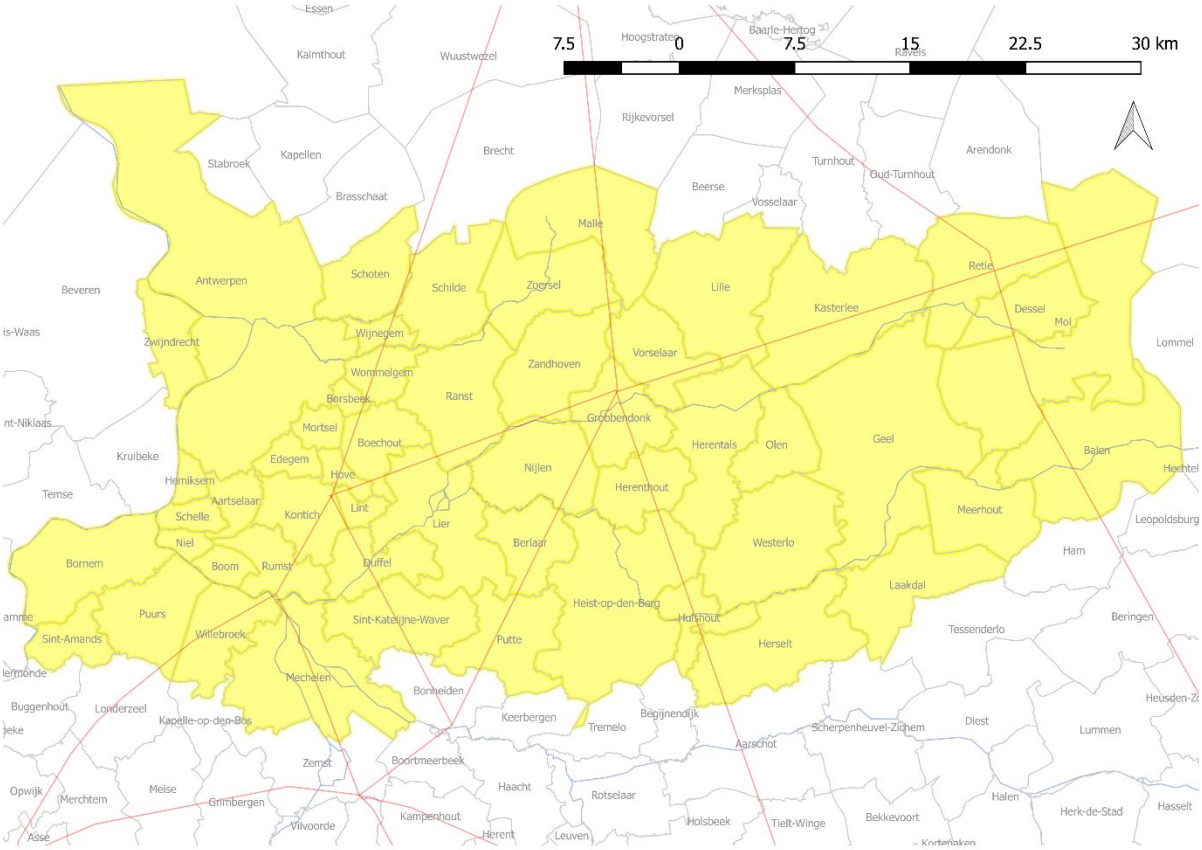

Fig. Cat.1: Studiegebied met fusiegemeenten – © AGIV.
Study area with main municipalities – © AGIV.

Opbouw van de catalogus

Het studiegebied van dit doctoraatsonderzoek omvat een maximale interpretatie van de vroegmiddeleeuwse *pagus Renensis* waarvan de geografische, hydrografische, bodemkundige en toponymische kenmerken verder in deze scriptie uiteengezet werden (zie hoofdstukken 4.2 en 3.2). De ruimtelijke afbakening van dit studiegebied, zoals gemotiveerd in hoofdstuk 2.3, volgt het stroomgebied van de Schelde vanaf de monding van beide Schijnen, beide Netes en de Rupel vanaf de samenvloeiing van Nete en Dijle tot hun monding in de Schelde. De chronologische afbakening omvat de transitieperiode tussen het einde van het Romeinse Rijk in onze gewesten en de oudste fase van de vroege middeleeuwen of de zgn. Merovingische periode, met name de 4de tot 8ste eeuw.

Deze appendix bestaat uit een catalogus van bekende archeologische vindplaatsen die een min of meer betrouwbare datering kregen in de 4de tot 8ste eeuw na Chr. Gemakshalve is de catalogus opgebouwd volgens het huidige bestuurlijke systeem in België. Dit wil zeggen dat de begrenzing van het studiegebied van de *pagus Renensis* de begrenzing van de Belgische fusiegemeenten volgt die binnen het hierboven beschreven geografische gebied vallen (fig. Cat. 1). De oplijsting bestaat uit 52 fusiegemeenten met hun respectievelijke deelgemeenten, in totaal 123 gemeenten en deelgemeenten, alle gelegen in de provincie Antwerpen. De rangschikking is alfabetisch geordend per fusiegemeente met de fusiegemeente zelf op kop, gevolgd door de deelgemeenten in alfabetische volgorde, met vermelding van de oudst gekende schrijfwijze.

Per gemeente is een algemene situering geschetst met aandacht voor de toponymische verklaring van de plaatsnaam[981], de topografische, bodemkundige en hydrografische situering, het patroniem van de parochiekerk alsook een kort overzicht van eventueel bekende Romeinse sites en/of vondsten en nuttige historische informatie. Daarna volgt een opsomming van de vindplaatsen en/of losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw, bekend binnen het grondgebied van de gemeente in kwestie. Er is bewust voor gekozen afstand te nemen van de gevestigde cultuurhistorische indeling in 'laat-Romeinse' en 'Merovingische periode'. Eerder dan de 4de eeuw lijkt de 7de eeuw een duidelijke scharnierperiode. Daarom zijn de sites ingedeeld per twee tijdskaders met name de 4de tot en met de 6de eeuw en de 7de tot en met de 8ste eeuw. Elk item is genummerd en weergegeven op een kaartlaag met verschillende kleuren (per eeuw) en verschillende symbolen (funeraire sites, nederzettingen, cultusplaatsen, artisanale sites en losse vondsten). Plaat 2 geeft een overzicht van alle vindplaatsen terwijl platen 3 en 4 onderscheid maken in de hierboven beschreven tijdskaders 4de tot en met 6de eeuw en 7de tot en met 8ste eeuw. Op deze laatste plaat zijn ook de niet gedateerde sites aangeduid. Figuren Cat. 2, 3, 4 en 5 tenslotte geven een meer gedetailleerde chronologische spreiding weer.

Elk sitenummer is gekoppeld aan de deelgemeente in kwestie en de sitenaam (meestal een toponiem of straatnaam). Per item worden achtereenvolgens de CAI-ID, historiek, situering, aard van de site of vondst (met type, beschrijving, bewaringsgegevens en datering) en voornaamste bibliografische verwijzing opgenomen. In totaal zijn voor het studiegebied 121 vindplaatsen en/of vondsten geregistreerd. Een aantal sitenummers is aangeduid met een vraagteken. Dit wil zeggen dat er onzekerheid bestaat over ofwel de datering ofwel de interpretatie van de vindplaats in kwestie.

[981] Om enige uniformiteit te garanderen is geopteerd om voor de etymologische verklaring van de plaatsnamen een van de recentere studies te gebruiken met name het werk van Debrabandere F., Devos M., Kempeneers M., Mennen P., Ryckeboer V., Van Osta H. & W. uit 2010 (*De Vlaamse gemeentenamen. Verklarend woordenboek)*. Voor plaatsnamen waar extra etymologische verklaringen mogelijk waren, is de referentie als extra bron vermeld.

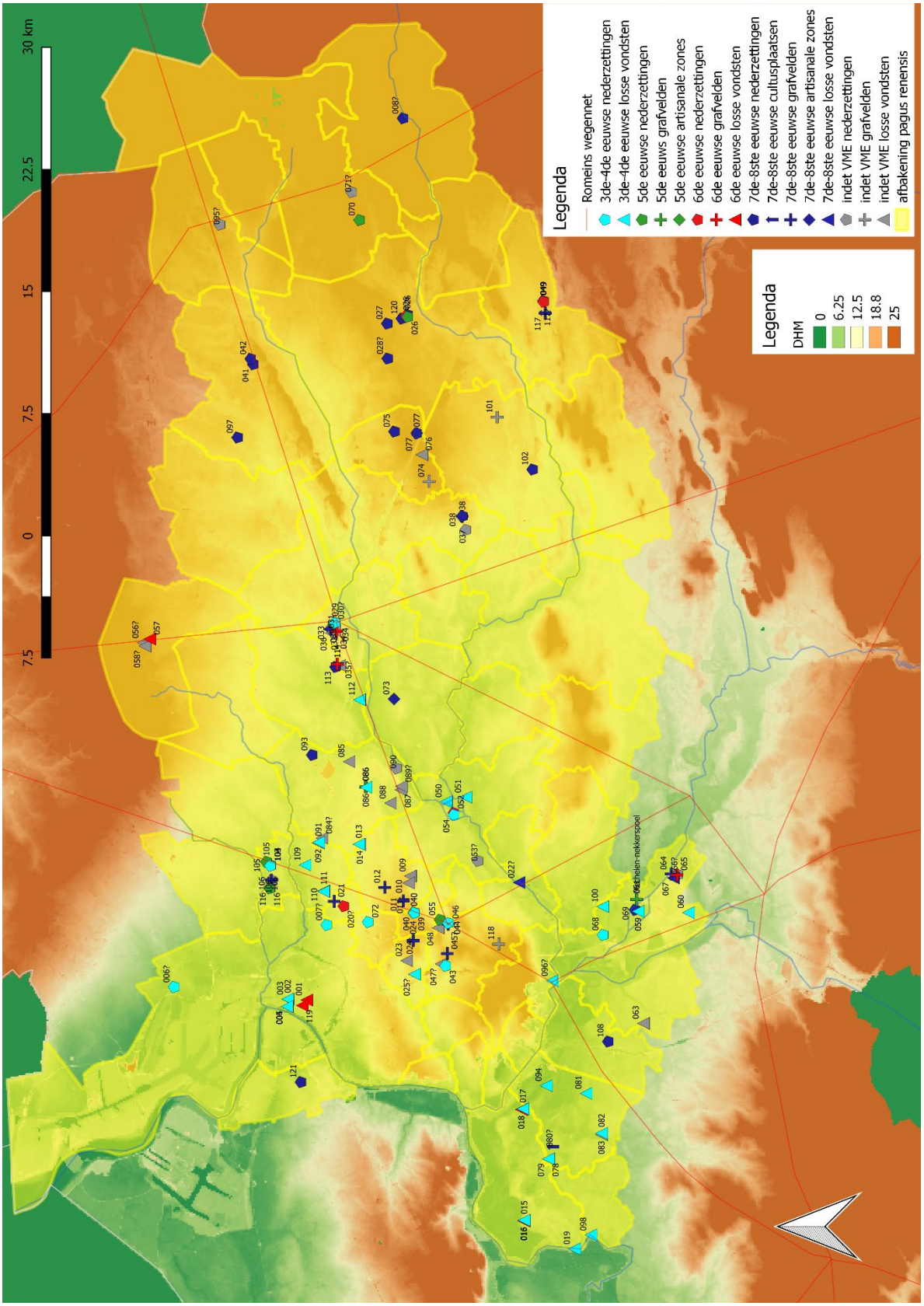

Pl. 2: Verspreiding van alle vindplaatsen in de pagus Renensis *vermeld in de catalogus – © AGIV.*
Distribution of all archaeological sites in the *Pagus Renensis* mentioned in the catalogue – © AGIV.

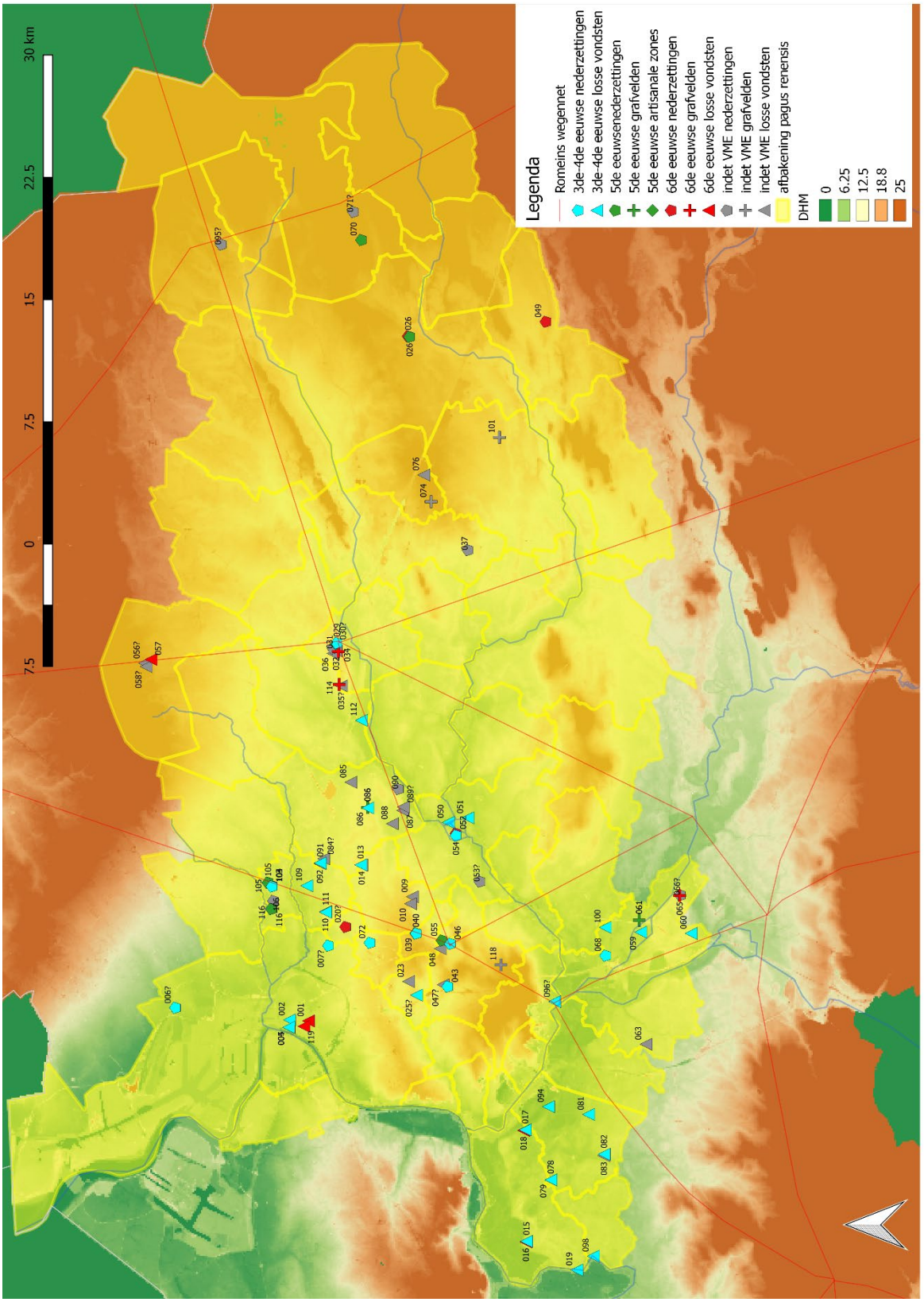

Pl. 3: Verspreiding van de vindplaatsen in de pagus Renensis *met een datering tussen de 4de en 6de eeuw– © AGIV.*

Distribution of the sites in the *Pagus Renensis* dated in the 4th till 6th century - © AGIV.

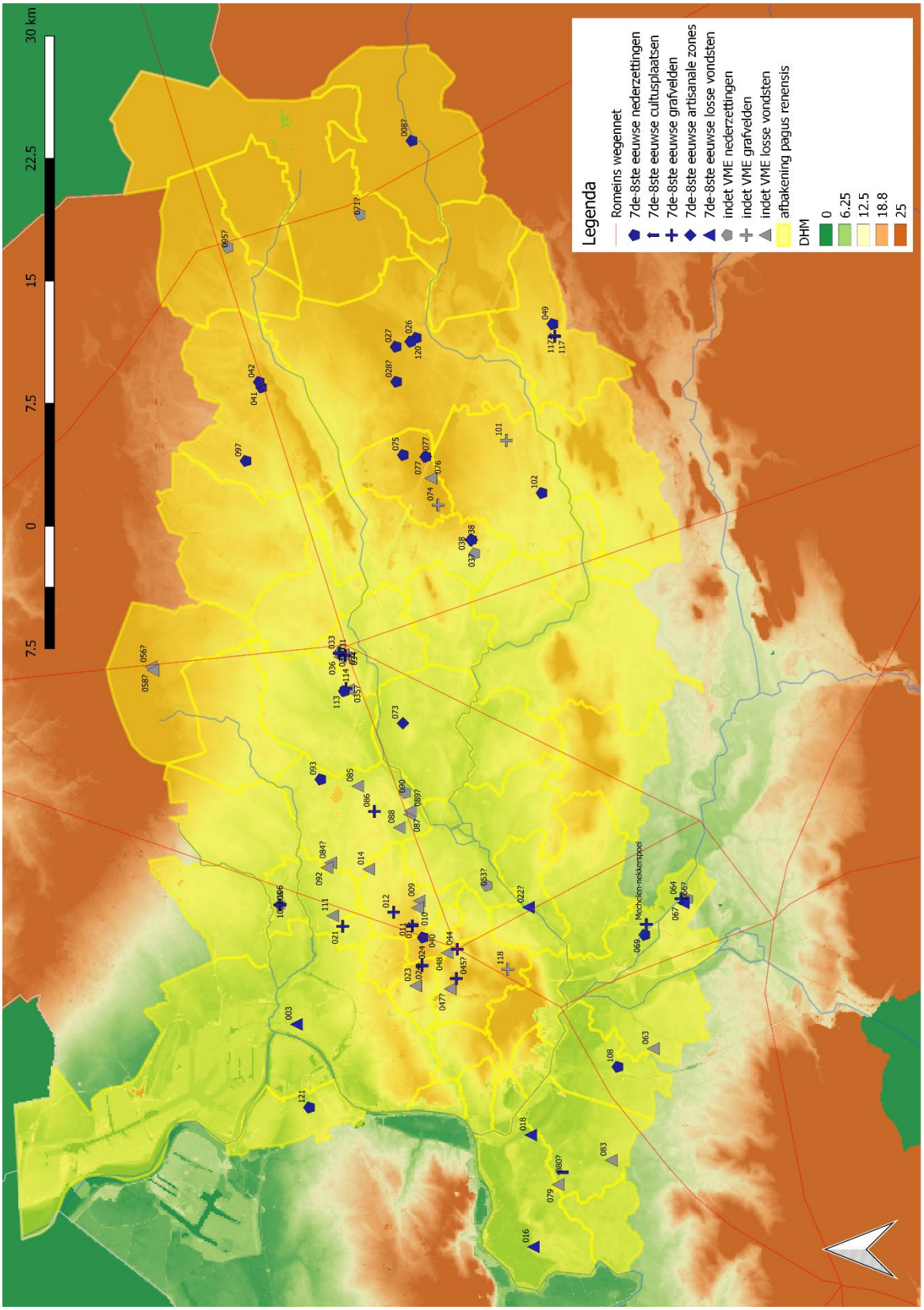

Pl. 4: Verspreiding van de vindplaatsen in de pagus Renensis *met een datering tussen de 7de en 8ste eeuw– © AGIV.*

Distribution of the sites in the *Pagus Renensis* dated in the 7th and 8th centuries – © AGIV.

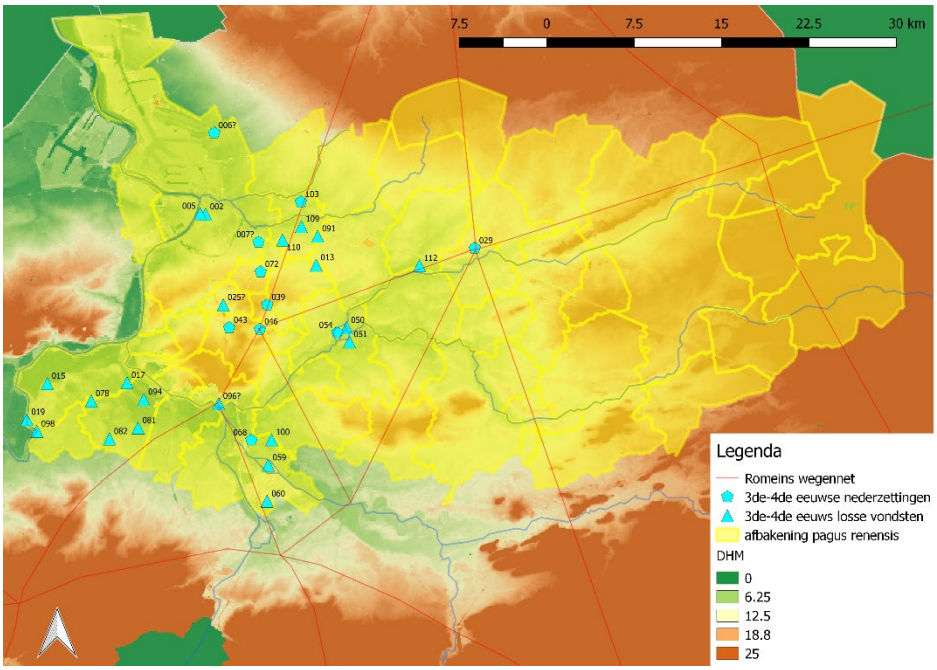

Fig. Cat. 2: Verspreiding van de vindplaatsen in de pagus Renensis *met een datering in de 3de en 4de eeuw– © AGIV.*

Distribution of the sites in the *Pagus Renensis* dated in the 3th and 4th centuries – © AGIV.

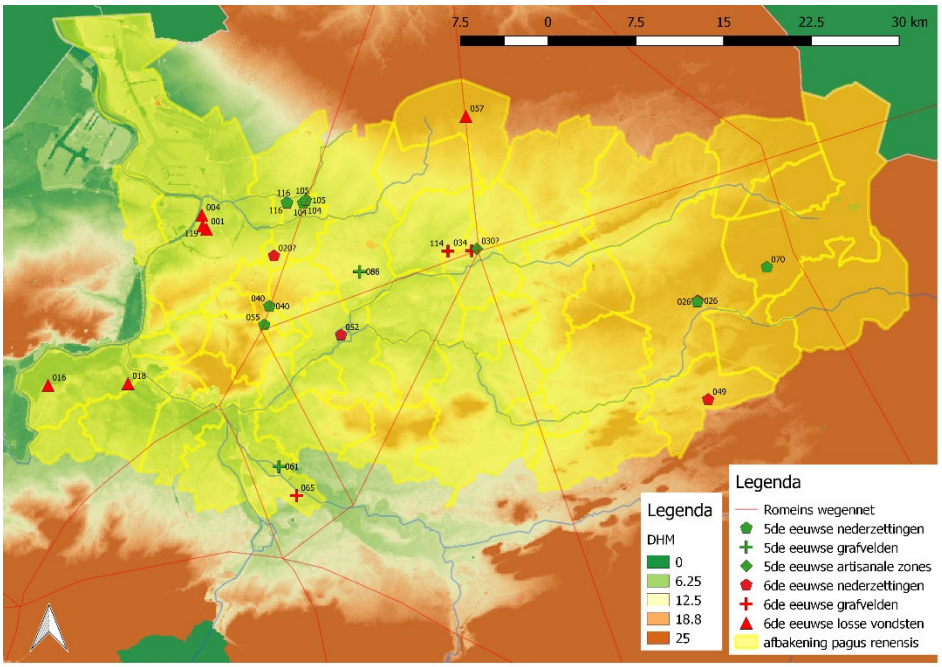

Fig. Cat. 3: Verspreiding van de vindplaatsen in de pagus Renensis *met een datering in de 5de en 6de eeuw– © AGIV.*

Distribution of the sites in the *Pagus Renensis* dated in the 5th and 6th centuries – © AGIV.

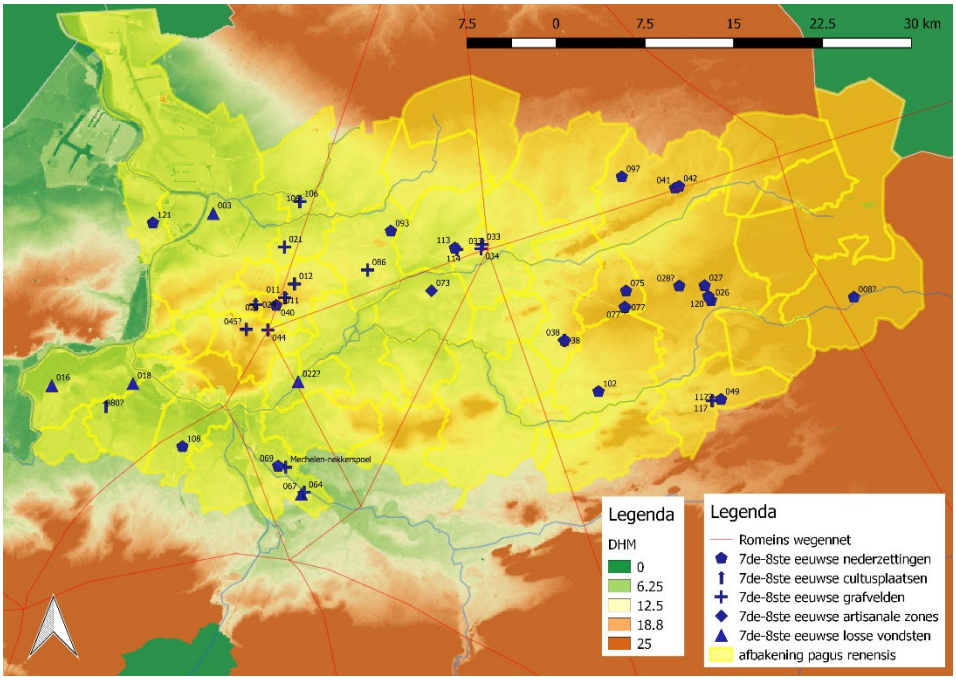

Fig. Cat. 4: Verspreiding van de vindplaatsen in de pagus Renensis *met een datering in de 7de en 8ste eeuw– © AGIV.*

Distribution of the sites in the *Pagus Renensis* dated in the 7th and 8th centuries – © AGIV.

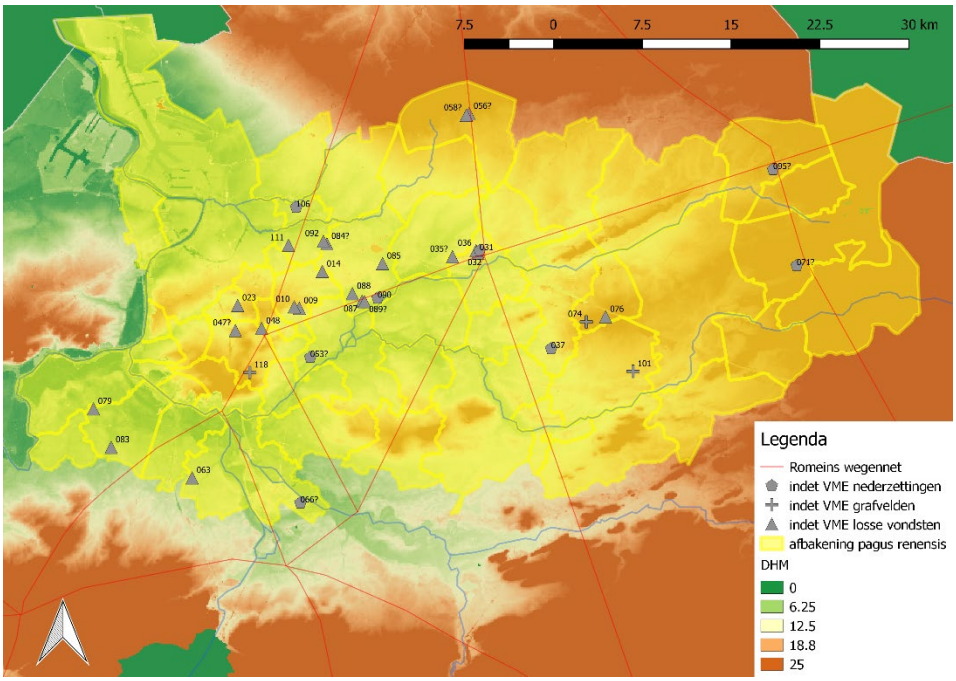

Fig. Cat. 5: Verspreiding van de niet gedateerde vindplaatsen in de pagus Renensis *– © AGIV.*

Distribution of the undated sites in the *Pagus Renensis* - © AGIV.

Definities

Nederzetting

De term 'nederzetting' doelt op een plaats waar mensen zich vestigden om te wonen en er activiteiten uitoefenden, die met die bewoning in verband stonden. Onder 'nederzetting' zijn dus de vindplaatsen opgenomen waar sporen van bewoning zijn vastgesteld. Deze sporen kunnen volledige of onvolledige huisplattegronden omvatten maar ook de plattegronden van bijgebouwen, clusters van paalsporen, waterputten, afvalkuilen e.d.

Funeraire site

Met een 'funeraire site' zijn vindplaatsen bedoeld waar sporen gevonden die in het teken staan van menselijke begravingsrituelen. In de meeste gevallen gaat het om plaatsen waar menselijke resten zijn bijgezet in de vorm van een inhumatie of als crematie, al dan niet onder de aanwezigheid van een monument. Op deze locaties kunnen ook sporen waargenomen zijn die wijzen op het uitvoeren van rituelen die in verband staan met het overlijden of het bijzetten van een overleden lid van de gemeenschap die de begraafplaats aanlegde.

Cultusplaats

Met 'cultusplaats' wordt een locatie bedoeld waar mensen samen komen om hun religie te beoefenen door bepaalde rituele handelingen uit te voeren. Deze plaats wordt door de gemeenschap als heilig beschouwd en is meestal gewijd aan een god. Het kan gaan om een natuurheiligdom, de sporen of plattegrond van een pre-christelijke tempelstructuur of van een christelijke kerk of kapel.

Artisanale site

Met 'artisanale site' wordt een vindplaats bedoeld waar sporen zijn waargenomen die aantonen dat er activiteiten hebben plaats gevonden die in het teken staan van de productie van huishoudelijke werktuigen, aardewerk, sieraden, wapens, … of met het ontginnen van ertsen of het produceren van brandstof. Onder deze noemer zijn dus ovens, afvalkuilen met slakmateriaal, resten van ovens en smeltkroezen, houtskoolmeilers, e.d. terug te vinden. Deze plaatsen kunnen zich nabij of op enige afstand van een nederzetting bevinden.

Losse vondsten

Met 'losse vondsten' worden vondsten zonder enige contextwaarde bedoeld. Het kunnen vondsten zijn die tijdens een reguliere opgraving zijn gevonden maar zich buiten hun oorspronkelijke context bevonden. Een tweede categorie van losse vondsten zijn de vondsten die door landbouwactiviteiten in de ploeglaag zijn terecht gekomen en tijdens veldkartering op de onderzochte percelen zijn aangetroffen. Deze vondsten kunnen een indicatie geven van menselijke activiteit op die plaats.

Gevolgde methodiek

De catalogus steunt op de gegevens die werden ingevoerd in een databestand[982]. Deze databank dekt gans België en was in oorsprong ontwikkeld voor de registratie van gegevens

[982] Microsoft Access 2016

over vroegmiddeleeuwse grafvelden. In 2018 werd de databank aangepast zodat ook de invoer mogelijk was van gegevens over andere types sites met name nederzettingen, cultusplaatsen, artisanale sites en losse vondsten. Tegelijkertijd werd een GIS-laag ontwikkeld waarin alle sites uit de databank opgenomen werden in verschillende mappen met symbolen per datering en per type site[983].

De voornaamste bronnen voor deze oefening waren de Centraal Archeologische Inventaris (CAI), de databank van de Historische Dorpskernen, de Open Access Repository (OAR) van het agentschap Onroerend Erfgoed en het Archeologieportaal van het agentschap Onroerend Erfgoed.

De Centraal Archeologische Inventaris (CAI) is een beleidsinstrument ontwikkeld in 2000 door het toenmalige Instituut voor het Archeologisch Patrimonium (IAP)[984]. Sindsdien wordt deze databank door achtereenvolgens het IAP en haar partners, het Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed en momenteel het Agentschap Onroerend Erfgoed van de Vlaamse Overheid, continu aangevuld met nieuwe gegevens uit archeologisch onderzoek, luchtfoto's, prospecties, publicaties en vondstmeldingen. Via filters op provincie, gemeente, deelgemeente en periode werden de nodige gegevens en bibliografische verwijzingen teruggevonden[985].

De databank van de Historische Dorpskernen is een intern instrument van het agentschap Onroerend Erfgoed, gebruik makend van een databank ontwikkeld in het kader van een project uitgevoerd door de Vrije Universiteit Brussel (VUB) tussen 2007 en 2009 in opdracht van de Stuurgroep Centrale Archeologische Inventaris[986]. De lichtelijk aangepaste databank wordt momenteel gehanteerd als instrument voor de afbakening van de historische dorpskernen van Vlaanderen als archeologische zone[987].

Sinds 2019 zijn alle interne en externe opgravingsrapporten gepubliceerd vóór 2016 digitaal ontsloten via de Open Access Repository (OAR) van het agentschap Onroerend Erfgoed[988]. Met een zoekfilter waren alle rapporten m.b.t. archeologisch onderzoek in de betrokken gemeenten zonder probleem te doorzoeken op eventuele laat-Romeinse of vroegmiddeleeuwse sites.

Op het zgn. Archeologieportaal zijn alle recent ingevoerde archeologienota's, nota's, archeologierapporten en eindverslagen sinds 2016 terug te vinden, ook degene die voorlopig nog niet in de CAI ingevoerd zijn[989]. Via een filter op gemeente zijn alle betrokken gemeentes gecontroleerd op uitgevoerd archeologisch onderzoek en de eventuele aanwezigheid van laat-Romeinse en vroegmiddeleeuwse sites.

---

[983] QGIS versie 2.18 Las Palmas

[984] Meylemans 2004.

[985] https://cai.onroerenderfgoed.be/ (laatste controle op nieuw ingevoerde sites in oktober 2019 bij de CAI-refresh van oktober).

[986] Tys *et al*. 2010.

[987] De Groote *et al.* 2018.

[988] https://oar.onroerenderfgoed.be/ (laatste raadpleging op 31/10/2019).

[989] https://loket.onroerenderfgoed.be/ (laatste controle op nieuwe ingevoerde documenten in oktober 2019)

Geografische, bodemkundige en cartografische informatie was toegankelijk via het Geoportaal beheerd door het agentschap Onroerend Erfgoed[990] en Geopunt-Vlaanderen beheerd door het agentschap Informatie Vlaanderen[991].

Voor de inhoudelijke informatie over sommige sites was het verder nog mogelijk om gebruik te maken van de intern opgemaakte fiches met als doel de afbakening van Archeologische Zones[992].

De kaartlagen die in het QGIS-systeem werden geïmporteerd zijn voornamelijk WMS kaartlagen ter beschikking gesteld door het agentschap Informatie Vlaanderen en Mercator.net[993] maar ook externe gegevens voor wat betreft Nederland[994] en de *Digital Atlas of Roman and Medieval Civilizations*[995].

Alfabetische opsomming van de gemeenten met archeologische sites

AARTSELAAR, Aartselaar (*Artselaer, Aertselaer* – 1307)

Algemeen

- Toponymie: Volgens De Brabandere *et al*. (2010) een combinatie van 'Aard' en 'laar' dus wellicht geen verwijzing naar een persoon zoals soms voorgesteld wordt. Volgens Michiels (2012) een verwijzing naar het Keltische artos 'beer' met *laros 'onbegroeid terrein', dus 'laar van de beer'
- Situering: zandlemige opduiking
- Hydrografie: meerdere beken vinden hun oorsprong op de zandlemige opduiking o.m. Helstbeek (ten westen), Zinkvalbeek (ten westen), Kloosterbeek (ten westen), Wullebeek (ten zuiden), Kleibeek (ten oosten). Ten noorden ligt de vallei van de Edegemse beek.
- Patroniem: oudste vermelding parochiekerk in 1308 met patroniem H. Drievuldigheid en H. Maagd Maria; sinds 1465 gewijd aan de heilige Leonardus (CAI ID 113030).
- Romeinse en/of historische gegevens: kasteel Kleydael dat mogelijk terug gaat tot een middeleeuwse motte (CAI ID 113031); kasteel Solhof vermeld in 1414 als zetel van de heerlijkheid Heysselaer of Yckele (CAI ID 113033).

Sites

Er zijn geen sites gekend uit de 4de tot 8ste eeuw.

---

[990] https://geo.onroerenderfgoed.be (laatste raadpleging op 31/10/2019)
[991] http://www.geopunt.be/ (laatste raadpleging op 31/10/2019)
[992] Voor de provincie Antwerpen werden gedurende de tijdspanne 2011 tot 2013 zowat voor elke gemeente inhoudelijke fiches van potentiële Archeologische Zones opgemaakt.
[993] Topokaart (http://www.ngi.be/cartoweb/), DHM (https://geoservices.informatievlaanderen.be), historische kaarten (http://tile.informatievlaanderen.be), Vlaamse Hydrografische Atlas – Waterlopen (https://www.mercator.vonet.be)
[994] http://geodata.nationaalgeoregister.nl/bestuurlijkegrenzen/wfs (voor de Nederlandse lands- en provinciegrenzen)
[995] https://darmc.harvard.edu/

Losse vondsten

Geen losse vondsten bekend uit de 4de tot 8ste eeuw.

ANTWERPEN, Antwerpen (*Anderpus* – 7de eeuw)

Algemeen

- Toponymie: vermelding *ANDOVERPIS* in een 8ste-eeuwse bron (Krusch 1902), waarop verscheidene etymologische verklaringen zijn gebaseerd. De naam verklaringen vanuit het Latijn, Germaans of Keltisch zijn uiteenlopend en verwijzen naar een natuurlijk aangeslibde zone (Gysseling 1960, 61-62) of een antropogene 'werp' (wal of schans; Van Loon 1982) of houden verband met een bevolkingsgroep (Michiels 2012).
- Situering: meerdere zandlemige opduikingen in het alluviale gebied van de Schelde.
- Hydrografie: gesitueerd op de rechteroever van de Schelde ten zuiden van de samenvloeiing van Schelde en Schijn.
- Patroniem: oudste kerk zou door Amandus vanuit Elnone in het *castrum* gesticht zijn en gewijd zijn aan Sint-Petrus en Paulus, later volgens een betwistbare tekst uit 726 door Rauchingus en zijn vrouw Bebelina aan Willibrordus geschonken (ligging vooralsnog onbekend – Bellens *et al*. 2012B, 5; Oost 1982, 19); de aan Onze-Lieve-Vrouw gewijde kathedraal wordt sinds 1124 vermeld als parochiekerk.
- Romeinse en/of historische gegevens: Romeinse bewoning en begraving vastgesteld tussen de Burchtsite en de Grote Markt (midden 1ste eeuw tot laatste kwart 3de eeuw - CAI-ID 101837, 102128, 102145, 105018, 106149, 11002, 155898, 155899, 156574, 159078); Romeinse crematiegraven ter hoogte van de Sint-Augustinuskerk (tweede kwart 2de eeuw-begin 3de eeuw – CAI ID 100562); zoals reeds in het verleden geopperd (Verhulst 1978, 18 en Rombaut 1992) wijzen de meest recente onderzoeksresultaten mogelijk op de aanwezigheid van een militaire Romeinse component ter hoogte van de Burchtsite (Bellens *et al.* in prep.); Karolingisch *emporium* vanaf de 8ste-9de eeuw onder de Scheldekaaien en Burchtomgeving met inhumatiegraven uit de late 9de-10de-eeuw ter hoogte van de Sint-Michielskaai, *Annales Fuldenses* vermelden vernielingen door de Vikingen in 836 (Bellens 2013; Bellens *et al*. 2012B, 6).

Sites

Ondanks de vermelding *Anderpus* op een 7de-eeuwse *tremissis*, de vermelding van een kerkstichting door Amandus in de 7de eeuw en de vermelding van *ANDOVERPIS* in de *vita Eligiii* uit de 8ste eeuw zijn vooralsnog geen bewoningssporen uit de laat-Romeinse en Merovingische periode aangetroffen. De oudste bewoning situeert zich rond de Burchtsite en onder de Scheldekaaien en gaat terug tot de 9de eeuw. Een aantal losse vondsten bevestigen echter een laat-Romeinse en Merovingische occupatie waarvan de *in situ*-nederzettingssporen echter nog niet zijn aangetroffen[996].

Losse vondsten

001-Antwerpen, Sint-Joriskerk-Mechelseplein

- CAI-ID: 154389
- Historiek: ca 1847 - vondst tijdens bouw van neogotische Sint-Joriskerk.

[996] https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/140031 (geraadpleegd op 02/04/2019)

- Situering: buiten de stadswallen op de plaats waar sinds de 12de eeuw een kapel stond, gewijd aan Sint-Joris, later vanaf de 14de eeuw verbouwd tot parochiekerk; in oorsprong op de oostelijke helling van een zandrug (5-6m hoogte, gekarteerd als bebouwde zone); nabij Schelde.
- Aard van de vondst:
    - *tremissis* van muntmeester Theudegislus
    - gouden munt, geslagen te Metz met vermelding naam muntmeester
    - bewaarplaats: onbekend
    - datering: eind 6de eeuw
- Bovendien is er nog sprake van de vondst van een tweede munt nabij de Sint-Joriskerk:
    - *tremissis* van muntmeester Chrodigislus
    - gouden munt, geslagen te Anderpvs met vermelding naam muntmeester
    - bewaarplaats: onbekend (niet bewaard?)
    - datering: 630-650
- Bibliografie: Lafaurie 1987; Oost 1982, 19; Warmenbol 1987, 155 en Warmenbol 1988; Genard 1886-1892, 340, 342 afb. I).

002-Antwerpen, Minderbroedersstraat

- CAI-ID: /
- Historiek: 2007, noodopgraving door de archeologische dienst van de Stad Antwerpen.
- Situering: Minderbroedersstraat, ca 450 m ten oosten van de burchtsite; oorspronkelijk gesitueerd op de oostelijke flank van een zandrug (7m hoogte, gekarteerd als bebouwde zone); Scheldegebied.
- Aard van de vondst:
    - Laat-Romeinse munt van Valentianus I, *aes* 3, geslagen in Rome tussen 364 en 375. Gevonden in een gracht afgelijnd door een reeks paalkuilen (zie ook 003)
    - Bewaarplaats: depot stad Antwerpen (inv. Nr. A266/1/Minderbroedersstraat)
    - Datering: 4de eeuw
- Bibliografie: Bellens *et al.* 2012A, 312; Bellens 2013, 10.

003-Antwerpen, Minderbroedersstraat

- CAI-ID: /
- Historiek: 2007, noodopgraving door de archeologische dienst van de Stad Antwerpen.
- Situering: Minderbroedersstraat, ca 450 m ten oosten van de burchtsite; oorspronkelijk gesitueerd op de oostelijke flank van een zandrug (7m hoogte, gekarteerd als bebouwde zone); Scheldegebied.
- Aard van de vondst:
    - Vroegmiddeleeuwse scherven o.a. van biconisch aardewerk en mogelijk handgevormde *chaff tempered ware*[997] in een gracht afgelijnd door een reeks paalkuilen (zie ook 002)
    - Bewaarplaats: depot stad Antwerpen
    - Datering: 7de -8ste eeuw
- Bibliografie: Bellens 2013, 10.

004-Antwerpen, Jordaenskaai

- CAI-ID: 159078
- Historiek: 2008-2009, opgraving door de archeologische dienst van de Stad Antwerpen.

[997] Er is discussie of deze handgevormde waar eerder in de metaaltijden te dateren is (pers. mededeling T. Bellens, 24/10/2019).

- Situering: Jordaenskaai, burchtsite; in oorsprong gesitueerd op het hoogste punt van een zandopduiking (9-10m hoogte; gekarteerd als bebouwde zone); nabij Schelde.
- Aard van de vondst:
    - Vroegmiddeleeuws aardewerk o.a. biconisch aardewerk, intrusief aanwezig in de vroegmiddeleeuwse walophoging
    - Bewaarplaats: depot stad Antwerpen
    - Datering: 6de-7de eeuw?
- Bibliografie: Bellens *et al*. 2012B, 18; Bellens 2013, 10.

005-Antwerpen, Jordaenskaai

- CAI-ID: 159078
- Historiek: 2008-2009, opgraving door de archeologische dienst van de Stad Antwerpen.
- Situering: Jordaenskaai, burchtsite; in oorsprong gesitueerd op het hoogste punt van een zandopduiking (9-10m hoogte; gekarteerd als bebouwde zone); nabij Schelde.
- Aard van de vondst:
    - Laat-Romeinse vondsten in de vroegmiddeleeuwse walophoging o.a. een een *aes* 3 van Constans I geslagen in Trier tussen 348 en 350), een aes 2 (?) onleesbaar en secundair verbrand, en aardewerkscherven
    - Bewaarplaats: depot stad Antwerpen (de munten met inv. Nr. A243/37/V61 en A243/S1427/V933)
    - Datering: 4de eeuw
- Bibliografie: Bellens *et al*. 2012A, 312; Bellens 2013, vooetnoot 9; Devos *et al*. 2013, 168.

115-Antwerpen, onbekende vindplaats

Van drie andere munten die zouden gevonden zijn in het Antwerpse is de exacte vondstlocatie onbekend:
- een *solidus* van Theodebertus I (534-548), geslagen te Mainz,
- een *tremissis*, geslagen in Kamerijk rond 600,
- een *tremissis*, gevonden op de noordelijke oever van de Westerschelde tijdens indijkingswerken nabij het fort van Bath, geslagen te *Anderpus* door muntmeester Chrodigislus in de periode 630-650 (Cuypers 1853; Oost 1982, 19),

Geen van deze munten is bewaard gebleven (Lafaurie 1987; Bellens 2013, 17).

119-Antwerpen, Schoytestraat

- CAI-ID: 100570
- Historiek: 1991, opgraving door de archeologische dienst van de Stad Antwerpen.
- Situering: Schoytestraat, noordzijde; oorspronkelijke ligging op de top van een zandrug (8m hoogte, gekarteerd als bebouwde zone); nabij Schelde.
- Aard van de vondst:
    - Intrusieve vondst uit een postmiddeleeuwse afvalkuil (kuil 5): wandscherf van een pot in biconisch aardewerk met golflijnversiering op de schouder
    - Bewaarplaats: depot stad Antwerpen
    - Datering: tweede helft 6de eeuw
- Bibliografie: Lettany *et al*. 1992, 77-78.

De overige vondsten afkomstig uit Antwerpen en als Merovingisch vermeld in het repertorium van Bauwens-Lesenne (1965) zijn later door Warmenbol (1987) herkend als jongere middeleeuwse vondsten – CAI ID's: 105016, 154383, 154384, 154385, 154388. Toch lijkt het ons dat de 'scramasaxen, bijlen, umbo die uit de Schelde afkomstig zijn (CAI ID: 154384) en de gekleurde kralen in glaspasta en de kralen in amber afkomstig van de Scheldekaaien (CAI ID: 154385) een vroegmiddeleeuwse datering kunnen hebben.

ANTWERPEN, Austruweel (*Ousterweel* – 1210)

Algemeen

- Toponymie: Debrabandere et al. (2010) verklaart het suffix '-weel' als een wiel na een dijkdoorbraak.
- Situering: polderdorp ontstaan na de inpoldering van de Scheldepolders.
- Hydrografie: gelegen langs de rechter Scheldeoever
- Patroniem: Sint-Johannes-de-Doper.
- Romeinse en/of historische gegevens: het dorp verdween in 1929 ten gevolge van de havenuitbreiding; enkel de kerk is nog bewaard temidden van het havengebied (CAI ID 366161).

Sites

Er zijn geen sites gekend uit de 4de tot 8ste eeuw.

Losse vondsten

Geen losse vondsten bekend uit de 4de tot 8ste eeuw.

ANTWERPEN, Berchem (*Berchem* – 1186)

Algemeen

- Toponymie: vroegmiddeleeuws –(inga)hem-toponiem. Volgens Debrabandere et al. (2010) te verklaren als 'woning op een hoogte, op de meest verheven plaats der vlakte' (hier de drassige vlakte van de Schijnvallei).
- Situering: zandlemige tot zandige opduiking in de alluviale vallei van de Schelde.
- Hydrografie: geen rivieren of beken binnen het grondgebied van deze deelgemeente.
- Patroniem: Willibrordus. Volgens de legende zou Willibrordus (658-739) in 710 in Berchembos een kleine houten kapel opgericht hebben die in de 9de eeuw door de Noormannen vernield werd (OE-erfgoedobject 10944)[998].
- Romeinse en/of historische gegevens: /

Sites

Er zijn geen sites gekend uit de 4de tot 8ste eeuw.

Losse vondsten

Geen losse vondsten bekend uit de 4de tot 8ste eeuw

ANTWERPEN, Berendrecht (*Berendrecht* – 1124)

Algemeen

- Toponymie: Debrabandere *et al*. (2010) ziet twee verklaringen nl. 'beer' in de betekenis van modder of de persoonsnaam 'Bernerus'.

[998] https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/10944
(geraadpleegd op 02/04/2019)

- Situering: hoger gelegen zandige uitsprong in de alluviale vallei van de Schelde, aan de voet van de hoge zandrug van de Brabantse Wal.
- Hydrografie: Dorpsbeek in het noorden van de dorpskern en de Opstalbeek/Zotte beek ten zuiden van het dorp.
- Patroniem: Sint-Johannes-de-Doper. De huidige kerk klimt op tot de 14de eeuw (tussen 1328 en 1400).
- Romeinse en/of historische gegevens: /

Sites

Er zijn geen sites gekend uit de 4de tot 8ste eeuw.

Losse vondsten

Geen losse vondsten bekend uit de 4de tot 8ste eeuw.

ANTWERPEN, Borgerhout (*Borgerholt* - 1214)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) wijst 'borg' niet op burger maar op de burcht van Antwerpen; dus 'bos van of bij de borg'. Gysseling (1960) daarentegen verklaart de naam als 'burgon' + 'hulta' dus berkenbos.
- Situering: zandleembodems
- Hydrografie: Vuile beek door dorpskern, mondt uit in de Schijn ten noordoosten van het vroegere dorp.
- Patroniem: Onze-Lieve-Vrouw-van-Victorie, later Onze-Lieve-Vrouw-ter-Sneeuw. Oorspronkelijk een kapel onder de parochie van Deurne met oudste vermelding in 1240; vanaf 1837 eigen parochie.
- Romeinse en of historische gegevens: /

Sites

Er zijn geen sites gekend uit de 4de tot 8ste eeuw.

Losse vondsten

Geen losse vondsten bekend uit de 4de tot 8ste eeuw.

ANTWERPEN, Deurne (*Torninis* - 1161)

Algemeen

- Toponymie: Debrabandere et al. (2010) herkent 'thorn' gevolgd door het suffix '-in' (leeft later voort als '-en') dus 'met doornstruiken beplante schans als een primitieve wijkplaats voor de bevolking. Michiels (2012) opteert voor een Keltische oorsprong nl. **turno* dus 'talud, vooruitspringende hoogte'.
- Situering: zand- tot zandleemrug die de oostelijke oever van de Schijn flankeert; oudste vermelding 1161.
- Hydrografie: op rechteroever van de Schijn.
- Patroniem: Onze-Lieve-Vrouw, later Sint-Fredegandus. Volgens de legende zou de heilige Fredegandus te Deurne een abdij gesticht hebben. De kerk die zeker opklimt tot de 10de

eeuw, was afhankelijk van de abdij van Ename, vanaf de 14de eeuw van de Sint-Michielsabdij in Antwerpen.

- Romeinse en/of historische gegevens: Romeinse nederzetting uit de 1ste tot tweede helft 3de eeuw opgegraven op de locatie Eksterlaar (Deurne-Zuid – Alma 2016). Langs de Schijn zouden door de heemkundige kring ter hoogte van het Cogelsplein en de pastorij, Romeinse scherven als sporen van een houten middeleeuwse kade aangetroffen zijn CAI ID 366001); ten noorden van het dorp ligt het omgrachte Bisschoppenhof dat wellicht in oorsprong terug gaat naar het centrum van een villadomein van de prinsbisschop van Luik, vanaf 1288 in eigendom van de hertog van Brabant (OE-erfgoedobject 11319)[999].

Sites

007-Antwerpen-Deurne,Eksterlaar?

- CAI-ID: 210642, 211488, 212829, 215428
- Historiek: 2014 en 2015, archeologisch vooronderzoek d.m.v. proefsleuven door studiebureau ODIN deels in samenwerking met Fodio, en Studiebureau Archeologie onder wetenschappelijke begeleiding van de dienst archeologie van de stad Anwerpen; in 2015 gevolgd door een vlakdekkende opgraving door studiebureau VEC onder wetenschappelijke begeleiding van de dienst archeologie van de stad Antwerpen.
- Situering: op noordelijke flank van een zandleemrug (hoogte 8,8m, Pbmy,Pcm, Pdm) die zich uitstrekt tussen de Scheldepolders (ten westen), de alluviale vallei van de Grote Schijn (ten noorden) en de beken Eksterlaarbeek en Koudebeek (ten oosten). Ten zuiden is de rug begrensd door de Cuesta van Boom. Het toponiem Eksterlaar is gelegen ten zuiden van de oude dorpskern van Deurne, ten noordoosten van de vroegmiddeleeuwse nederzettingsnaam Menegem.
- Aard van de site:
    - Type: nederzetting
    - Beschrijving: 11 Romeinse huisplattegronden (5 van het Alphen-Ekeren-type, 3 deels éénbeukige en deel tweebeukige plattegronden met potstal en 3 volledig éénbeukige plattegronden waarvan 2 met potstal), en 7 waterputten waarvan er zeker 5 aan de Romeinse periode toe te schrijven zijn; zeker één waterput zou te dateren zijn in de vroege middeleeuwen (tussen 500-700 na. Chr.).
    - Bewaarplaats: depot stad Antwerpen.
    - Datering: eindresultaten nog niet bekend maar bewoning lijkt te starten vanaf 75 na Chr. en liep zeker door tot het einde van de 3de eeuw. Volgens de nieuwste, nog niet gepubliceerde gegevens, zou er een 4de-eeuwse fase aanwezig zijn[1000]. Een van de waterputten zou te dateren zijn in de vroege middeleeuwen.
- Bibliografie: Ryssaert *et al.* 2014; Ryssaert & De Beenhouwer 2014; Yperman *et al.* 2015; Alma 2016; Jennes *et al.* 2017; eindrapport VEC nog niet beschikbaar.

Losse vondsten

Geen losse vondsten bekend uit de 4de tot 8ste eeuw.

[999] https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/11319
(geraadpleegd op 02/04/2019).
[1000] Met dank aan Anne Schrijvers (Stad Antwerpen, dienst Erfgoed) voor deze informatie.

ANTWERPEN, Ekeren (*Akerne* - 1157)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) is de plaatsnaam afkomstig van de voorgermaanse waternaam 'Akrina' of bochtige rivier (Laarsebeek of oude Eker). Michiels (2012) opteert voor een Keltische oorsprong nl. meervoud van 'Akerna' was esdoorn betekent.
- Situering: dorp ontwikkeld op een kaapvormige zandleemopduiking in de alluviale valleien van de Schijn en de Donksebeek, aan de voet van de zuidelijke uitloper van de Brabantse wal.
- Hydrografie: Schijn ten noorden en ten westen; Kaartsebeek ten noorden; Donksebeek; Oudelandsebeek en Laarsebeek ten zuiden.
- Patroniem: Sint-Lambertus; oudste vermelding in 1251 maar de kerk zou terug gaan tot de 10de eeuw. Ekeren was de moederparochie van Brasschaat en Kapellen.
- Romeinse en/of historische gegevens: op verschillende plaatsen in Ekeren is Romeinse bewoning vastgesteld met name aan de Salaadweg en het Laar ten zuidoosten van het dorp (vroeg-Romeinse drenkpoel – CAI ID 105543; vroegromeinse nederzetting – CAI ID 366012), de Kouter (midden-Romeinse waterput – CAI ID 100224), Wilgehoeve (Romeinse nederzetting uit de 2de en 3de eeuw – CAI ID 100693 en 105013) en Schoonbroek (Romeinse afvalkuil met bouwmateriaal – CAI ID 105012) ten noorden van de dorpskern. Op de site het Laar zijn tevens bewoningssporen uit de 9de eeuw vastgesteld. Uit Ekeren zou ook een Karolingische muntschat afkomstig zijn, bestaande uit 80 munten geslagen tussen 751 en 817, en omstreeks 850 begraven (CAI ID 104696). Ten zuiden van de kerk, tussen de Steenstraat en de De Beuckelaarlaan, zou zich oorspronkelijk een motte bevonden hebben (op Ferrariskaart-1777 niet meer zichtbaar).

Sites

006-Antwerpen-Ekeren,Wilgehoeve?

- CAI-ID: 100693 en 105013
- Historiek: 2005, opgraving door de archeologische dienst van de Stad Antwerpen n.a.v. een verkaveling
- Situering: op de noordwestelijke helling van een zandrug (ca 4m hoogte, Zdm(b)/Zcm(b)) die de Kaartsebeek flankeert; nabij Schoon Schijn/Zwarte Beek.
- Aard van de site:
    - Type: nederzetting?
    - Beschrijving: ^{14}C-dateringen op houtskool uit twee paalkuilen en waterputten
    - Bewaarplaats: depot stad Antwerpen (Inv. Nr. A246/20)
    - Datering: 250-330 calAD (1745±25BP) en 260-380 calAD (1720±30BP) wat betreft de paalkuilen.
- Bibliografie: Van Thienen 2016, 96 en 467; Bellens 2006.

Losse vondsten

Geen losse vondsten gekend uit de 4de tot 8ste eeuw.

ANTWERPEN, Hoboken (*Hobuechen* – 1135)

Algemeen

- Toponymie: Debrabandere et al. (2010) herkent in de plaatsnaam de samenstelling van 'hoog' en de datief meervoud van 'beuk' dus 'aan de hoge beuken'.
- Situering: dorp ontwikkeld op een zandleemrug op de rechter Schelde-oever.
- Hydrografie: Schelde ten westen; Hollebeek ten oosten.
- Patroniem: Onze-Lieve-Vrouw; parochiekerk voor het eerst vermeld in 1135 als *capella* onder het patronaat van het Onze-Lieve-Vrouw-kapittel van Antwerpen.
- Romeinse en/of historische gegevens: /

Sites

Er zijn geen sites gekend uit de 4de tot 8ste eeuw.

Losse vondsten

Geen losse vondsten bekend uit de 4de tot 8ste eeuw.

ANTWERPEN, Lillo (*Linlo* – 1210)

Algemeen

- Toponymie: Lillo zou genoemd zijn naar een hoeve, gelegen op een hoger gelegen plaats. Afgeleid van het Germaanse 'lindo' of lindeboom en het suffix -lo, afgeleid van het Germaanse *lauha of bosje op hoge zandgrond.
- Situering: Oud-Lillo was gelegen op een zandige donk in het Schelde-alluvium
- Hydrografie: Schelde
- Patroniem: Sint-Benedictus
- Romeinse en/of historische gegevens: polderdorp in 1960 verdwenen voor de havenuitbreidingswerken (CAI ID 104701 en 366142).

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten bekend uit de 4de tot 8ste eeuw.

ANTWERPEN, Merksem (*Marcsam* – 1189)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere et al. (2010) is de naam te verklaren als 'heem van de mark, de grens' vanwege de ligging op de grens van de bisdommen Luik en Kamerijk. Het eerste lid zou ook kunnen wijzen naar de riviernaam 'Mark' of naar een persoonsnaam.
- Situering: dorp ontwikkelde zich op een zandrug tussen Laarsebeek(ten noorden), Schijn (ten zuiden) en Schelde (ten westen). Schijn moet bevaarbare rivier geweest zijn en dus belangrijke doorgangsroute van Schelde naar binnenland.
- Hydrografie: Schijn, Eethuisbeek, Calixbergsebeek, Rode Loop, Laarsebeek.
- Patroniem: Sint-Bartholomeus, voor het eerst vermeld in de 13de eeuw

- Romeinse en/of historische gegevens: het toponiem *Holmebrug,* ten noorden van het centrum en gelegen langs de Schijn of de Laarsebeek (ter hoogte van de huidige wijk Luchtbal), zou een Scandinavisch toponiem zijn en verwijzen naar de Vikingperiode (reeds vermeld op de Ferrariskaart, 1777).

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten bekend uit de 4de tot 8ste eeuw.

ANTWERPEN, Oorderen (*Ortheren* – 1124)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debranbandere *et al*. (2010) samenstelling van het Middelnederlandse 'oort' of 'ort' (uiterste punt of uiteinde van iets) en de datief mv. van het thans verdwenen woord voor zandrug, Germaanse *haru. Dus 'aan de spitse, uitstekende zandruggen'.
- Situering: dorp ontwikkeld op een zandige donk temidden van het Schelde-alluvium.
- Hydrografie: Groot Gat, Grote Kreek, Oorderse Kreek, Meulekreek, Boutbeek, Schoon Schijn
- Patroniem: de heilige Johannes de Doper
- Romeinse en/of historische gegevens: polderdorp in 1965 verdwenen bij de havenuitbreidingswerken (CAI ID 366150).

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw bekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten bekend uit de 4de tot 8ste eeuw.

ANTWERPEN, Wilmarsdonk (*Wilmardunk* – 1157)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debranbandere *et al*. (2010) is de plaatsnaam een samenstelling van -donk en de Germaanse persoonsnaam Wilmaar (komt vaak voor in de Antwerpse schepenregisters)
- Situering: dorp ontwikkeld op een oost-west gerichte zandige donk temidden van het Schelde-alluvium. Van de zandrug van Ekeren gescheiden door de vallei van de Schone Schijn.
- Hydrografie: Schone Schijn (ten oosten), Vliet (ten zuiden), Meulekreek (ten noorden).
- Patroniem: Sint Laurentius, oorspronkelijk een kapel afhankelijk van Zandvliet, vanaf het begin van de 14de eeuw een eigen parochie binnen het bisdom Kamerijk.
- Romeinse en/of historische gegevens: polderdorp verdwenen bij de havenuitbreiding tijdens de 60-er jaren van de vorige eeuw, enkel de gotische toren van de Sint-Laurentius is bewaard temidden van de containerhaven (CAI ID 104708).

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten bekend uit de 4de tot 8ste eeuw.

ANTWERPEN, Wilrijk (*Villariacum* - Romeins/*Uulrika* – 1003)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) afgeleid van de Gallo-Romeinse naam *Villariacum* wat betekent 'tot een landgoed behorend', dus 'nederzetting bij een *vicus* of een villa' of 'het domein van een villa of *vicus*' (mogelijk Kontich of Rumst). Michiels (2012) houdt het bij 'eigendom van Villarius'.
- Situering: dorp ontwikkeld op de noordelijke rand van een zandleemplateau tussen Schijn (ten noorden) en Schelde (ten westen).
- Hydrografie: Kleine Struisbeek ten oosten en ten zuiden; Hollebeek ten westen.
- Patroniem: Sint Bavo, de huidige kerk gaat terug tot een Romaanse kerk uit de 11de of 12de eeuw met mogelijk een oudere (houten?) voorganger.
- Romeinse en/of historische gegevens: ten zuidwesten van de gemeente, op de grens met Hemiksem zijn bij prospecties Romeinse scherven gevonden (CAI ID 105040); bij de bouw van Fort VI in de 19de eeuw zouden twee boomstamwaterputten aangetroffen zijn waarvan een mogelijk Romeinse scherven bevatte (CAI ID 366019). Volgens een oorkonde uit 1003 bezat de Sint-Bavo-abdij te Gent bezittingen te Wilrijk (Theuws 1988, 89-96, 121, 157-159; Leenders 1996, 125-126, 130; Van Uytfanghe 1981, 53-54). Het huidige dorp heeft een dubbele kern nl. een oude kern rond de Sint-Bavokerk in het oosten en een nieuwere kern rond het driehoekige Bistplein ten westen. Op deze laatste locatie was in de late middeleeuwen een hoeve gesitueerd.

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten bekend uit de laat-Romeinse of vroegmiddeleeuwse periode (tot einde 7de eeuw).

ANTWERPEN, Zandvliet (*Zantfliten* – 1119)

Algemeen

- Toponymie: Debrandere *et al*. (2010) verklaart de plaatsnaam als een samenstelling van 'zand' en 'vliet', dus 'gelegen aan de zandbeek of zandkreek'.
- Situering: dorp ontwikkeld op de noordelijke rand van een in het Schelde-alluvium uitstekende zandrug aan de voet van de Brabantse wal (ten oosten).
- Hydrografie: Schelde
- Patroniem: Sint Gertrudis, eigen parochie sinds 1124, voordien een kapel.
- Romeinse en/of historische gegevens: dorp in de 16de eeuw opgenomen in Fort Frederik Hendrik.

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten bekend uit de 4de tot 8ste eeuw.

BALEN, Balen (*Banele* – 1173)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) een samenstelling van 'lo' met een onzeker eerste lid, wellicht het Middelnederlandse 'bane', in dat geval poel of ven nabij een weg gelegen.
- Situering: dorp ontwikkeld op een oost-west gerichte pleistocene dekzandrug tussen de Oude Nete ten noorden en de Grote Nete ten zuiden. Ten noorden van de dorpskern situeerde zich een reeks duinen (zichtbaar op de Vandermaelen-kaart
- Hydrografie: Oude Nete, Molse Nete met Wezelhoeveloep, Lauwbeek ten noorden en Grote Nete, Laak, Bleukensloop, Ongelsbergsloop, Homansloop, Kleine en Grote Hoofdgracht, Hanskezelsloop, Visbeek, Wolfsdonkenloop, Zweilingsloop ten zuiden.
- Patroniem: Sint-Andries; de 13de eeuwse kapel werd vervangen door een 15de-eeuwse kerk.
- Romeinse en/of historische gegevens: in de Karrestraat te Hulsen zouden in de 19de eeuw Romeinse vondsten aangetroffen zijn (CAI ID 102134; te Balen Schoorheide zijn twee zilveren denarii gemeld (CAI ID 217784); de oude omgrachte pastorij in het gehucht Steegh zuiden van de dorpskern (CAI ID 104754 en 159141) zou in oorsprong terug gaan tot een laathof.

Sites

008-Balen-Scheps?

- CAI ID: 105051
- Historiek: 1910 opgravingen door Poils en Reydams op het 'Hof van Scheps' (niet gepubliceerd); 1974-1976: geofysisch onderzoek door Hus (Hus 1982); 1990-2005: ^{14}C-dateringen door KIK op relieken van de heilige Odrada van Scheps (Van Strydonck *et al.* 2005, 111-119).
- Situering: zuidoostelijke rand van een pleistocene dekzandrug (31,5m hoogte, Zcm, Zdm) tussen de valleien van de Molse Nete (ten noorden) en de Grote Nete (ten zuiden), bij de samenvloeiing van de Kleine Hoofdgracht en de Grote Nete; nabij de Ongelsbergloop.
- Aard van de site:
    - Type: nederzetting
    - Beschrijving: vroegmiddeleeuwse *curtis* die achtereenvolgens in het bezit kwam van de abdijen van Munsterbilzen en Averbode. Bezat een parochiekerk die later afgebroken werd, ter hoogte van de 19de eeuwse Sint-Odrada-kapel. Het geofysisch onderzoek van Hus bracht vermoedelijk de sporen van de 16de-eeuwse pastorij naast de afgebroken kerk en de omgrachting van de *curtis* aan het licht.
    - Bewaarplaats: n.v.t.
    - Datering: 8ste eeuw?

- Bibliografie: Hus 1982; Landboek van Averbode; Reydams 1910; Van Neuss 1887; Van Strydonck *et al*. 2005; Annaert 2012; Hendriks & Van Ransbeeck 2013.

Losse vondsten

Geen losse vondsten bekend uit de 4de tot 8ste eeuw.

BALEN, Olmen (*Olmen* – 1397)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere et al. (2010) eerder verzamelnaam van de boom olm dan een *-lo*-naam (olmele, olmel, olme, olme) of een voorgermaanse waternaam *Olmene.*
- Situering: dorp ontwikkelde zich op een oost-west gerichte pleistocene dekzandrug ten zuiden van Grote Nete en Laak.
- Hydrografie: Grote Nete, Laak, Heiloop, Asbeek (ten noorden en oosten); Gerheideloop (ten westen); Oversteenseloop (ten zuiden).
- Patroniem: Sint Willibrordus, oorspronkelijk een eigenkerk van de heer van Olmen, oorspronkelijk 1 km meer zuidelijk gelegen op de plaats van de huidige boskapel (verplaatste dorpskern!). In 1280 schonk de heer van Olmen de kerk aan de abdij van Floreffe maar de dochterabdij beheerde de tienden.
- Romeinse en/of historische gegevens: er is sprake van *terra sigillata*-scherven gevonden op de Voddenberg (CAI ID 102131); twee munten (sestertius en as) gevonden via metaaldetectie langs de Zwartwaterweg (CAI ID 222512) grote site met walgracht ten noorden van de huidige dorpskern; schans van Gerheide ten zuidwesten van de huidige dorpskern.

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten bekend uit de 4de tot 8ste eeuw.

BERLAAR, Berlaar (*Berlar* – 1155)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) de samenstelling van ‘baar’, open, bloot, woest en ‘laar’, bosachtig, moerassig terrein, bosweide. Dus drassige, moerassige open plek in een bos.
- Situering: dorp ontwikkelde zich op de lemige zandgronden ten zuiden van de Grote Nete.
- Hydrografie: Grote Nete (ten noorden), Gestelbeek (ten noorden en oosten), Plasloop (ten westen), Broekloop, Smetloop en Laarloop (ten zuiden).
- Patroniem: Sint Pieter; oudste vermelding van de parochiekerk in 1227 wanneer Egidius Berthout de kerk afstaat aan de abdij van Roosdaal; bouw nieuwe kerk in 1230.
- Romeinse en/of historische gegevens: Romeinse muntvondst in de Dorpsstraat (CAI ID 105895); melding 3de-eeuwse Romeinse muntschat op het grondgebied van Berlaar met jongste munt een exemplaar van Postumus (260-268) (CAI ID 101858); drietal omgrachte structuren zichtbaar op Vandermaelenkaart (midden 19de eeuw)

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten bekend uit de 4de tot 8ste eeuw.

BOECHOUT, Boechout (*Buocholt*, 974)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) verwijst de naam naar een beukenbos, mogelijke verwijzing naar een villadomein vermits vermelding als *villa Buocholt* in een brief van de abt van de Sint-Baafsabdij aan de gravin van Vlaanderen (1019-1030).
- Situering: gelegen op het zandleemplateau ten zuidoosten van Antwerpen (ca 20m TAW), volgens de historische bronnen in de *pagus Renensis*.
- Hydrografie: ten noorden van de gemeenten ontspringen de Koudebeek, de Grensscheidingsbeek, de Rollebeek en de Weverloop met een noordwaartse loop; ten oosten ontspringen de Beggelbeek, de Bloemenhofloop met een oostwaarts verloop en de Bollaarloop en de Duwijkse loop met een zuidwaarts verloop; ten zuiden ontspringen de Bosheideloop, de Vinkebeek, de Sleeppoelenloop met een zuidwaarts verloop.
- Patroniem: Sint Bavo; oudste vermelding kerk in 974 als bezit van de Sint-Bavo-abdij in Gent.
- Romeinse en/of historische gegevens: prospecties verspreid over het grondgebied van Boechout brachten op verschillende plaatsen Romeins materiaal aan het licht, met grote concentraties op het Kapelleveld en Oostkapelleveld (CAI ID 100026,100816, 100817, 105062, 105063, 105064, 105065, 105074, 105169, 105588, 105617, 105618, 105619, 105621, 105622, 105623, 105624, 151782 en 165022) en Karolingisch scherven materiaal (CAI ID 100027); het omgrachte Sombekehof ten noorden van de dorpskern staat bekend als 12de-eeuwse curtis met mogelijke een vroegmiddeleeuwse oorsprong wellicht met eigenkerk (CAI ID 105058).

Sites

011-Boechout, Sint-Bavokerk

- CAI-ID: 113160
- Historiek: 2014-2015, archeologisch onderzoek n.a.v. verkaveling door Studiebureau Archeologie.
- Situering: Sint-Bavokerk aan het Sint-Bavoplein in centrum van Boechout; gesitueerd bovenop plateau (21m hoogte, gekarteerd als bebouwde zone); nabij Koude Beek.
- Aard van de site
    - Type: funeraire site; cultusplaats?
    - Beschrijving: twee graven met ZW-NO oriëntatie, zonder bijgaven, dieper dan de jongere graven, een ervan onder de muur van de Ottoonse kerk. Mogelijk deel uitmakend van een Merovingisch grafveld waarop later een kerkje opgericht werd.
    - Bewaarplaats: depot OE
    - Datering: vroege middeleeuwen (8ste eeuw?)
- Bibliografie: Annaert *et al*. 2007; Annaert 2018A.

012-Boechout, Mussenhoevelaan-Gillegom

- CAI-ID: 215745
- Historiek: 2013, proefsleuvenonderzoek door studiebureau Condor; 2014, vlakdekkend onderzoek door Studiebureau Archeologie n.a.v. woonverkaveling.
- Situering: westelijk van het gehucht Gillegem, op de noordelijke flank van een zandeleemplateau (12-16m hoogte, Lda), op de linker oever van de Rollebeek nabij kwelgebied
- Aard van de site
    - Type: funeraire site
    - Beschrijving: acht graven; zeven inhumatiegraven waarvan vier ZZO-NNW georiënteerd en drie W-O en varianten; twee kamergraven waarvan een dubbelgraf met een inhumatie en een aparte bijzetting in een kistje met de crematieresten van een volwassen individu en een kind ; één crematiegraf. Grafveld aangelegd op een ijzertijdsite met vierkante *enclos* met begraving.
    - Bewaarplaats: depot provincie Antwerpen
    - Datering: tweede helft 7de eeuw tot begin 8ste eeuw
- Bibliografie: Van Kerkhoven *et al*. 2014; Bakx *et al*. 2018; Annaert 2018A.

Losse vondsten

009-Boechout, Pooiegem

- CAI-ID: 100699
- Historiek: 2005, prospectie door B. Belmans
- Situering: ten zuidoosten van Boechout, zuidelijk van het Kapelleveld en noordelijk van de Pooiegemweg; op een zuidoostelijke helling van het zandleemplateau (16-17m hoogte, w-Lca); nabij Vinkebeek.
- Aard van de site
    - Type: losse vondst
    - Beschrijving: scherven in Eifelwaar en handgevormd aardewerk
    - Bewaarplaats: onbekend
    - Datering: vroege middeleeuwen (5de tot 8ste eeuw?)
- Bibliografie: niet gepubliceerd.

010-Boechout, Oostkapelleveld

- CAI-ID: 105624
- Historiek: 2002, prospectie door B. Belmans
- Situering: ten zuidoosten van Boechout, op het Oostkapelleveld langs de spoorweg; noordwestelijke helling van het zandleemplateau (21m hoogte, w-Lca en s-Lda); nabij Vinkebeek en Steenpoelenloop.
- Aard van de site
    - Type: losse vondst
    - Beschrijving: enkele scherven en een spinsteen
    - Bewaarplaats: onbekend
    - Datering: vroege middeleeuwen (5de tot 8ste eeuw?)
- Bibliografie: niet gepubliceerd.

BOECHOUT, Vremde (*Frimethe* – 1003)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) samenstelling van het Germaanse 'fri', vrij en 'made/mede', weide, hooiland. Dus vrije weide.
- Situering: gelegen op het zandleemplateau ten zuidoosten van Antwerpen (ca 15m TAW), noordoostelijk van de fusiegemeente Boechout; volgens de historische bronnen in de *pagus Renensis*.
- Hydrografie: Molen- of Beggelbeek (ten zuiden), Weverloop (ten noordwesten), Zijgbeek en Biezeloop (ten noordoosten)
- Patroniem: Sint-Jan-in-de-olie; oudste vermelding van de kerk in 1003 (oorkonde van Hendrik II)
- Romeinse en/of historische gegevens: prospecties verspreid over het grondgebied van Vremde brachten op verschillende plaatsen Romeins materiaal aan het licht, voornamelijk op de toponiemen Millegem en Vremdermolen (CAI ID 100809,100925, 100927, 102230, 102248, 102319, 102320, 105070, 105072, 105073, 105075, 105840) en Karolingisch scherven materiaal (CAI ID 100027); oorkonde van 1003 waarin te lezen staat dat Hendrik II *villam Frimethe cum ecclesia et appendiciis* terug schenkt aan Sint-Bavo-abdij in Gent. Hieruit is af te leiden dat de Sint-Bavo-abdij al vroeg bezittingen had in Vremde. In 1236 sticht de abdij van Villers te Vremde een Cisterciënzerabdij die in 1243 zal verhuizen naar Hemiksem (CAI ID 10501).

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

013-Boechout, Vremde-Millegem

- CAI-ID: 105840
- Historiek: ?, prospectie door P. Verstappen en/of R. Jannsens
- Situering: 300m ten westen van de kapel van Millegem; zuidwestelijke helling (12m hoogte, s-Pbm, s-Pcm, s-Pdm); nabij Diepe beek.
- Aard van de site
    - Type: losse vondst
    - Beschrijving: Romeinse scherven waaronder technisch aardewerk, gebruiksaardewerk, deksel, handgevormd, Eifelwaar, Arrasaardewerk; het aandeel Eifelwaar neemt toe en vertoont andere karakteristieken waardoor verondersteld wordt dat er mogelijk een continuïteit is naar de Laat-Romeinse periode toe.
    - Bewaarplaats: onbekend
    - Datering: 2de en 3de eeuw met mogelijke continuïteit naar 4de eeuw
- Bibliografie: niet gepubliceerd.

014-Boechout, Vremde-Millegem

- CAI-ID: 105840
- Historiek: ?, prospectie door P. Verstappen en/of R. Jannsens
- Situering: 300m ten westen van de kapel van Millegem; zuidwestelijke helling (12m hoogte, s-Pbm, s-Pcm, s-Pdm); nabij Diepe beek.
- Aard van de site
    - Type: losse vondst

- Beschrijving: een aantal handgevormde scherven waarvan de vinders vermoeden dat het te dateren is in de vroege middeleeuwen vanwege het hardere baksel en de a-typische randvormen.
- Bewaarplaats: onbekend
- Datering: 5de-8ste eeuw?

- Bibliografie: niet gepubliceerd.

BOOM, Boom (*parochia de Nameloose Boome* – 1309)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) verwijst de naam naar een opmerkelijke boom als oriëntatiepunt nabij Rupel. Michiels (2012) legt de oorsprong in het Keltische woord 'bou', of koe en herkent dus 'Bouiom' of plaats voor koeien.
- Situering: dorp ontwikkelde zich op een lemig zandige tot zandlemige rug parallel aan de Rupel
- Hydrografie: Rupel
- Patroniem: Onze-Lieve-Vrouw en Sint Rochus; oorspronkelijke kerk afgebroken en herbouwd op andere locatie
- Romeinse en/of historische gegevens: enkele niet gelocaliseerde oudere Romeinse vondsten (o.a. aardewerk – CAI ID 100051 en 101834) en een nederzetting uit de overgang van de late ijzertijd naar de vroeg-Romeinse periode op de Krekelenberg ten noorden van de huidige kern (CAI ID 100900); de huidige kerk zou gebouwd

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten bekend uit de 4de tot 8ste eeuw.

BORNEM, Bornem (*Burnehen* – 1108)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) een samenstelling van 'born', bron en 'heem', huis. Dus woning of verblijfplaats nabij een bron.
- Situering: dorp ontwikkeld op een stuifzandrug die zich tijdens de laatste ijstijd vormde langs de rechter Schelde-oever. Huidige Schelde stroomt meer oostelijk dan de Oude Schelde-arm waHazenarlangs Bornem gesitueerd is.
- Hydrografie: Oude Schelde (ten westen), Vietsdamloop (ten noorden), Mansbroekseloop (ten noorden en ten oosten), Koningsbeek ten zuiden
- Patroniem: Onze-Lieve-Vrouw en Leodegarius; oudste vermelding van de kerk in 1101 in een schenkingsakte van Wenemaar, kastelein van Gent aan de kanunniken van Sint-Augustinus, later opgenomen in de abdij van Affligem.
- Romeinse en/of historische gegevens: verspreid over het grondgebied van Bornem zijn in de loop ter tijden meerdere Romeinse vondsten gedaan (CAI ID 100064, 100207, 101449, 101450); te Bornem zou zich zelfs een Romeinse villa bevonden hebben (CAI ID 101334); langs de oever van de Oude Schelde-arm zou ten noordwesten van de huidige dorpskern,

op een zandige donk een Romeinse wachttoren gestaan hebben waar later een feodale burcht opgericht werd (9de-10de eeuw) die later omgebouwd werd als verblijfplaats van de heren van Bornem, momenteel het kasteel van Marnix van Sint-Aldegonde (CAI ID 102877). De priorij van Bornem vermeld in 1101, in 1120 verenigd met Affligem en in 1796 afgeschaft (CAI ID 105806). In het zuidwesten van de dorpskern bevindt zich de motte van Dulft waarvan de dubbele motte-structuur nog duidelijk zichtbaar is op de Ferrariskaart uit 1777 (CAI ID 101436).

Sites

Er zijn geen sites uit de laat-Romeinse periode of vroege middeleeuwen gekend (tot einde 7de eeuw).

Losse vondsten

015-Bornem, Bornem-Luipegem

- CAI-ID: 101450
- Historiek: 1986, prospectie door G. Segers
- Situering: 800m ten noordoosten van de kapel van Luipegem; bovenop zandrug (5 tot 10m hoogte, Zbp en Zcp); nabij Luipegemloop.
- Aard van de site
    - Type: losse vondst
    - Beschrijving: Romeinse scherven waaronder kruikamforen, dolia, mortaria; de aanwezigheid van Eifelaardewerk, een rand type Alzei 27 en een terra-nigra-achtige schaal doet vermoeden dat er een continuïteit is naar de Laat-Romeinse periode toe.
    - Bewaarplaats: onbekend
    - Datering: 2de en 3de eeuw met mogelijke continuïteit naar 4de eeuw
- Bibliografie: Segers 1987 en 1987-1988.

016-Bornem, Bornem-Luipegem

- CAI-ID: 101450
- Historiek: 1986, prospectie door G. Segers
- Situering: 800m ten noordoosten van de kapel van Luipegem; bovenop zandrug (5 tot 10m hoogte, Zbp en Zcp); nabij Luipegemloop.
- Aard van de site
    - Type: losse vondst
    - Beschrijving: scherven van *knikwandtöpfe* en scherven handgevormd aardewerk met chamotte en *grass-tempered* verschraling en een combinatie.
    - Bewaarplaats: onbekend
    - Datering: laat-Romeins tot 5de-8ste eeuw
- Bibliografie: Segers 1987 en 1987-1988, 22-23.

BORNEM, Hingene (*Hingen* – 1157)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) blijft de plaatsnaam onzeker wat ethymologie betreft. Hij ziet een verband met ‘hangen’ dus een hangende, hellende plaats maar mogelijk ook een verband met het Middelnederlands ‘hingen, hingene’, haak of hengsel dus een verwijzing naar de haak die door de Schelde en Rupel gevormd wordt op het grondgebied van Hingene.

- Situering: dorp ontwikkeld op een stuifzandrug die zich tijdens de laatste ijstijd vormde langs de rechter Schelde-oever.
- Hydrografie: Schelde (ten noorden), Rupel (ten oosten), Hingenebroekloop (ten noorden), Het Beekje (ten westen en ten zuiden), Eykerloop en Grote Molenbeek (ten zuidoosten)
- Patroniem: Sint-Stefanus; oudste vermelding van de kerk in 1225 wanneer de kerk in Hingene opgericht werd ter vervanging van de kerk te Nattenhaasdonk die vanwege overstromingen opgegeven werd.
- Romeinse en/of historische gegevens: op het grondgebied van Hingene en Wintham zijn meerdere Romeinse vondsten bekend o.a. aardewerk en munten (CAI ID 102222, 102887, 105655, 152514, 221523).

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

017-Bornem, Hingene-Eikevliet/Steenlander

- CAI-ID: 101448
- Historiek: 1986, prospectie door G. Segers
- Situering: ten noordoosten van het gehucht Eikevliet; op de noordoostelijke flank van de hoger gelegen zandrug (ca 5m hoogte, Zbb en Zcb); langs de linker oever van de Rupel, nabij Grote Molenbeek en Eykerloop.
- Aard van de site
    - Type: losse vondst
    - Beschrijving: scherven Eifelaardewerk, o.a. een rand type Alzei 27 en een verder geëvolueerd type; Rijnlandse kruikwaar.
    - Bewaarplaats: onbekend
    - Datering: 4de tot begin 5de eeuw
- Bibliografie: Segers 1987 en 1987-1988, 22-23.

018-Bornem, Hingene-Eikevliet/Steenlander

- CAI-ID: 101448
- Historiek: 1986, prospectie door G. Segers
- Situering: ten noordoosten van het gehucht Eikevliet; op de noordoostelijke flank van de hoger gelegen zandrug (ca 5m hoogte, Zbb en Zcb); langs de linker oever van de Rupel, nabij Grote Molenbeek en Eykerloop.
- Aard van de site
    - Type: losse vondst
    - Beschrijving: een randscherf van een kruik in Rijnlandse waar, randen en wandscherven van *wölbwandtöpfe* uit Mayen, wandscherven van *knikwandtöpfe*, scherven handgevormd aardewerk met chamotte en *grass-tempered* verschraling en een combinatie.
    - Bewaarplaats: onbekend
    - Datering: 5de-8ste eeuw
- Bibliografie: Segers 1987 en 1987-1988, 22-23.

BORNEM, Mariekerke (*Ecclesia S. Mariae in Baesrode* – 1228)

Algemeen

- Toponymie: Mariekerke maakte oorspronkelijk deel uit van een grotere domein, in 822 Baceroth genoemd, waarop vier parochies ontstonden: Baasrode-Vlassenbroek, Baasrode-Sint Ursmarus, Baasrode-Sint Amands en Baasrode-Sinte Maria.
- Situering: dorp ontwikkeld op een stuifzandrug die zich tijdens de laatste ijstijd vormde langs de rechter Schelde-oever. Parochiekerk op verhoogde heuvel langs de Schelde-oever (CAI ID 105654).
- Hydrografie: Schelde (ten westen en ten zuiden); mogelijk van oudsher een oversteekplaats
- Patroniem: Onze-Lieve-Vrouw; oudste vermelding van de kerk in 1228
- Romeinse en/of historische gegevens: te Mariekerke zijn zowel Romeinse als Karolingische vondsten bekend (CAI ID 101443 en 105799).

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

019-Bornem, Mariekerke-Scheldebedding

- CAI-ID: 101442
- Historiek: 30-er jaren van de vorige eeuw opgebaggerd uit de Schelde
- Situering: Scheldebedding tussen Mariekerke en Moerzeke
- Aard van de site
    - Type: losse vondst
    - Beschrijving: boegbeeld van een houten schip
    - Bewaarplaats: universiteit Gent?
    - Datering: 350±AD70
- Bibliografie: Segers 1987 en 1987-1988, 22-23 en 25.

BORNEM, Weert

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) betekenis als ‘waard’, een eiland omgeven door rivierarmen of aangeslibde grond aan een waterloop of laag liggend land dat dikwijls onder water loopt, ingedijkt land aan de rivier.
- Situering: gelegen in ingepolderd gebied tussen de Oude Schelde (afgedamd in de 13de eeuw) en de huidige loop van de Schelde
- Hydrografie: Oude Schelde (ten oosten), Schelde (ten westen)
- Patroniem: Sint-Anna; oorspronkelijk een kapel die pas een eigen parochie werd in de 18de eeuw. In 1787 werd de kapel vervangen door de huidige kerk.
- Romeinse en/of historische gegevens: niet gelokaliseerde Romeinse vondsten (CAI ID 101829); Tempeliershof zou terug gaan tot 1250 en 1312 (CAI ID 102886).

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten bekend uit de 4de tot 8ste eeuw.

BORSBEEK, Borsbeek (*Bursebeke* – 1042)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) een Germaanse collectieve plantennaam 'bursitja' dus plaats met (stekelige) heesters nabij een beek.
- Situering: dorp ontwikkeld op zandleemplateau ten zuidoosten van Antwerpen (ca10m TAW)
- Hydrografie: Grote Schijn (ten noorden), Diepenbeek (ten zuiden en ten westen), Koude Beek (ten westen), Rollebeek (ten oosten).
- Patroniem: Sint-Jacob-de-Meerdere; oudste vermelding van de kerk in 1185 als bezit van de abdij van Ename; in oorsprong afhankelijk van de parochie van Deurne, pas een zelfstandige parochie vanaf 1264.
- Romeinse en/of historische gegevens : prospecties brachten hier en daar wat Romeins vondstenmateriaal aan het licht (CAI ID 101460 eb 101462); op een niet nader genoemde plaats zou in de voorbije eeuw een Romeins grafveld ontdekt zijn (CAI ID 150436).

Sites

020-Borsbeek, Sint-Jozefinstituut?

- CAI-ID: 211418
- Historiek: 2013 en 2015, resp. proefsleuven- gevolgd door vlakdekkend onderzoek uitgevoerd door studiebureau All-Archeo n.a.v. uitbreiding Sint-Jozefsinstituut.
- Situering: onmiddellijk ten zuiden van de kerk, in het oude dorpscentrum; op een noordoostelijke helling van het zandleemplateau (10m hoogte, Pcm); nabij Diepenbeek (zijtak Koude Beek).
- Aard van de site
    - Type: nederzetting?
    - Beschrijving: een 30-tal paalkuilen aan de westelijke rand van het opgravingsterrein, zonder vondsten, niet aan een structuur te relateren; sommige met zgn. revolvertasprofiel. Door de opgravers als Romeins geïnterpreteerd maar de ^{14}C-datering op houtskool uit de vulling plaatst tenminste enkele van de paalkuilen in de vroege middeleeuwen. Op dezelfde locatie zijn verder nog volmiddeleeuwse bootvormige plattegronden waargenomen.
    - Bewaarplaats: eigenaar terrein
    - Datering: tussen 542 en 645 (Poz-75283, 1475±30BP, 2σ)
- Bibliografie: Reyns & Van der Kelen 2013; Bruggeman *et al.* 2016, 27.

021-Borsbeek, Vogelzang

- CAI-ID: 100067
- Historiek: 1966, opgravingen gestart door amateurvereniging, verder gezet door Nationale Dienst voor Opgravingen (NDO).
- Situering: noordzijde van een lage rug (10m hoogte, Pcm); nabij Koude Beek.
- Aard van de site
    - Type: funeraire site

    - Beschrijving: tenminste 43 inhumatiegraven maar zeker ook drie crematiegraven (twee beenderpakgraven en een urngraf); twaalf kamergraven; drie dubbelgraven; W-O en Z-N oriëntering; weinig structuur; 29 graven met bijgaven (wapens, kralen, aardewerk, gedamasquineerde gordelensembles, twee *tremisses* van muntmeester Madelinus). Grafveld aangelegd op een urnenveld uit de ijzertijd.
    - Bewaarplaats: deels bij Heemkundige Kring Die Swaene in Heist-op-den-Berg
    - Datering: begin tot einde 7de eeuw
- Bibliografie: De Boe 1970; De Mulder *et al.* 2012.

DESSEL, Dessel (*Desschel* – 1382)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) is de meest waarschijnlijke verklaring de verbinding 'd'eschloo' dus het lo met de essen.
- Situering: dorp ontwikkeld op een oost-west gerichte zand- en lemigzandrug tussen de valleien van de Zwarte Nete en de Werbeekse of Desselse Nete (ten noorden) en de Witte of Kleine Nete (ten zuiden).
- Hydrografie: Zwarte Nete, Werbeekse Nete, Molenheideloop, Koolvenloop (ten noorden), Kolken Nete (ten oosten en ten zuiden), Kleine of Witte Nete, Voorste Neet en Achterste Neet (ten zuiden)
- Patroniem: Sint-Niklaas; vanaf 1224 vermelding van een kapelaan-koster en vanaf 1271 een zelfstandige parochie wat wijst op het bestaan van een oudere kapel; kerk staat op de rand van de huidige dorpskern wat mogelijk wijst op een verplaatste kern.
- Romeinse en/of historische gegevens: geen betrouwbare gegevens voor Romeinse aanwezigheid; ten zuidwesten van de kerk is een dorpsschans gelegen (CAI ID 105604).

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten bekend uit de 4de tot 8ste eeuw.

DUFFEL, Duffel (*Dufflo* – 1056)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) is de verklaring onzeker, mogelijk een -lo-naam verbonden met een Germaanse persoonsnaam 'Duvo' of het Middelnederlandse 'dobbe', kuil. Mogelijk ook 'Duuflo', Middelnederlandse 'duve, duuf' of duif. Volgens Michiels (2012) zou de naam 'Dufflom' afkomstig zijn van het Latijnse 'duo flumna', dus twee rivieren (volgens hem Nete en Dijle).
- Situering: dorp ontwikkeld op twee hogere opduikingen langs weerszijden van de Nete op de zuidoostelijke rand van het zandleemplateau; oudste kern zou zich bevonden hebben op de linkeroever (Kwakkelenberg) waarna zich een nieuwe kern ontwikkelde op de rechter Nete-oever.

- Hydrografie: Grote Nete (door de kern), Duffels Meuleveldloop, Molenveldloop (ten noordoosten), Arkelloop (ten noorden), Wouwenbergseloop, Notmeirloop, Rooienbergloop (ten westen), Perwijsveldbeek, Kwakkelenloop, Lekbeek (ten oosten)
- Patroniem: Sint-Martinuskerk opgericht in de 12de eeuw op de rechter Nete-oever door de heren van Duffel maar mogelijk was er al in de 7de eeuw een (houten?) kerkje op de linker Nete-oever (Vander Ginst & Smeets 2011; CAI ID 103130).
- Romeinse en/of historische gegevens: uit het verleden zijn enkele Romeinse vondsten bekend nl. enkele munten (CAI ID 100864 en 105110) en een zilveren steelpan die in 1963 opgebaggerd werd uit de Nete (CAI ID 105109); op de linker Nete-oever zou oorspronkelijk een kasteel gestaan hebben; de heren van Duffel bouwden in de 12de eeuw de burcht Ter Elst op de rechter oever (CAI ID 105107); de brug over de Nete zou reeds vermeld zijn inde 13de eeuw (CAI ID 103128).

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

022-Duffel, onbekende locatie

- CAI-ID: 150957
- Historiek: in 1908 vermeld door Hasse
- Situering: vindplaats onbekend
- Aard van de site
    - Type: losse vondst
    - Beschrijving: een metalen speld met versierde kop
    - Bewaarplaats: onbekend
    - Datering: 7de eeuw?
- Bibliografie: Goossenaerts 1985, 2; Sevenants 1987A, 96

EDEGEM, Edegem (*Aiengheem – 1227)*

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) betekenis als ‘woonplaats van de lieden van Aio/Aia’
- Situering: zandleem cuesta ten zuidoosten van Antwerpen; oudste kern gelegen te Buizegem, een hoger gelegen kop (20m) onmiddellijk ten zuidoosten van Edegem.
- Hydrografie: Edgemse beek en de Grote Struisbeek (ten zuidwesten), Beekhoeksebeek en Lachenebeek ten zuiden en zuidoosten), de Koude Beek (ten noordoosten), de Struisbeek, Terlindenloop, Molenloop en Terlinden gracht (ten noordwesten).
- Patroniem: in oorsprong Onze-Lieve-Vrouw, later Sint Antonius; de oorspronkelijke kapel en parochie lag in het verdwenen dorp Buizegem; vanaf 1700 toegewijd aan Sint-Antonius en vanaf 1933 parochie overgedragen aan de O.L.V. van Lourdes-basiliek.
- Romeinse en/of historische gegevens: in de oude kern Buizegem zijn Romeinse crematiegraven geregistreerd (CAI ID 100684) en een waterput (CAI 113072); prospecties nabij het centrum bracht nog meer Romeins aardewerk aan het licht (CAI ID 100935. Te Buizegem zou zich naast de oorspronkelijke parochiekerk ook een motte bevonden hebben bij het Hof van Buyseghem (CAI ID 113017 en 163926).

Sites

024-Edegem, Buizegem

- CAI-ID: 105123, 100684
- Historiek: 1933, opgravingen broers Van Melckebeke; 1966-1967, proefputten R. Van Passen; 1973-1976, opgravingen Antwerpse Vereniging voor Romeinse Archeologie (AVRA); 2005-2006, opgravingen Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed (VIOE)
- Situering: ten zuidoosten van de dorpskern van Edegem; bovenop een hoger gelegen kop van de zandleemcuesta (20m hoogte, w-Lba en w-Lca), 900m ten noorden van de Edegemse beek.
- Aard van de site
    - Type: funeraire site; cultusplaats?; nederzetting?
    - Beschrijving: in 1973-1976 legde AVRA onder de fundering van het Romaanse stenen kerkje de paalsporen van een ouder (Merovingisch?) houten kerkje bloot. Binnen dit grondplan tekenden ze meerdere grafstructuren op, wellicht waren geen vondsten aanwezig. Er zouden ook nederzettingssporen aanwezig geweest zijn, alsook een volmiddeleeuwse waterput. Bij de latere opgravingen op het aanpalende perceel in 2005-2006 kwam een Karolingisch en volmiddeleeuws kerkhof aan het licht, alsook Karolingische kuilen en een volmiddeleeuwse gebouwplattegrond en een waterput.
    - Bewaarplaats: 1973-1976: niet bewaard; 2005-2006: depot OE
    - Datering: 8ste tot 12de eeuw
- Bibliografie: Brenders 1974; Vandevelde *et al*. 2007.

Losse vondsten

025-Edegem, Heihoefse weg-Groot Molenveld?

- CAI-ID: 150570 en 150232
- Historiek: 2009, proefsleuvenonderzoek gevolgd door een vlakdekkend onderzoek door studiebureau Archaeological Solutions.
- Situering: ten westen van de dorpskern van Edegem; zuidwesstelijke helling (10-15m, Lca); ten noorden van de Edegemse Beek.
- Aard van de site:
    - Type: losse vondst
    - Beschrijving: een randscherf die door de opgravers in de laat-Romeinse periode wordt geplaatst in een natuurlijk spoor; ijzertijdsite.
    - Bewaarplaats: onbekend
    - Datering: 4de eeuw?
- Bibliografie: De Vriendt 2009; Bouckaert & Verwerft 2010.

023-Edegem, Terlinden

- CAI-ID: 100935
- Historiek: ?, prospecties door P. Verstappen en/of R. Janssens en door B. Belmans.
- Situering: ten noordwesten van de dorpskern van Edegem, ten zuiden van het kasteeldomein Terlinden; noordwestelijke helling (16-17,5m, w-Lba en Lca); nabij het brongebied van de Kleine Struisloop.
- Aard van de site
    - Type: losse vondst

- Beschrijving: enkele scherven vroegmiddeleeuws aardewerk meer bepaald Eifelwaar uit Mayen, naast aardewerk uit de metaaltijden, Romeinse periode en volle middeleeuwen.
- Bewaarplaats: onbekend
- Datering: 5de-7de eeuw?

- Bibliografie: niet gepubliceerd

GEEL, Geel (*Ghela* – 1155)

Algemeen

- Toponymie: Germaanse oorsprong, vermoedelijk samenvoeging van 'gelba' (geel) en 'lauha'/'lo' dus bosje op hoge zandgrond (Gysseling 1960; De Bont *et al*. 1977).
- Situering: ontwikkeld op een pleistocene zand- tot zandleemrug (22 tot 24.5m TAW) ten noorden van de samenvloeiing van Molse Nete en Grote Nete.
- Hydrografie: Molse Nete, Grote Nete, Roosbroekenloop, Fortloop, Laarloop, Hesstraatloop, Laerstraatloop, Rhunloop, Laarbeek (ten zuiden en ten oosten); Werfloop, Roosbroekenloop (ten westen); Rijnloop, Halschotloop (ten oosten); Gansakkerllop, Borgerhoutscheloop, Zeggeloop, Statieloop (ten noorden).
- Patroniem: Sint-Amandus was de oorspronkelijke moederkerk; de parochie van Sint-Dimphna werd pas in 1874 zelfstandig maar was wel reeds van in de vroege middeleeuwen een bedevaartsoort waaruit een aparte bewoningskern groeide.
- Romeinse en/of historische gegevens: op het toponiem Eikevelden (ten zuidoosten van de stadskern), Kanunnikenblok (ten noordoosten van de stadskern) en in het gehucht Elsum (ten noordwesten van de stadskern) zijn Romeinse nederzettingen opgegraven (CAI ID 159713, 211396 en 157024); verder zijn verspreid over het grondgebied nog mogelijk Romeinse paalkuilen vastgesteld en zijn Romeinse munten en aardewerkscherven gevonden (CAI ID 208840, 100796, 100879 en 101867); over de Nete zou al van oudsher een brug gelegen zijn waarvan de houten pijlers zijn teruggevonden (CAI 101934). Geel kwam achtereenvolgens in handen van de Berthouts en de hertogen van Brabant (vanaf 1159). Rondom Geel zijn verschillende oude gehuchten gesitueerd.

Sites

026-Geel, Eikevelden

- CAI-ID: 159713
- Historiek: 2011 en 2012, proefsleuven- (fase 4) en vlakdekkend onderzoek door studiebureau Condor n.a.v. de aanleg van sportterreinen
- Situering: zuidoostelijk van de stadskern, op de zuidrand van de dekzandrug van Geel (22-23 m hoogte, Sdmz en Zdm), langs de vallei van de Molse Nete (ten zuiden), westelijk van de Rijnloop.
- Aard van de site
  - Type: nederzetting
  - Beschrijving: twee kernen met vroegmiddeleeuwse bewoning bestaande uit telkens twee grotere huisplattegronden (oudste eenschepig, later meerschepig) en kleinere bijgebouwen; vijf waterputten waaronder twee boomstamputten en drie putten opgebouwd uit planken; materiaalcategorieën: biconisch aardewerk, Mayenwaar, handgevormd aardewerk, Badorfwaar; op site met bewoning en

begraving uit ijzertijd en Romeinse tijd en verdere continuïteit naar Karolingische periode en volle middeleeuwen.
    - Bewaarplaats: onbekend
    - Datering: 5de tot 8ste/9de eeuw (^{14}C-dateringen en dendrochronologie): 380AD (95.4%) 600AD (LTL13559A : 1575±50BP); 400AD (95.4%) 540AD (LTL13558A: 1599±30BP); 420AD (95.4%) 620AD (LTL13601A : 1534±45BP); 560AD (95.4%) 655AD (LTL13561A: 1442±35BP); 640AD (95.4%) 780AD (LTL13550A: 1318±40B); 650AD (95.4%) 780AD (LTL13596A: 1324±30BP); 660AD (95.4%) 780AD (LTL13582A: 1294±30BP); 660AD (95.4%) 880AD (LTL13610A : 1255±45BP); 660AD (95.4%) 870AD (LTL13611A : 1267±45BP); 670AD (95.4%) 900AD (LTL13612A: 1222±45BP); 690AD (23.3%) 750AD - 760AD (72.1%) 890AD (LTL13557A: 1225±25BP); 690AD (23.4%) 750AD - 760AD (72.0%) 890AD (LTL13564A: 1223±30BP); 660AD (93.3%) 830AD - 840AD (2.1%) 860AD (LTL13573A: 1275±35BP); 720AD (2.1%) 740AD - 770AD (88.0%) 900AD - 910AD (5.4%) 950AD (LTL13609A : 1186±30BP); 770AD (95.4%) 980AD (LTL13595A: 1150±30BP); 780AD (2.1%) 790AD - 800AD (93.3%) 990AD (LTL13594A: 1140±30BP)
- Bibliografie: Mervis *et al*. 2013; Mervis & Deville 2014A.

027-Geel, Kanunikkenblok

- CAI-ID: 211396
- Historiek: 2014, proefsleuvenonderzoek gevolgd door een vlakdekkende opgraving door BAAC Vlaanderen n.a.v. verkaveling met wegaanleg.
- Situering: noordoostelijk van de stadskern, bovenop de pleistocene dekzandrug van Geel (23m hoogte, Zbm en Zcm); ten westen van het beekdal van de Gansakkerloop.
- Aard van de site
    - Type: nederzetting
    - Beschrijving: een eenschepige gebouwplattegrond; een boomstamwaterput; op site met bewoning uit ijzertijd en Romeinse tijd en verdere continuïteit naar Karolingische periode.
    - Bewaarplaats: onbekend
    - Datering: 760-888 AD (72.8%) en 690-750 AD (22.6% - Ua-51333: 1265 ± 30 BP)
- Bibliografie: Krekelbergh *et al.* 2014; Dyselinck 2016.

028-Geel, Elsum-Drijzillen?

- CAI-ID: 212762
- Historiek: 2011, proefsleuvenonderzoek door studiebureau All-Archeo; 2015, vlakdekkende opgraving door studiebureau VEC n.a.v. verkaveling met wegaanleg.
- Situering: noordwestelijk van de stadskern, aan de westelijke rand van het gehucht Elsum; op de zuidelijke flank van de pleistocene dekzandrug van Geel (22 tot 23m hoogte, Sbmz), nabij het brongebied van de Rauwelkovenloop.
- Aard van de site
    - Type: nederzetting
    - Beschrijving: een waterput zonder bekisting, geïsoleerde van de oudere en jongere gebouwen; op site met bewoning uit ijzertijd en Romeinse tijd en verdere continuïteit naar Karolingische periode en volle middeleeuwen.
    - Bewaarplaats: archeologisch depot provincie Antwerpen
    - Datering: 7de-9de eeuw? (op basis van pollen : hoog percentage beuk in combinatie met rogge).
- Bibliografie: Reyns & Van Celst 2012B; Bruggeman *et al*. 2012; Hazen 2016B

120-Geel, J.-B. Stessenstraat?

- CAI-ID: 222859
- Historiek: 2013-2014, vlakdekkende opgraving door studiebureau Condor n.a.v. aanleg riolering en bufferbekken.
- Situering: ten zuidwesten van de stadskern, op de zuidelijke rand van de pleistocene dekzandrug van Geel (ca 20m hoogte, Zcm); ten oosten van de vindplaats stroomt de Rijnloop die nog meer zuidoostelijker in de Molse Nete stroomt, die zelf meer zuidelijk in de Grote Nete uitmondt.
- Aard van de site
    - Type: nederzetting?
    - Beschrijving: zeer diffuse nederzettingssporen waarvan een aantal spiekers en waterputten uit de metaaltijden en/of Romeinse periode zouden stammen; als vroegmiddeleeuws herkende scherven zijn afkomstig uit greppels die te interpreteren zijn als erfafbakeningen (mogelijk uit een jongere volmiddeleeuwse fase); houtskool uit een als silo geïnterpreteerde kuil leverde een datering op in de 8ste tot 9de eeuw; meerdere boomstamputten waarvoor echter geen absolute datering voorhanden is; de aanwezigheid van bootvormige gebouwplattegronden wijzen op volmiddeleeuwse aanwezigheid.
    - Bewaarplaats: stad Geel
- Datering: houtskoolmonster uit een 'silo': 689AD (32.7%) 751AD of 760AD (62.7%) 82AD (2σ – POZ-73106: 1230 ± 30 BP)
- Bibliografie: Mervis & Deville 2014B.

Losse vondsten

Geen losse vondsten bekend uit de 4de tot 8ste eeuw.

GROBBENDONK, Grobbendonk (*Grobbendunch* – 1204*)*

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) samenstelling van 'donk' met woord voor gracht, dus grachtendonk.
- Situering: de oudste historische kern van Grobbendonk, Ouwen, is gesitueerd op ongeveer 1 km ten noordwesten van de huidige dorpskern. Terwijl de huidige dorpskern gesitueerd is in de alluviale vallei van de Kleine Nete die 300m zuidelijker stroomt, is de oude kern van Ouwen gelegen op de zuidelijke rand van een oost-west gerichte pleistocene zand- tot zandleemrug tussen de valleien van de Kleine Nete ten zuiden en de Molenbeek ten noorden.
- Hydrografie: Kleine Nete, Eisterleese beek, De Laak, Gravenweidebeek (ten zuiden); Molenbeek, Krabbelsloop, Berkenmeiloop, Pullaarsbeek, Boshovenseloop, Niemandshoekloop (ten noorden).
- Patroniem: Sint-Lambertus; oudste kerk groeide uit een eigenkerkje uit de Merovingische periode te Ouwen, later verbouwd tot een Romaanse en Gotische kerk en in de nieuwste tijd verplaatst naar de huidige dorpskern.
- Romeinse en/of historische gegevens: ter hoogte van de Steenberg lag een officiële Romeinse *vicus* met drie tempels, een officieel gebouw, meerdere gebouwplattegronden met erven, afvalkuilen, beerputten en waterputten, langs een Romeinse weg (CAI ID 100142, 100143, 100144, 100145, 101845, 150850, 150871, 150872, 150873, 150875,

207076, 220542 – De Boe 1985; artisanale zones met pottenbakkersoven, leemwinning en/of metaalproductie (CAI ID 101001, 159008, 207216); verspreide Romeinse bewoning (CAI ID 100147, 100565, 100887, 103651, 158043, 159003); twee Romeinse grafvelden (CAI ID 100145, 100146, 207156); een rijk (tumulus?)graf (CAI ID 101317); talrijke prospectie- en losse vondsten uit de Romeinse periode verspreid over het grondgebied van Grobbendonk (CAI ID 100491, 100492, 100493, 100494, 100497, 100500, 100501, 100700, 100893, 101842, 102000, 105511, 105512, 105513, 105514, 105515, 105516, 105517, 105519, 105520, 105521, 105522, 105523, 105524, 105525, 105529, 150874, 151436, 151437, 151438, 151439, 151440, 154011, 159011, 206976, 208814, 218932). Ten zuiden van de Steenberg zijn volmiddeleeuwse gebouwplattegronden en een waterput opgegraven (CAI ID 100565); in 1414 oprichting priorij O.L.V. Ten Troon, afgebroken in 1840.

Sites

029-Grobbendonk, Steenberg

- CAI-ID: 224503
- Historiek: 2016-2017, werfbegeleiding tijdens afbraak fabrieksgebouwen Mc Cain, uitgevoerd door studiebureau All-Archeo
- Situering: bovenop de pleistocene dekzandrug ten noorden van Kleine Nete (13-15m, Sbm, Scm)
- Aard van de site
    - Type: nederzetting (mogelijk met artisanale zone)
    - Beschrijving: laat-Romeinse gebouwplattegrond met zuidelijk ervan twee zgn. *Grubenhäuser* parallel met de grote gebouwplattegrond; in de vulling van de *Grubenhäuser* werd naast (intrusief) schervenmateriaal uit de midden-Romeinse periode ook laat-Romeins handgevormd aardewerk gevonden.
    - Bewaarplaats: archeologisch depot provincie Antwerpen
    - Datering: tussen 236 en 317 cal AD (^{14}C-datering)
- Bibliografie: Reyns & Cleda 2018

030-Grobbendonk, Vorselaarsebaan-Kerkenput?

- CAI-ID: 207216
- Historiek: 2013, vlakdekkende opgraving uitgevoerd door studiebureau All-Archeo n.a.v. aanleg gemeentelijke begraafplaats
- Situering: bovenop de pleistocene dekzandrug ten noorden van Kleine Nete (15m hoogte, Sbm); op de noordelijke rand van de Romeinse *vicus*.
- Aard van de site
    - Type: artisanale zone?
    - Beschrijving: complex van kuilen o.a. oventje en waterput; veel aardewerk en ijzerslakken, vnl. uit Romeinse periode; ook aanwezigheid van een *Grubenhaus*.
    - Bewaarplaats: gemeente Grobbendonk
    - Datering: tussen 430 en 591 (95% probability – ^{14}C-dateringen op houtskool uit vulling en een van de paalkuilen).
- Bibliografie: Reyns *et al*. 2014

031-Grobbendonk, Kapelstraat (Ouwen)

- CAI-ID: 100487
- Historiek: 2000, noodonderzoek bouwput uitgevoerd door IAP

- Situering: onmiddellijk ten zuidoosten van de kapel van Ouwen, noordelijke rand van de pleistocene dekzandrug (13m hoogte, Sbm), ten noorden van Kleine Nete.
- Aard van de site
    - Type: nederzetting
    - Beschrijving: meerdere paalsporen in combinatie met vroegmiddeleeuws aardewerk tussen jongere volmiddeleeuwse paalsporen. Wegens beperkte oppervlakte geen plattegronden zichtbaar.
    - Bewaarplaats: depot OE
    - Datering: 5de-8ste eeuw
- Bibliografie: niet gepubliceerd.

033-Grobbendonk, kapel Ouwen

- CAI-ID: 101415
- Historiek: 1957, opgraving NDO (J. Mertens) in de kapel; 1976, opgraving NDO (J. Mertens & L. Van Impe) rond de kapel.
- Situering: 500m ten noordwesten van de Romeinse *vicus*; noordelijk flank van de pleistocene dekzandrug (13m hoogte, Zamy, Zbmy); ten noorden van Kleine Nete.
- Aard van de site
    - Type: cultusplaats, funeraire site
    - Beschrijving: 20 inhumatiegraven met W-O oriëntering; zowel kistgraven als deposities zonder container; een dubbelgraf; negen kamergraven; drie graven met (eerder rijke) bijgaven (waaronder twee wapengraven met gedamasquineerde gordelensembles) en 17 graven zonder bijgaven; in latere fase bouw eenvoudig houten zaalkerkje op grafveld. Kerk werd nadien verbouwd in Romaanse en Gotische stijl; kerkhof rondom de kerk.
    - Bewaarplaats: depot OE of gemeente Grobbendonk?
    - Datering: jongste graven tweede helft 7de eeuw; bouw oudste kerkfase in 8ste of begin 9de eeuw
- Bibliografie: Mertens 1976, 14-27; Mertens *et al*. 1977.

034-Grobbendonk, Floris Primsstraat

- CAI-ID: 101418
- Historiek: 1960-1962, opgravingen door Antwerpse Vereniging voor Bodem- en Grotonderzoek.
- Situering: 500m ten westen van de Romeinse *vicus;* bovenop de pleistocene dekzandrug (14m hoogte, Zam, Zbmy, Zbf); ten noorden van Kleine Nete.
- Aard van de site
    - Type: funeraire site
    - Beschrijving: 75 bijzettingen nl. 69 inhumatiegraven met W-O oriëntering en zes crematiegraven (*brandgrubengräber*); zowel kistgraven als deposities zonder container; drie dubbelgraven (o.a. inhumatie met crematie); twee kamergraven; 41 graven met bijgaven (waaronder wapens, aardewerk, sieraden) en 32 graven zonder bijgaven
    - Bewaarplaats: gemeente Grobbendonk
    - Datering: derde kwart 6de eeuw tot derde kwart 7de eeuw
- Bibliografie: Janssens 1964; Janssens & Roosens 1963.

Losse vondsten

032-Grobbendonk, Pulsepad

- CAI-ID: 100549
- Historiek: 2005, werfcontrole uitgevoerd door de administratie M&L
- Situering: ten zuiden van de kapel van Ouwen; bovenop de pleistocene dekzandrug (15m, Zbmy); ten noorden van Kleine Nete.
- Aard van de site
    - Type: losse vondst
    - Beschrijving: enkele vroegmiddeleeuwse scherven
    - Bewaarplaats: depot OE
    - Datering: 5de-8ste eeuw?
- Bibliografie: niet gepubliceerd.

035-Grobbendonk, Vierselheide?

- CAI-ID: 105518
- Historiek: ?, prospectie F. Jacobs
- Situering: noordoostelijke flank van de pleistocene dekzandrug (11-12m hoogte, landduinen); ten noorden van Kleine Nete.
- Aard van de site
    - Type: losse vondst
    - Beschrijving: vroegmiddeleeuwse scherven
    - Bewaarplaats: onbekend
    - Datering: 5de-8ste eeuw?
- Bibliografie: niet gepubliceerd.

036-Grobbendonk, Koekoekstraat-Kerkeveld

- CAI-ID: 208814
- Historiek: 2015, proefsleuvenonderzoek door Studiebureau Archeologie n.a.v. bouwwerken
- Situering: noordelijke flank van de pleistocene dekzandrug (13m hoogte, Zamy); ten noorden van Kleine Nete.
- Aard van de site
    - Type: losse vondst
    - Beschrijving: vroegmiddeleeuwse scherven waaronder handgevormd met rode chamotte-magering
    - Bewaarplaats: opdrachtgever
    - Datering: 5de-8ste eeuw?
- Bibliografie: Vander Ginst *et al*. 2015.

GROBBENDONK, Bouwel (*Boudenlo* – 1294)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) samenstelling van de Germaanse persoonsnaam Boude met het suffix '-lo'. 'Bouden' is de vloeivorm van Boudewijn. De oudste vorm 'Bol' verwijst niet naar Bouwel maar naar het Olense gehucht Buul.
- Situering: dorp ontwikkeld op een oost-west georiënteerde pleistocene dekzand- en zandleemrug ten zuiden van de Kleine Nete

- Hydrografie: Kleine Nete en Laak (ten noorden), Bouwelgoorbeek, Krekelbeek (ten zuiden), Kleine Beek (ten zuiden en ten oosten)
- Patroniem: Onze-Lieve-Vrouw-ten-Hemel-Opgenomen; oudste vermelding van de kerk in 1294.
- Romeinse en/of historische gegevens: Romeinse prospectievondsten verspreid over het grondgebied van de gemeente (CAI 105528, 105569, 105577)

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten bekend uit de 4de tot 8ste eeuw.

HEIST-OP-DEN-BERG, Heist-op-den-Berg (*Heiste* – 1008)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) afgeleid van het Germaanse 'hees', beuk met verzamelsuffix -t dus bos van jonge beuken of van laag struikgewas. Latere toevoeging 'op den berg' wijst op de heuvel waarop het dorp ligt.
- Situering: verplaatste kern van Lo (ten oosten van het Hof van Riemen en ten zuiden van de berg) naar de berg; op zandleemplateau ten westen van de Nete en ten zuiden van het moerassige gebied van de Averegten. Berg, een getuigenheuvel, domineert de alluviale vlakte van de Nete. Hier zou zich in de vroege middeleeuwen het Waverwoud gesitueerd hebben.
- Hydrografie: Grote Nete (ten oosten), Bergebeek met Statieloop, Klein Veldekensloop, Loop van Riemen en Laarloop (ten zuiden), Gestelbeek met Notesloop, Moerenloop (ten westen), Averechteloop en Huizebeek ten noorden.
- Patroniem: Sint-Lambertus; kerk gebouwd in de 14de eeuw; de oudste kerk zou zich in Lo bevonden hebben.
- Romeinse en/of historische gegevens: Romeinse nederzettingssporen aan de zuidwestelijke voet van de berg (CAI ID 208823 en 219114) en de Lostraat (niet in CAI); het Hof van Riemen (oudste vermelding 1468) ten zuiden van de berg, zou teruggaan tot een middeleeuwse motte.

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

HEIST-OP-DEN-BERG, Booischot (*Jan van Boesscot* –726- 1346)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) samenstelling van mansnaam Bode en 'schot', afgeperkte ruimte dus afgesloten stuk grond van Bode; maar kan ook 'schutbocht van de gerechtsbode' betekenen.

- Situering: dorp ontwikkeld op de zandleemrug ten zuiden van de Grote Nete. Hier zou zich in de vroege middeleeuwen het Waverwoud uitgestrekt hebben.
- Hydrografie: Grote Nete met Oude Molebeek (ten noorden), Herseltseloop (ten westen), Houtvenseloop (ten oosten)
- Patroniem: Sint-Salvator; vanaf 1410 een kapel afhankelijk van de parochie van Heist-op-den-Berg en pas vanaf 19de eeuw een hulpkerk.
- Romeinse en/of historische gegevens: uit de Romeinse tijd is enkel een Romeinse munt uit de 2de eeuw bekend, gevonden te Pijpelheide (CAI ID 100986).

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

HEIST-OP-DEN-BERG, Hallaar (*Herlarh* – 1173)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) samenstelling van 'laar' met onzeker eerste lid. Wellicht 'heren', haagbeuk, dus 'laar met hagen'
- Situering: dorp ontwikkeld op flank van zandleemrug van Heist-op-den-Berg (ten noordoosten van Heist), ten zuidwesten van de Grote Nete. Hier zou zich in de vroege middeleeuwen het Waverwoud uitgestrekt hebben.
- Hydrografie: Grote Nete (ten westen), Averechteloop en Huizebeek (ten noorden)
- Patroniem: Heilig-Kruis; kerk in oorsprong een kapel van de burcht van de heren van Mechelen, met oudste vermelding in 1131; huidige kerk is 14de-eeuws; vanaf 1502 nieuw patroniem nl. Onze-Lieve-Vrouw-van-Altijddurende-Bijstand.
- Romeinse en/of historische gegevens: geen Romeinse sites bekend; tweevoudige omgrachte structuur op Vandermaelenkaart (19de eeuw) vermeld als *Ancien Château*.

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

HEIST-OP-DEN-BERG, Itegem (*Idingaheim* – 976)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) woonplaats van de lieden of nakomelingen van Iddo. Oudste vermelding als Idingaheim in oorkonde uit 976 (grondgebied van Gentse Sint-Baafsabdij).
- Situering: ontwikkeld op een zandleemrug langs de westelijke oever van de Grote Nete. Hier zou zich in de vroege middeleeuwen het Waverwoud uitgestrekt hebben.
- Hydrografie: Grote Nete (ten westen), Leembossenheibeek (ten noroden), Molenvenne Beek (ten westen), Huizebeek (ten zuiden)
- Patroniem: Sint-Guibertus; oudste kerk vermeld vanaf de 11de eeuw.

- Romeinse en/of historische gegevens: buiten de melding van een Romeinse munt uit de 2de eeuw (CAI ID 207918), geen Romeinse sites bekend; in de dorpskern werd een volmiddeleeuwse waterput opgegraven (CAI ID 101946); de waterburcht Hof ter Borcht langs de Grote Nete (en Laak) staat op de Popp-kaart afgebeeld met een driedubbele omgrachting, een dreef verbindt de burcht met de kerk (CAI ID 103221).

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

HEIST-OP-DEN-BERG, Schriek (*Schrieck* – 1125)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) wellicht in verband met 'scric', schrikken, springen, opspringen, schrikkeljaar, sprinkhaan. Betekent dan hoek, bocht als aanduiding van een terrein dat voor een deel in een ander terrein inspringt of een terrein langs een sterk kronkelende beek.
- Situering: dorp ontwikkeld op een west-oost lopende lemige zandrug ten noorden van de Vrouwvlietbeek en ten zuiden van een nat gebied doorkruist door meerdere beken. Hier zou zich in de vroege middeleeuwen het Waverwoud uitgestrekt hebben.
- Hydrografie: Kleinebeek en Sluisbeek ten westen, Vrouwvlietbeek ten zuiden en ten oosten, Sluisbeek, Scheeloop/Scheiloop ten noorden.
- Patroniem: Sint-Jan-Baptist; al vanaf 1260 een kapel afhankelijk van de kerk van Beerzel; vanaf 1309 een zelfstandige parochie.
- Romeinse en/of historische gegevens: geen Romeinse sites bekend.

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

HEIST-OP-DEN-BERG, Wiekevorst (*Wichenuorst* – 1213)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) samenstelling van 'vorst', domeinbos en waarschijnlijk een boomnaam, een buigzame iepen- of wilgensoort.
- Situering: dorp ontwikkeld op NW-ZO lopende lemige zandrug tussen vallei van Wimp en Grote Nete. Hier zou zich in de vroege middeleeuwen het Waverwoud uitgestrekt hebben.
- Hydrografie: Wimp (ten noorden en ten oosten), Dorpsbeek (ten noorden).
- Patroniem: Sint-Jan-Baptist; kapel reeds in 1297 vermeld als afhankelijk van de Sint-Gummarusparochie van Herenthout; eigen parochie vanaf 1642.
- Romeinse en/of historische gegevens: geen Romeinse sites bekend.

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

HEMIKSEM, Hemiksem (*Hamincsem* – 1155)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) samenstelling van heem en de genitief van de Germaanse persoonsnaam Haming, dus woonplaats van de lieden/nakomelingen van Haming
- Situering: dorp ontwikkelde zich op de oostelijke rand van het zandleemplateau dat hier de Schelde flankeert, ten noorden van Vliet of Grote Struisbeek. Verplaatste dorpskern.
- Hydrografie: Schelde (ten westen), Vliet en Grote Struisbeek (ten zuiden); Winterloop ten oosten
- Patroniem: Sint-Niklaas; oorspronkelijke kerk, vermoedelijk opgericht na 1087, aan het Kerkeneinde, buiten de huidige dorpskern (CAI ID 105134); nieuwe kerk gebouwd in 1770 in huidige kern (CAI ID 110000).
- Romeinse en/of historische gegevens: geen betrouwbare gegevens over Romeinse aanwezigheid; Sint-Bernardusabdij verhuisd van Vremde naar oevers van de Schelde en Vliet in de 13de eeuw (CAI ID 105135); oorspronkelijke dorpskern aan Kerkeneinde verbonden met abdij door dreef (CAI ID 105134); kasteel van Hemiksem, oorspronkelijk een laathof en leengoed van de abdij van Hemiksem, opgericht in de 15de eeuw.

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

HERENTALS, Herentals (*Hernehals* – 1147-1150)

Algemeen

- Toponymie: volgens Gysseling (1960) afkomstig van het Germaanse **χirnitja-*, collectief bij **χirn-* 'hagebeuk' en een onbekend tweede lid. Carnoy (1948-1949) suggereert Germ. *χalsa- 'hals' in metaforisch gebruik voor een engte, een smalle passage en verwijst naar het gebruik van *χalsa in deze betekenis in Skandinavische plaatsnamen (b.v. Helsingborg).
- Situering: de stad is gelegen op de noordelijke rand van een oost-west georiënteerde dekzandrug die de Netevallei flankeert. Het zuidelijke deel van de stad is hoger gelegen (ca. 15 m TAW – droge zandgronden) dan het noordelijke deel dat afhelt naar het alluviale gebied van de Kleine Nete en Molennete (ca. 12 m TAW – natte zandgronden).
- Hydrografie: Kleine Nete (ten noorden), Sint-Jansloop ten zuiden.
- Patroniem: Sint-Waldetrudis; in oorsprong afhankelijk van de reguliere kanunnikessen van Bergen (11de-12de eeuw).
- Romeinse en/of historische gegevens: uit de Romeinse zijn een aantal vroeg-Romeinse munten gekend (CAI ID 151449); enkele spiekers wijzen op bewoning uit deze periode (CAI ID 218728); nabij het stadhuis zou in het verleden een 'Karolingische urn' gevonden zijn (CAI ID 100168); de stad heeft een dubbele kern met name een kerkelijke kern rond de Sint-Waldetrudiskerk ontstaan op een mogelijk vroegmiddeleeuws villadomein (*villam Hernehals*) dat als onverdeeld allodium in

handen kwam van de reguliere kanunnikessen van Bergen; en een jongere, economische kern, de *villa noval*, in het noorden; later in handen van de hertogen van Brabant (13de eeuw)[1001].

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

HERENTALS, Morkhoven (*Morichoven* – 1292)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) samenstelling van datief mv 'hof', hoeve met Germaanse persoonsnaam of mansnaam 'Moro'. Dus ' aan de hoeven van Moring of van de nakomelingen van Moro'
- Situering: dorp ontwikkelde zich op pleistocene zandleemrug ten noordoosten van de Wimp
- Hydrografie: Wimp met Broekhovenloop, Goorstraatloop, Peerdenbroekloop, Steenbemptloop (ten zuiden), Hulllop ten oosten, Vennekensloop, Schransloop, Deptloop en Kruisstraatloop ten westen.
- Patroniem: Sint-Niklaas; oudste deel van de huidige kerk stampt uit de 13de eeuw.
- Romeinse en/of historische gegevens: een aantal Romeinse scherven wijst mogelijk op bewoning in deze periode (CAI ID 208851, 215426 en 219521).

Sites

037-Morkhoven-Draaiboomstraat?

- CAI-ID: 208851
- Historiek: 2014, proefsleuvenonderzoek door studiebureau Monument Vandekerckhove, in 2015 gevolgd door een vlakdekkende opgraving door studiebureau VEC n.a.v. een verkaveling.
- Situering: noordwestelijk van het dorpscentrum; zuidewestelijke flank dekzandrug (11-12m hoogte, Scmx en Sdmc); nabij Vennekensloop en het brongebied van de Schransloop.
- Aard van de site
    - Type: nederzetting
    - Beschrijving: een noordoost-zuidwest gerichte rij van zes paalkuilen over ten minste 18m, een ervan bevatte een wandfragment gesmoord aardewerk uit de Maasvallei, na het vlakdekkend onderzoek als ijzertijd-structuur geïnterpreteerd.
    - Bewaarplaats: Intercommunale Ontwikkelingsmaatschappij voor de Kempen (IOK)
    - Datering: vroege middeleeuwen o.b.v. het aardewerk
- Bibliografie: Scheltjens 2015; Alma *et al*. 2017.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

[1001] https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/140033 (geraadpleegd op 18/02/2020)

HERENTALS, Noorderwijk (*Northrewic* – 974)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) samenstelling van adjectief 'noorder' en 'wijk'. Latijnse '*vicus*', gehucht, dochternederzetting. Dus het noordelijke gehucht.
- Situering: dorp ontwikkeld op een pleistocene zandleemrug ten noordoosten van Wimp
- Hydrografie: Wimp (ten zuiden), Stapkensloop (ten westen en ten noorden), Plassendonkse Loop (ten noorden), Hulloop (ten oosten).
- Patroniem: Sint-Bavo; volgens oorkondes uit 974 en 976 behoorde Noorderwijk tot de vroege bezittingen van de Sint-Bavo-abdij in Gent en werd de kerk na de Noormanneninvallen door keizer Otto II aan de abdij teruggegeven.
- Romeinse en/of historische gegevens: buiten de vage vondstmelding van een bronzen ring (CAI ID 160591) geen gegevens over mogelijke Romeinse bewoning; kasteel De Warande vermeld vanaf 1400 (OE-erfgoedobject 32617).

Sites

038- Noorderwijk-Roggestraat

- CAI-ID: 162338
- Historiek: 2012, proefsleuvenonderzoek door Studiebureau Archeologie; 2013, vlakdekkende opgraving door Studiebureau Archeologie n.a.v. een verkaveling.
- Situering: gelegen tussen de dorpskern van Morkhoven (ten zuiden) en het gehucht Lankem (ten noordwesten), westelijke flank van een zandleemplateau (14-17m hoogte, Sbmx) tussen de valleien van de Wimp (ten zuiden) en de Stapkensloop (ten westen); nabij het brongebied van de Schransloop.
- Aard van de site
    - Type: funeraire site en nederzetting
    - Beschrijving: 33 inhumatiegraven met W-O oriëntering, bijzetting in kisten meestal op twee dwarsbalken, aanwezigheid van kamergraven; schaarse bijgaven waaronder een lans, twee fibulae, messen en twee gedamasquineerde gordelensembles); bij (mogelijk gelijktijdige ?) bewoning.
    - Bewaarplaats: archeologisch depot provincie Antwerpen
    - Datering: vanaf 7de eeuw
- Bibliografie: Vander Ginst & Smeets 2012; eindrapport nog in opmaak; Annaert 2018A.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

HERENTHOUT, Herenthout (*Herenthout* – 1183)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) samenstelling van 'hout', bos en 'heren' met -t-verzamelsuffix, dus bos van haagbeuken.
- Situering: dorp ontwikkeld op zuidwest-noordoost gerichte pleistocene zandleemrug tussen natte gebieden rond Nijlense Beek en Bevelse Beek (W) en Stapkensloop (O).

- Hydrografie: Nijlense/Zelse Beek (ten westen), Moerloop, Sint-Jansloop (ten noorden), Plassendonkse Loop, Stapkensloop en Oosterthovenseloop (ten oosten), Wimp, Dorenstraatloop, Maasloop en Otterloop (ten zuiden).
- Patroniem: Sint-Pieter-en-Paulus; parochie vanaf 12de eeuw; op grondgebied nog Sint-Gummaruskapel die tot 1427 eigen parochie zou gehad hebben.
- Romeinse en/of historische gegevens: prospectievondsten verspreid over het grondgebied en een losse vondst tonen Romeinse aanwezigheid aan (CAI ID 105559, 105562, 105563?, 105565, 105570, 105574, 105575, 105576, 105578, 210534), mogelijke Romeinse begraving (CAI ID 208237).

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

HERSELT, Herselt (*Harsele* – 1139)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) samenstelling van 'heer', leger en 'zele', uit één ruimte bestaand huis.
- Situering: dorp ontwikkeld op zuidwest-noordoost gerichte zand- tot zandleemrug tussen Grote Nete en Kleine Laak (ten westen en ten noorden) en Raamdonkse Beek (ten oosten). In deze regio zou zich in de vroege middeleeuwen het zgn. Waverwoud uitgestrekt hebben.
- Hydrografie: Grote Nete, Kleine Laak, Asbroekloop (ten noorden), Steenkensbeek en Dieperstraatseloop (ten westen), Raamdonksebeek (ten westen en ten zuiden).
- Patroniem: Sint-Servatius; er zou vrij vroeg een vrije kerk ontstaan zijn; ca 1000 wellicht een kleine Romaanse kapel.
- Romeinse en/of historische gegevens: de vondst van meerdere Romeinse munten ter hoogte van de grens met Westerlo en Zammel (CAI ID 101074, 101075, 150073, 152157, 162419, 164595, 220445) doet er een Romeinse aanwezigheid in de 2de eeuw veronderstellen.

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

HERSELT, Ramsel (*Ramslo* – 1276)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) samenstelling van 'lo' met Germaans *hramas, look.
- Situering: op een deels lemige zandrug ten oosten van een zeer nat gebied met aantal beken. In deze regio zou zich in de vroege middeleeuwen het zgn. Waverwoud uitgestrekt hebben.

- Hydrografie: Grote Nete (ten noorden), Steenkensbeek, Stekkeloop, Scheiloop, Kraaistraatloop, Krankebeek (ten westen), Peerdsloop (ten westen, door dorp en ten oosten), Hoeveloop, Oevelloop (ten zuiden).
- Patroniem: Sint-Hubertus; oorspronkelijk een kapel afhankelijk van de Sint-Lambertus-parochie van Westerlo, voor het eerst vermeld in 1541; parochie vanaf 1842
- Romeinse en/of historische gegevens: net ten noorden van de dorpskern werden in 1964 in een kleiput twee 'vlakgraven met potten' ontdekt, die als Romeins werden geïnterpreteerd (CAI ID 100797).

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

HOVE, Hove (*Hove* – 1233)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) afkomstig van het Middelnederlands: hof of 'omheinde plaats, hoeve, woning van een aanzienlijk persoon'. Naam ontleend aan het laathof dat daar al in de 12de eeuw bestond en door de hertog van Brabant te leen werd gegeven aan de kerk van Sint-Laurentius.
- Situering: dorp ontwikkeld op de zandleemcuesta tussen Schelde-Rupel-Nete-Schijn
- Hydrografie: ten noorden van de dorpskern ontspringt de Koude Beek, de westen de Edegemsebeek, ten zuiden en ten oosten meerdere takken van de Beekhoekse Beek.
- Patroniem: Sint-Laurentius; oudste vermelding van de parochie in 1233.
- Romeinse en/of historische gegevens: talrijke prospectievondsten en/of losse vondsten uit de Romeinse periode en volle middeleeuwen (CAI ID 100010, 100012, 100014, 100015, 101694, 101710, 105165, 105168, 105170, 105174, 105175, 105176, 105178, 105179, 105180, 105181, 105183, 105184, 105185, 105186, 105187, 105188, 105189, 105190, 105595, 220067); mogelijk Romeinse begraving (CAI ID 212279); meerdere kastelen met een middeleeuwse oorsprong o.a. Weyninckhoven uit de 10de-13de eeuw (CAI ID 105172) en kasteel Rattennest uit de 15de eeuw (CAI ID 101712).

Sites

039-Hove, Cueteghem

- CAI-ID: 100014, 100015, 101746, 105170, 105175, 105176, 105187, 105188
- Historiek: 1988, prospecties door B. Belmans; 2000-2002, vlakdekkende opgraving door IAP n.a.v. bouwwerken.
- Situering: ten oosten van de dorpskern van Hove, boven op hogere rug zandleemplateau (23m hoogte maar vroeger meer uitgesproken micro-topografie, Lca), ten noordwesten van de vallei van de Lauwerijkse Beek; nabij de Koude Beek en de Beekhoekse Beek.
- Aard van de site
    - Type: nederzetting
    - Beschrijving: zeker een waterput (waterput 7: combinatie van drie segmenten van een uitgeholde boomstam met een vierkante bekisting van horizontale houten planken) is al in de laat-Romeinse periode te situeren en samen met enkele losse

laat-Romeinse losse vondsten verspreid over de opgraving (o.a. Argonnen *sigillata* met radstempelversiering) is er dus een continuïteit aan te tonen tussen de laat-Romeinse en vroegmiddeleeuwse periode. Daarvoor reeds begraving en bewoning in de metaaltijden en de Romeinse periode. Bodemkundig onderzoek heeft aangetoond dat er verregaande bodemerosie opgetreden is na de laat-Romeinse periode wat alle sporen voorafgaand aan de vroege middeleeuwen gewist heeft met uitzondering van de diep uitgegraven sporen zoals waterputten en de diepe greppel van het grafmonument uit de metaaltijden.
    - Bewaarplaats: OE depot
    - Datering: 380-600 na Chr. (waterput 7 - IRPA-1340: 1590±40 BP)
- Bibliografie: Belmans 1989; Belmans 1992; Verhaert & Annaert 2003; Debruyne *et al*. 2016

040-Hove, Cueteghem

- CAI-ID: 100014, 100015, 101746, 105170, 105175, 105176, 105187, 105188
- Historiek: 1988, prospecties door B. Belmans; 2000-2002, vlakdekkende opgraving door IAP n.a.v. bouwwerken.
- Situering: ten oosten van de dorpskern van Hove, boven op hogere rug zandleemplateau (23m hoogte maar vroeger meer uitgesproken micro-topografie, Lca), ten noordwesten van de vallei van de Lauwerijkse Beek; nabij de Koude Beek en de Beekhoekse Beek.
- Aard van de site
    - Type: nederzetting
    - Beschrijving: tenminste twee vroegmiddeleeuwse gebouwplattegronden, een eenschepige plattegrond 1 en gebouw 2 van het Wijstertype) en vijf waterputten (de tweefasige waterput 4 met een combinatie van een vierkante bekisting bestaande uit vier verticale hoekpalen en horizontale houten planken met een uitgeholde boomstam, boomstamput 8 en de meerfasige boomstamput 9). Verdere continuïteit naar Karolingische periode en volle middeleeuwen (bootvormige huisplattegronden en boomstamwaterputten).
    - Bewaarplaats: OE depot
    - Datering: 430 en 620 na Chr. (fase 1 waterput 4 - IRPA-1282: 1530**±**30 BP); 660-810 na Chr. (fase 2 waterput 4 - IRPA-1291: 1280**±**30 BP; 640-780 na Chr. (waterput 8 - IRPA-1341: 1325±40 BP); 530-660 AD (fase 1 waterput 9 - IRPA-1334: 1465±40 BP); 560-690 na Chr. (fase 2 waterput 9 - IRPA-1333: 1405±40 BP); ,,met continuïteit in Karolingische periode en volle middeleeuwen (^{14}C-dateringen en dendrochronologie)
- Bibliografie: Belmans 1989; Belmans 1992; Verhaert & Annaert 2003; Debruyne *et al*. 2016

Losse vondsten

Geen losse vondsten bekend uit de laat-Romeinse of vroegmiddeleeuwse periode (tot einde 7de eeuw).

HULSHOUT, Hulshout (*Hulsholt* – 810)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) samenstelling van Middelnederlandse 'huls', hulst en 'hout', bos dus hulstbos.
- Situering: dorp ontwikkeld op langgerekte oost-west lopende lemige zandrug die de vallei Grote Nete (ten zuiden) flankeert. Ten noorden moerassig gebied. Dorp is langgerekt langs baan ontwikkeld, deze baan volgt het verloop van de lemige rug. In deze regio is het

Waverwoud, vermeld in de vroege middeleeuwen, te situeren. Dorpsnaam verwijst mogelijk naar dit bos.

- Hydrografie: Grote Nete (ten westen en ten zuiden), Wiekevorstse Goorheideloop, Goorloop, Binnebeek, Molenloop, Leemheideloop (ten noorden).
- Patroniem: Sint-Mattheus; was in de 10de eeuw eigendom van graaf Ansfried, afstammeling van de graven van Leuven. Deel van het gebied kwam in handen van de het kapittel van de Utrechtse domkerk toen Ansfried in 994 bisschop van Utrecht werd. Vanaf midden 12de eeuw leen van familie van Wesemael; deze oudste kerk is verdwenen en is meer noordelijk te situeren dan de huidige kerk (dus eerder geïsoleerd op de rand van het dorp).
- Romeinse en/of historische gegevens: geen sporen of vondsten uit de Romeinse periode vastgesteld.

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

HULSHOUT, Houtvenne (*Houtvenne* – 1371)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) samenstelling van 'hout' en Middelnederlandse 'ven', moerasland, heideplas, dus bosven of ven in of nabij een bos.
- Situering: dorp ontwikkeld op lemig zandplateau ten zuiden van de Netevallei en ten noorden van een beekrijk en nat gebied. Gelegen langs Scheiloop. Het Waverwoud vermeld in vroege middeleeuwen, is in deze regio te situeren.
- Hydrografie: Grote Nete (ten noorden), Stekkeloop (ten westen), Steenkensbeek, Kraalstraatloop, Scheiloop, Oevelloop, Hoevenloop (ten oosten en ten zuiden).
- Patroniem: Sint-Adrianus; in oorsprong een kapel in 1365 geschonken door bisschop van Kamerijk aan prelaat van Tongerlo. Oorsprong parochie is duister.
- Romeinse en/of historische gegevens: geen sporen of vondsten uit de Romeinse periode vastgesteld; oorsprong van het dorp zou terug gaan tot een leengoed van de domproost van Utrecht omstreeks 994 verkregen van bisschop Ansfried.

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

HULSHOUT, Westmeerbeek (*Merbeke* – 995-1010)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) is eerste deel van de plaatsnaam in oorsprong 'woest'.

- Situering: dorp ontwikkeld op lemig zandrug zuidelijk van de Grote Nete en noordelijk van Steenkensbeek. In deze zone situeert zich het Waverwoud vermeld in de vroege middeleeuwen.
- Hydrografie: Grote Nete (ten noorden), Steenkensbeek (ten zuiden), Meerbeekheideloop en Asbroekloop (ten oosten).
- Patroniem: Sint-Michiel; kerk aanvankelijk bediend door het Sint-Martinuskapittel van Utrecht (ruïne van de in oorsprong 13de-15de-eeuwse kerk nog tegen de nieuwe kerk).
- Romeinse en/of historische gegevens: mottesite Oud Hof ter Borght ten noordoosten van het dorp langs Nete

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

KASTERLEE, Kasterlee (*Casterla* – 1144)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) mogelijk genitief er-afleiding van Middelnederlands 'caste', 'cast', korenschuur of magazijn. Betekenis dan 'het lo waar zich een graanschuur bevindt, het lo nabij de graanschuur of stapelplaats. Men staat sceptisch tegenover betekenis waarbij eerste lid zou teruggaan op het Latijnse 'castra', kamp.
- Situering: dorp ontwikkeld op de lemig zandige uitloper van de Kempense Heuvelrug, een langgerekte zuidwest-noordoost lopende pleistocene dekzandrug tussen de valleien van de Kleine Nete (ten zuiden) en de Aad/Grote Calle (ten noorden).
- Hydrografie: Kleine Nete met Hukkelbergloop, Goorloop, Kremelseloop, Zaardenloop, Houtemseloop (ten zuiden), Rode Loop met Hofloop, Heesbergenloop, Hoevenloop, Mostenloop (ten oosten), Kleine Calle, Haagscheurenloop, Meirgorenloop, Rulloop (ten noorden), Biesgorenloop, Molenbroekloop en Rulleloop (ten westen).
- Patroniem: Sint-Willibrordus; oudste vermelding van de kerk 1443
- Romeinse en/of historische gegevens: op enkele schaarse vondsten uit de Romeinse periode na, zijn geen sporen van een Romeine occupatie bekend (CAI ID 105193, 151452 en 216129)

Sites

041-Kasterlee, Pastorijstraat

- CAI-ID: 101894
- Historiek: 1992, noodopgraving uitgevoerd door Instituut voor het Archeologisch Patrimonium (IAP) n.a.v. een toevalsvondst bij bouwwerken.
- Situering: in centrum Kasterlee, achteraan de oude pastorij (100m ten westen van de kerk); boven op dekzandrug (21-23m hoogte, Sdm, Zbm); tussen de Rulloop iten noorden en de Kleine Nete (ten zuiden).
- Aard van de site
    - Type: nederzetting
    - Beschrijving: waterput met een bekisting bestaande uit meerdere segmenten van een uitgeholde boomstam (type Wijnegem I); bevatte de fragmenten van

tenminste twee maalstenen uit tefrietische basaltlava uit het Eifelgebied; planten- en insectenresten
    - Bewaarplaats: depot OE
    - Datering: 660-781 (IRPA-1154: 1310±35 BP; cal AD 685)
- Bibliografie: Wouters *et al*. 1999

042-Kasterlee, Binnenpad

- CAI-ID: 211464
- Historiek: 2014, proefsleuvenonderzoek uitgevoerd door de Archeologische Dienst voor de Antwerpse Kempen (ADAK); 2015, vlakdekkende opgraving door studiebureau VEC n.a.v. bouwwerken
- Situering: in centrum Kasterlee, ten oosten van de kerk); bovenop dekzandrug (21-23m hoogte, Sdm, Zbm), nabij de Rulloop.
- Aard van de site
    - Type: nederzetting
    - Beschrijving: tenminste vier plattegronden van hoofdgebouwen (o.a. met standgreppels, eenbeukig en meerbeukig) en twee spiekers, twee waterputten (met bekisting bestaande uit een uitgeholde boomstam beuk en eik), een waterkuil, viertal kuilen, enkele greppels. Vondsten: Mayener waar, zgn. regionaal grijs aardewerk uit de late 7de en 8ste eeuw, handgevormd aardewerk met brokjes ijzeroer verschraling (5de tot 8ste eeuw), gepolijste waar, maalsteenfragmenten in tefrietische basaltlava
    - Bewaarplaats: gemeente Kasterlee
    - Datering: ^{14}C-dateringen: 602-674 (waterput WA01/S303: 1390 ± 30 BP-Poz-80796); 669-865, 661-800 en 672-868 (waterput WA02/S85: resp. 1260 ± 30 BP-Poz-80797, 1275 ± 30 BP-Poz-80798 en 1255 ± 30 BP-Poz-80799); 684-876 (kuil KL01: 1240 ± 30 BP-Poz-80800).
- Bibliografie: Delaruelle & Van Doninck 2015; Jennes *et al.* 2019.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

KASTERLEE, Lichtaart *(Lifterde* – 1146)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) samenstelling van -aarde met ofwel Middelnederlands 'luft', lucht of links ofwel 'licht', niet zwaar of licht van kleur. Betekenis dus ofwel 'winderig plein' ofwel 'lichte aarde' verwijzend naar de lichte zandbodem ofwel naar de Kempense zandverstuivingen.
- Situering: ten westen van Kasterlee op dezelfde zandige heuvelrug die de vallei van de Kleine Nete (ten O) flankeert.
- Hydrografie: Kleine Nete met Boterpottenloop, Kleine Broekloop, Huldebergloop, Goorloop (ten zuiden), Aa/Grote Calle met Broekloop, Stuwdijkloop, Pastorijloop, Molenbroekloop (ten noorden).
- Patroniem: Onze-Lieve-Vrouw; oorsprong oudste kerk onbekend; kerk door brand vernield in 1500.
- Romeinse en/of historische gegevens: geen duidelijke gegevens over een Romeinse occupatie.

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

KASTERLEE, Tielen (*Thielen* – 1286)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) plaatsnaam met onduidelijke herkomst, mogelijk verzamelnaam van 'tuyl', bouwland.
- Situering: dorp ontwikkelde zich op de noord-zuid gerichte dekzandrug tussen de valleien van Aa (ten westen) en Grote Calle (ten oosten). Langgerekte bewoning die oriëntatie rug volgt (t.e.m. Opstal). Grote dries ten noordwesten van de kerk. Tweevoudige dorpskern, mogelijk van verschillende chronologische oorsprong.
- Hydrografie: Aa met Landbouwenloop, Baetenbosloop, Prijstraatloop, Kemelbeek (ten westen), Grote Kalle met Broekloop, Klein Beeldekensloop, Kerkstraatloop, Tienensteenwegloop, Lammenschotloop (ten zuiden en ten oosten).
- Patroniem: Sint-Margaretha
- Romeinse en/of historische gegevens: Romeinse aanwezigheid vastgesteld o.a. mogelijke grafstructuren (CAI ID 208768 en 215804)

Sites

097-Tielen-Spoorwegstraat

- CAI-ID: nog niet in CAI opgenomen
- Historiek: 2017, vlakdekkende opgraving door studiebureau LArES Archeologie n.a.v. verkaveling
- Situering: bovenop uitloper zuidwestelijk gerichte dekzandrug (16-17m hoogte, Zbm); nabij de Kemelbeek (zijtak Aa)
- Aard van de site
    - Type: nederzetting
    - Beschrijving: meerdere gebouwplattegronden (eindresultaten nog niet beschikbaar)
    - Bewaarplaats: ?
    - Datering: Merovingisch
- Bibliografie: Heirbaut in voorbereiding

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

KONTICH, Kontich (*Condacum, Condacensi castro* – 10de of 11de eeuw)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) Romeins van oorsprong: ofwel *Contiacum* als woonplaats, *vicus* of *fundum* van Contius ofwel *Condacum* als plaats bij de samenvloeiing (Kontich lag in driehoek gevormd door Schelde en Rupel).

- Situering: dorp gelegen op het zandlemig plateau omsloten door Schelde, Rupel, Nete en Schijn.
- Hydrografie: Edegemse Beek (ten noorden), Lachenebeek en Blauwesteenbeek (ten oosten), Grote Struisbeek (ten westen)
- Patroniem: er is sprake van twee kerken nl. de Onze-Lieve-Vrouwekerk opgericht rond 1087-1149 door familie Berthout op het grondgebied van het Land van Mechelen en de Sint-Martinuskerk opgericht in het Land van Ryen (*pagus Rensensis*). De oorspronkelijke locatie van de Sint-Martinuskerk zou zich onder het huidige St Jozefinstituut bevinden (CAI 101099). *Patrocinium* later overgezet naar Onze-Lieve-Vrouwekerk gelegen aan de overzijde.
- Romeinse en/of historische gegevens: ten oosten van de huidige kern, ter hoogte van het huidige Kontich-Kazerne, is de Romeinse *vicus* opgegraven (CAI ID 101421); ten zuidoosten van de huidige kern verheft zich de Alfsberg waar een cultusplaats met oorsprong in de ijzertijd en mogelijk ook een Romeinse villa gesitueerd waren (CAI ID 105224, 222691); verspreid over de gemeente zijn nog meer sporen uit de Romeinse periode geregistreerd met een concentratie van waarnemingen langs de Groeningelei (CAI ID 100264, 100269, 100703, 101095, 101100, 105209, 105211, 105212, 105213, 105219, 105222, 105228, 105231, 105256, 151676, 151677, 159291, 160036, 160486, 165538, 207244, 219101).

Sites

043-Kontich, Erfling

- CAI-ID: 105231
- Historiek: 1947, gevonden bij aanleg van een aalput
- Situering: ten zuiden van de Groeningelei en ten westen van de dorpskern; zuidwestelijke flank (15-20m hoogte, Pccz); nabij de Grote Struisbeek.
- Aard van de site
    - Type: nederzetting?
    - Beschrijving: waterput met een bekisting van brede, eiken planken. In de vulling lag een *terra sigillata*-kommetje en een bijl.
    - Bewaarplaats: ?
    - Datering: 4de eeuw op basis van de *terra sigillata*
- Bibliografie: Mertens 1949B; Van Passen 1988, 21.

046-Kontich, Steenakker

- CAI-ID: 101421
- Historiek: 1964-1972, 1985-1988, vlakdekkende opgravingen uitgevoerd door de Antwerpse Vereniging voor Romeins Onderzoek (AVRA)
- Situering: ten oosten van de huidige dorpskern, ter hoogte van Kontich-Kazerne; noordwestelijke helling (10m hoogte, w-Pdc); nabij de Lachenebeek.
- Aard van de site
    - Type: nederzetting
    - Beschrijving: waterput met handgevormd aardewerk van het 'Germaanse' type
    - Bewaarplaats: AVRA
    - Datering: 3de eeuw
- Bibliografie: De Paepe & Van Impe 1991; Van Thienen 2016, 172, 494, 500.

0044-Kontich, Steenakker

- CAI-ID: 101421

- Historiek: 1964-1972, 1985-1988, vlakdekkende opgravingen uitgevoerd door de Antwerpse Vereniging voor Romeins Onderzoek (AVRA)
- Situering: ten oosten van de huidige dorpskern, ter hoogte van Kontich-Kazerne; noordwestelijke helling (10m hoogte, w-Pdc); nabij de Lachenebeek.
- Aard van de site
    - Type: funeraire site
    - Beschrijving: kinderskelet in hurkhouding begraven in het uitbraakspoor van de *cella*-muur van de inheems-Romeinse tempel
    - Bewaarplaats: AVRA
    - Datering: 670-880 cal. AD (RICH-21110, 1247±31BP, 2σ)
- Bibliografie: Reyns *et al*. 2017, 307.

045-Kontich, Sint-Martinuskerk?

- CAI-ID: 105236
- Historiek: 1988, noodonderzoek uitgevoerd door de Antwerpse Vereniging voor Romeins Onderzoek (AVRA) in de Sint-Martinuskerk
- Situering: in de vroegere Onze-Lieve-Vrouw-kerk, huidige Sint-Martinuskerk; boven op plateau (20m hoogte, als bebouwde zone gekarteerd maar rondom rond lichte zandleemgronden); nabij de Edegemse Beek, Grote Struisbeek en het brongebied van de Lachenebeek.
- Aard van de site
    - Type: funeraire site
    - Beschrijving: vijftal inhumatiegraven, ouder dan de huidige Romaanse kerk; WZW-ONO oriëntering; geen bijgaven
    - Bewaarplaats: ?
    - Datering: vroegmiddeleeuws (8ste eeuw?)
- Bibliografie: Verbeeck 1989 en 1999; Reyns *et al*. 2017, 307.

Losse vondsten

047-Kontich, Groeningenlei?

- CAI-ID: 160486
- Historiek: 2011, proefsleuvenonderzoek uitgevoerd door studiebureau Archaeological Solutions, n.a.v. bouwwerken
- Situering: ten westen van de dorpskern van Kontich; westelijke helling (15-20m hoogte, Pccz); nabij de Edegemse Beek.
- Aard van de site
    - Type: losse vondst
    - Beschrijving: kuilspoor S021 met een versierde wandscherf (cirkelindrukken) handgevormd aardewerk (tijdens vlakdekkend onderzoek in 2011 door studiebureau Archeologie is geen vroegmiddeleeuws aardewerk gevonden).
    - Bewaarplaats: ?
    - Datering: vroegmiddeleeuws?
- Bibliografie: Van Liefferinge 2011

048-Kontich, Meylweg

- CAI-ID: 105629
- Historiek: ?; prospecties B. Belmans

- Situering: ten oosten van de dorpskern van Kontich, noordelijk van de Steenakker, op de grens met Hove; zuidoostelijke helling (18-19m hoogte, w-Lca), nabij de Lachenebeek en de Beekhoekse Beek.
- Aard van de site
    - Type: losse vondst
    - Beschrijving: vondstconcentratie vroegmiddeleeuws aardewerk (o.a. Eifelwaar)
    - Bewaarplaats: ?
    - Datering: 5de-8ste eeuw?
- Bibliografie: niet gepubliceerd

KONTICH, Waarloos (*Warlos* – 1188)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) plaatsnaam met onzekere betekenis. Samenstelling van Middelnederlandse 'ware', wacht, uitkijkpost met 'loos' ofwel waterlozing ofwel helling, hellende weide, open plek. Betekenis dan waterloop, sloot of watergang langs een uitkijkpost ofwel een uitkijkpost op een helling, hellende weide of open plek. Andere verklaring is wei zonder (-loos) waard (bescherming) dus wei zonder gracht er omheen.
- Situering: gelegen op zuidrand van een zandlemig plateau omgeven door meerdere kleine beken/rivieren in natte omgeving
- Hydrografie: Babbelsebeek (ten noorden), Wouwendonkseloop (ten zuiden), Arkelloop en Roetaardloop (ten oosten), Grote Struisbeek (ten westen)
- Patroniem: Sint-Michiel; oudste vermelding kerk uit 1149.
- Romeinse en/of historische gegevens: geen gegevens m.b.t. een Romeinse occupatie.

Sites

118-Waarloos, onbekend (niet op de kaart aangeduid)

- CAI-ID: 105254
- Historiek: 19de-eeuwse vondst
- Situering: onbekend; nabij Romeinse weg.
- Aard van de site
    - Type: funeraire site?
    - Beschrijving: ‘Frankische oudheden’
    - Bewaarplaats: ?
    - Datering: vroege middeleeuwen
- Bibliografie: niet gepubliceerd

Losse vondsten

Geen losse vondsten bekend uit de laat-Romeinse of vroegmiddeleeuwse periode (tot einde 7de eeuw).

LAAKDAL, Eindhout (*Endeholt* – 1050)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) samenstelling plaatsnaam van 'einde' met 'hout', bos, dus 'bos aan het einde van een domein of gebied'.

- Situering: dorp ontwikkeld op een zuidwest-noordoost georiënteerde pleistocene dekzandrug tussen valleien van Grote Nete en Kleine Laak; ten zuidoosten van de dorpskern ligt een zuidwest-noordoost gerichte duinengordel.
- Hydrografie: Kleine Laak, Heustenloop, Hambroekloop, Borgtloop, Halfwegloop (ten zuiden en ten oosten), Hulsbroekloop, Hoefkensloop , Goorloop, Heikantloop (ten westen), Hezemeerloop (ten noorden).
- Patroniem: Sint-Lambertus
- Romeinse en/of historische gegevens: ten zuiden van het dorp zijn Romeinse vondsten gesignaleerd (CAI ID 102029 en 162418); omwalde pastorie ten noorden van kerk (CAI ID 113205)

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

LAAKDAL, Veerle (*Verle*– 1219)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) een 'lo'-naam met een onzeker eerste lid, mogelijk 'var', stier, of 'ver', afgelegen, of Germaans '*ferho', steeneik. Wellicht eerder Middelnederlands 'varre, verre, vare, vaer', (jonge) stier, ofwel 'verre, vere, varre, veer, ver, var', ver. Dus ofwel 'afgelegen bos', 'afgelegen poel' of 'bos voor stieren'.
- Situering: dorp ontwikkeld op west-oost gerichte pleistocene zand- tot lemigzandrug ten zuiden van de alluviale vallei van de Grote Laak.
- Hydrografie: Grote Laak ten noorden, Rode Laak ten zuiden
- Patroniem: Onze-Lieve-Vrouw-in-de-Wijngaard; oudste vermelding van de kerk in 1289 en 1295 bij de overdracht van Veerle aan de abdij van Averbode.
- Romeinse en/of historische gegevens: geen Romeinse vondsten of sites bekend; omwalde pastorie (CAI 113090) waarvan gracht in verbinding stond met naastliggende schans (CAI 102731). Nog tweede gans ten NO van dorpskom (CAI 104195). Kerk gelegen aan de rand van het dorp.

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

LAAKDAL, Vorst (*Forest* – 897)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) plaatsnaam met 'vorst' als domeinbos of vorstelijk bos, een bos voorbehouden als jachtterrein voor de vorst.
- Situering: dorp ontwikkeld op een west-oost gerichte lemigzand- tot zandleemrug tussen alluviale valleien van de Grote en de Kleine Laak. Wellicht verplaatste dorpskern vermits

Sint-Gertrudiskerk gesitueerd is ten zuiden van de huidige dorpskern richting vallei van de Grote Laak, op toponiem Kerkevelden).

- Hydrografie: Kleine Laak en Borgtloop (ten noorden en ten westen), Grote Laak (ten zuiden).
- Patroniem: St-Gertrudiskerk in Groot-Vorst waarvan oudste kapel al vanaf 600 in het gehucht Steenbergen zou gestaan hebben; vanaf 877 eigendom van abdij van Nijvel vandaar *patrocinium* St Gertrudis. St-Niklaaskerk in Vorst-Meerlaar (Klein-Vorst) was in oorsprong een bidhuis bij kluis, eerste stenen kerk in 1547, eigen parochie vanaf 1803.
- Romeinse en/of historische gegevens: Romeinse villa waar ook de oudste kapel zou gestaan hebben, te Steenbergen/West-Molenveld (CAI ID 102027); Romeins vondstmateriaal tijdens de opgraving van de volmiddeleeuwse site op het Oostmolenveld (CAI ID 208247); omgrachte pastorie in huidige dorpskern (CAI 113084); versterkte hoeve met schans ten oosten van het dorp (CAI 105294 en 113213).

Sites

049-Vorst, Oost-Molenveld

- CAI-ID: 101000
- Historiek: 2008, proefsleuvenonderzoek door provincie Antwerpen gevolgd door vlakdekkende opgraving in 2009 door studiebureau Archaeological Solutions; 2014, proefsleuvenonderzoek door studiebureau All-Archeolo gevolgd door vlakdekkende opgraving in 2015 door studiebureau VUhbs n.a.v. een gefaseerde verkaveling.
- Situering: ten westen van het dorpscentrum van Vorst, op ca 400m ten noordoosten van de site Steenbergen waar de Romeinse villa en de vroegmiddeleeuwse kapel gesitueerd worden; op de noordelijke flank van het westelijke uiteinde van de lemige zandrug (18-21m hoogte, Pcm en Scm) die zich uitstrekt tussen Grote en Kleine Laak.
- Aard van de site:
    - Type: nederzetting
    - Beschrijving: tijdens het onderzoek van 2009 werd een cluster van twaalf paalsporen die samen een tweeschepige gebouwplattegrond (A) vormden en het schervenmateriaal uit de vulling paalkuilen (vijftal scherven handgevormde aardewerk met een magering van ijzeroerbrokjes) als vroegmiddeleeuws geïnterpreteerd maar dit gebouw én de vondsten kregen later bij de verwerking van de opgraving uitgevoerd in 2015, een ijzertijddatering – Schurmans 2016, 93); een driebeukige huisplattegrond E uit de opgraving van 2009 werd in 2016 als vroegmiddeleeuws geïnterpreteerd (Schurmans 2016, 93); de opgraving van 2015 leverde nog een vroegmiddeleeuwse ^{14}C-datering op op houtskool uit een van de jongere bootvormige gebouwplattegronden (Schurmans 2016, 93); op een site met hoofdzakelijk bewoning uit ijzertijd en volle middeleeuwen.
    - Bewaarplaats: depot provincie Antwerpen
    - Datering: ^{14}C-datering met resultaat 6de-7de eeuw (SUERC-61362 (GU37963): 1427±30BP); 7de-8ste eeuw voor gebouwplattegrond E.
- Bibliografie: Jacobs 2008; Van Liefferinge 2009B; Reyns *et al*. 2014; Schurmans 2016.

117-Vorst, Steenbergen?

- CAI-ID: 102027
- Historiek: Na vondstmeldingen in 1942 en 1962, opgravingen uitgevoerd door de Antwerpse Vereniging voor Bodem- en Grotonderzoek in 1963-1964.

- Situering: ten westen van het dorpscentrum van Vorst, op ca 400m ten westen van de site Kapelleveld waar vroeg- en volmiddeleeuwse bewoning gesitueerd worden; op het westelijke uiteinde van de lemige zandrug (19m hoogte, Scm) die zich uitstrekt tussen Grote en Kleine Laak.
- Aard van de site:
    - Type: funeraire site en mogelijk kapel
    - Beschrijving: tijdens de opgravingen in 1963-1964 werden tussen de fundamenten van de Romeinse villa tien inhumatiegraven en twee kuiltjes met verbrand bot teruggevonden waarvan enkele afgezet met stenen. Er zijn geen bijgaven of resten van kisten herkend. De historische bronnen vermelden de aanwezigheid van een verdwenen kapel in deze omgeving.
    - Bewaarplaats: onbekend
    - Datering: mogelijk gaat het om vroegmiddeleeuwse begravingen.
- Bibliografie: Janssens & De Greef 1968.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

LIER, Lier (*Ledi – 970)*

Algemeen

- Toponymie: de oudste vermelding van Lier dateert uit 970 onder de benaming 'Ledi' met de betekenis van waterweg, een naam die in de 12de eeuw zou evolueren tot 'Lyra' en 'Lyera' en vanaf 1333 tot 'Liere' (Cnops *et al*. 1978, 3)
- Situering: gesitueerd aan de samenvloeiing van de Grote en de Kleine Nete die samen de Beneden Nete vormen. De westelijke zone van de historische kern is gelegen op het noordoostelijke uiteinde van een hogere rug die de loop van de Nete flankeert. De middeleeuwse kern is echter gelegen in het alluviale gebied van de samenvloeiing van beide Netes. De Kleine Nete doorkruist de stadskern terwijl de Grote Nete de oostelijke en zuidoostelijke begrenzing van het stadgebied vormt.
- Hydrografie: Kleine Nete , Grote Nete.
- Patroniem: Sint-Gummarus
- Romeinse en/of historische gegevens: verspreid over het grondgebied van Lier zijn verschillende Romeinse vondsten bekend (CAI ID 100757, 101832, 101861, 105644, 151678); een Romeinse nederzetting is opgegraven in de zone Duwijck (CAI ID 152239 en 208908); Romeinse nederzettingssporen in het centrum van Lier (CAI ID 159992); Karolingische metaalvondsten (CAI ID 157246); de vroegmiddeleeuwse oorsprong van Lier is wellicht te zoeken op de hoger gelegen gronden ten noorden van de stad nabij het toponiem Allier (of 'Oud Lier') bij de Allierskapel te Emblem (gemeente Ranst). Na verlaging van het waterpeil raakte Allier geïsoleerd en zocht men de lagere gronden nabij de Nete op, die in tegenstelling tot vroeger nu ook voor bewoning geschikt waren. Allier werd vermoedelijk rond de 9de eeuw verlaten ten voordele van Nivesdonck, een lichte verhoging of donk in het alluviale gebied nabij de samenvloeiing van beide Netes, een plaats die economisch voordeel beloofde[1002].

[1002] https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/140034 (geraadpleegd op 18/02/2020)

Sites

052-Lier, Grote Markt

- CAI-ID: 208271
- Historiek: 2011, werfbegeleiding en opgraving door studiebureau Triharch Onderzoek en Advies bvba n.a.v. rioleringsaanleg.
- Situering: NW zone van de Grote Markt (werkput 2); onder 'zwarte laag' in de alluviale moederbodem; zuidwestelijke helling van een zandopduiking (6-7m hoogte, gekarteerd als bebouwde zone); nabij Nete.
- Aard van de site
    - Type: nederzetting?
    - Beschrijving: NWN-ZOZ georiënteerde gracht (min. 4m breed) met in de vulling twee fragmenten 'Romeinse' dakpannen, vier fragmenten handgevormd aardewerk met een magering van rode ijzerconcreties, twee botfragmenten en drie stenen.
    - Bewaarplaats: opdrachtgever Stad Lier
    - Datering: 6de-7de eeuw o.b.v. het aardewerk
- Bibliografie: Cornelis & Sevenants 2011

053-Lier, Hooglachenen?

- CAI-ID: 152217
- Historiek: 2009, werfbegeleiding en opgraving door Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed (VIOE) n.a.v. nieuw Fluxystraject.
- Situering: onderaan zuidelijke flank van een hogere rug (7m hoogte, Pdc, Pbm en Pcm); 250m ten noorden van de Babbelsebeek en 300m te westen van de Lachenenbeek, 700m ten noorden van de Nete.
- Aard van de site
    - Type: nederzetting?
    - Beschrijving: een kuil (spoor 1) en een greppel (spoor 2) met in beide een fragment van een dakpan of tegel met witgrijze inclusies. Een scherf handgevormd aardewerk met hard baksel kwam uit een natuurlijk spoor en iets meer ten noorden werd nog een wandscherf ruwwandig handgevormd aardewerk gevonden.
    - Bewaarplaats: depot OE
    - Datering: vroege middeleeuwen?
- Bibliografie: Vansweevelt & Van de Vijver 2009, 47-49.

054-Lier, Florent Van Cauwenberghstraat

- CAI-ID: 159992
- Historiek: 2012, opgraving door studiebureau All-Archeo n.a.v. bouwwerken.
- Situering: centrum Lier, ten zuidwesten van de Grote Markt; zuidwestelijke helling van een zandopduiking (5-6m hoogte, gekarteerd als bebouwde zone); nabij Nete.
- Aard van de site
    - Type: nederzetting?
    - Beschrijving: greppel (erfafbakening?), een vierpalige spieker met mogelijke haardkuil en enkele paalsporen; vondstenmateriaal uit vulling van deze sporen omvat Eifelwaar en handgevormd aardewerk.
    - Bewaarplaats:
    - Datering: 4de of 5de eeuw of eerder vroegmiddeleeuws?

- Bibliografie: Bruggeman *et al*. 2012, 23-27, 34; Reyns *et al*. 2012, 25-26; Van Thienen 2016, 95 en 451.

Losse vondsten

050-Lier, nieuwe arm Kleine Nete

- CAI-ID: 105297
- Historiek: 1983, toevalsvondst bij dijkaanleg door de afdeling Zeeschelde (Vlaamse Overheid) aan de nieuwe arm van de Kleine Nete
- Situering: in de veenachtige ondergrond van de alluviale Netevallei (3m hoogte, s-Pgp/s-Pfp), Nete.
- Aard van de site
    - Type: toevalsvondst
    - Beschrijving: laat-Romeinse bronzen kruisboog- of drieknoppenfibula
    - Bewaarplaats: eigenaar
    - Datering: 4de eeuw o.b.v. stilistische kernmerken
- Bibliografie: Annaert 1999B

051-Lier, Paul Krugerstraat

- CAI-ID: 105298
- Historiek: 1937, toevalsvondst tijdens graafwerken voor de bouw van de autobusgarage Kruger
- Situering: alluviale Netevallei (5m h oogte, Scfx); Nete.
- Aard van de site
    - Type: toevalsvondst
    - Beschrijving: muntschat met 4000 bronzen munten waarvan de oudste dateert uit het einde van de 2de/begin 3de eeuw (zilveren *denarius* van Julia Domna uit 196-200) maar het merendeel te dateren valt in de 4de eeuw (types *aes* 3 en *aes* 4). Nog 2876 munten bleven bewaard.
    - Bewaarplaats: Taxandria-museum, Turnhout (512 munten), Koninklijke Bibliotheek Albert I te Brussel (34 munten) en verschillende privé-eigenaars.
    - Datering: 4de eeuw
- Bibliografie: Knippenberg 1966; Lallemand 1965; Lallemand 1968; Müller 1999, 12.

LIER, Koningshooikt (*Houyt* – 1746)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) samenstelling van '-hout' met 'konings' en verwijst naar de naburige koningsbossen (Waverwoud).
- Situering: klein zandleemeiland in nat gebied met veel beken, ten noordoosten van de vallei van de Itterbeek; op historische kaarten nog veel bos aangeduid; hier situeerde zich in de vroege middeleeuwen het Waverwoud.
- Hydrografie: Itterbeek (ten westen en ten zuiden), Grote Nete (ten noorden), Schollebeek en Berlaarse Laak (ten oosten)
- Patroniem: Sint-Jan-Evangelist; pas in 1821 een zelfstandige parochie, was een gehucht onder de parochie van Berlaar.
- Romeinse en/of historische gegeven:

Sites
Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten
Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

LILLE, Lille (*Linlo* – 1157)

Algemeen
- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) samenstelling van 'lo' met 'linde'.
- Situering: dorp ontwikkeld op een noord-zuid gerichte dekzandrug tussen de alluviale valleien van de Bosbeek en de Laakbeek
- Hydrografie: Bosbeek (ten westen) en Laakbeek met Borzenloop (ten oosten)
- Patroniem: Sint-Pieter; pas een zelfstandige parochie vanaf 1567; kerk op de zuidelijke rand van de dorpskern.
- Romeinse en/of historische gegevens: buiten enkele 19de eeuwse vondstmeldingen van Romeins materiaal geen gegevens over Romeinse bewoning (CAI ID 105303 en 151679); bewoning uit de Karolingische periode en volle middeleeuwen (nog niet opgenomen in CAI - De Schrans: Brouwer 2020).

Sites
Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten
Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

LILLE, Gierle (*Ghirle* – 1259)

Algemeen
- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) samenstelling van 'lo' met 'gier', vogel.
- Situering: dorp ontwikkeld op een noord-zuid gerichte dekzandrug tussen de alluviale valleien van de Aa (ten oosten) en Oudendijkloop (ten westen)
- Hydrografie: Oudendijkloop met Berkdriezenloop, Hemeldonkloop, Kloosterloop, Gierlebrugloop (ten westen) en Aa met Landouwenloop, Middenveldloop, Weerloop, Koerstelloop , Royenloop (ten oosten), Bosloop (ten noorden).
- Patroniem: Onze-Lieve-Vrouw; vermelding bouw kerk in 1121
- Romeinse en/of historische gegevens.

Sites
Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten
Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

LILLE, Poederlee (*Pudele* – 1118)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) samenstelling van 'lo' met een onduidelijk eerste lid, mogelijk Middelnederlandse 'poderen, puederen, peuderen, poyeren'. Betekenis is dan 'poel waar paling werd 'gepeurd', 'palingpoel'. Ofwel 'modderven'.
- Situering: dorp ontwikkeld op zelfde noord-zuid gerichte dekzandrug als Lille, tussen alluviale valleien van de Laakbeek en de Bosbeek.
- Hydrografie: Laakbeek (ten oosten), Aa (ten oosten en ten zuiden), Geerbeek en Boonakkersloop (ten westen).
- Patroniem: Sint-Jan-Baptist; 15de-eeuwse kerk
- Romeinse en/of historische gegevens: buiten de losse vondst van een fragment van een Romeinse ribbenkom in een jongere waterput zijn er geen gegevens over Romeinse bewoning (CAI ID 150559).

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

LILLE, Wechelterzande (*Wechele* – 1185)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) oorspronkelijk een samenstelling van 'lo' met Middelnederlandse 'wech', weg dus 'ven aan de weg', later uitgebreid met datiefvorm van (Het) Zand.
- Situering: dorp ontwikkeld op een noord-zuid georiënteerde pleistocene dekzand- tot lemigzandrug tussen de Molenbeek en de Bosbeek
- Hydrografie: Molenbeek met Beulkloop en Boonhofloop (ten westen) en Bosbeek met Palingloop en Saerensloop (ten oosten)
- Patroniem: Sint-Amelberga
- Romeinse en/of historische gegevens: buiten een Romeins scherf als prospectievondst geen gegevens over een Romeinse occupatie (CAI ID 100398).

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

LINT, Lint (*Lint* – 1220)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) betekent de plaatsnaam lindeboom
- Situering: op zandlemig plateau tussen Schelde, Rupel en Nete (*pagus Renensis*gebied)

- Hydrografie: Lachenebeek ten noorden, Hoofsehoekloop, Zevenhuizenloop, Luitersheideloop, Hulstloop (ten oosten), Babbelsebeek en Roetaardshoekloop (ten zuiden)
- Patroniem: Onze-Lieve-Vrouw-Geboorte; was oorspronkelijk een kapel gewijd aan Onze-Lieve-Vrouw-op-het-Staecksken (18de eeuw); in 1823 tot parochiekerk verheven.
- Romeinse en/of historische gegevens: geen gegevens over een Romeinse occupatie aanwezig.

Sites

055- Lint, Ganzenbol

- CAI-ID: 163113
- Historiek: 2012, proefsleuvenonderzoek door All Archeo bvba n.a.v. infrastructuurwerken Aquafin
- Situering: net ten noorden van de Lachenebeek/Boutersembeek, op de grens met Hove en Kontich; zuidoostelijke helling (14-15m hoogte, Lda); nabij Lachenebeek en Beekhoekse Beek.
- Aard van de site
    - Type: nederzetting?
    - Beschrijving: enkele kleine paalkuilen waarvan de vulling houtskool bevatte die een vroegmiddeleeuwse datering gaf.
    - Bewaarplaats: onbekend
    - Datering: 429AD (95.4%) 562AD (MHK01 R_Date (1555,25))
- Bibliografie: Dierckx & Reyns 2012

Losse vondsten

Geen losse vondsten bekend uit de laat-Romeinse of vroegmiddeleeuwse periode (tot einde 7de eeuw).

MALLE, Oostmalle (*Malle* – 1194)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) samengesteld uit 'mael', 'male' grensteken met '-lo' poel dus boom die tot grens diens of grensbos. Mogelijk ook ontstaan uit West-Germaans ‘mathl’ of ‘mahal’ 'volksvergadering', 'dingplaats', 'gerechtsplaats'.
- Situering: gelegen op de zuidelijke rand van de Kempense cuesta (lemigzand- en zandbodems) waar meerdere beken hun bron vinden o.a. de Lopende Beek.
- Hydrografie: Lopende Beek (ten westen en ten zuiden), Bleykerijbeek (ten oosten en ten zuiden), Verlorenkostbeek, Aestenbeek en Molenbeek (ten oosten).
- Patroniem: Sint-Laurentius; oudste vermelding in 1194 wanneer bisschop van Kamerijk het 'altaar' aan de kanunniken van Antwerpen schonk; in oorsprong slotkapel van het kasteel de Renesse; zelfstandige parochie vanaf 14de eeuw; verplaatste kerk: mogelijk situeerde de oudste kerk (en dus ook de oudste kern van Malle) zich op de plaats van de afgebroken Sint-Laureyskapel (CAI ID 105319) of de Wolfskapel op de Kapelakkers (CAI ID 105663).
- Romeinse en/of historische gegevens: Romeinse prospectievondst (aardewerk – CAI ID 105926) en metaaldetectievondst (munten – CAI ID 207913) ten oosten van de huidige dorpskern in de omgeving van de *Kapelakkers*; mogelijk inheems Romeinse grafstructuur op de zuidelijke Kapelakkers (niet opgenomen in CAI – Derieuw & Reyns 2011); in 11de eeuw scheiding tussen het oostelijke en westelijke deel van Malle, oostelijke deel ging naar

heerlijkheid van Breda, westelijke deel naar de hertogen van Brabant; vierkante waterburcht de Renesse (ten zuidwesten van de huidige kern) later verbouwd tot een renaissance-kasteel (CAI ID 105323); Karolingische bewoning vastgesteld op het toponiem Boekhout (ten noorden van de Kapelakkers – CAI ID 217855).

Sites

Er zijn geen sites uit de laat-Romeinse periode of vroege middeleeuwen gekend (tot einde 7de eeuw).

Losse vondsten

056-Oostmalle, Kapelakkers?

- CAI-ID: 100422
- Historiek: 2004, prospecties studiebureau RAAP n.a.v. ruilverkavelingsplannen
- Situering: akkers ter hoogte van de Sint-Laureyskapel, mogelijk oudste kern van Oostmalle; zuidelijke flank Kempens Plateau (24-25m hoogte, w-Scm); nabij Lopende Beek, Delfte Beek en brongebied Bossnepbeek.
- Aard van de site
    - Type: losse vondst
    - Beschrijving: een scherf te dateren in de vroege middeleeuwen
    - Bewaarplaats: depot OE
    - Datering: vroege middeleeuwen zonder precisering Merovingisch of Karolingisch
- Bibliografie: Mientjes 2005, 83.

057-Oostmalle, Kapelakkers

- CAI-ID: 164995
- Historiek: 2013, metaaldetectievondst
- Situering: zuidelijke Kapelakkers (ten zuiden van de Antwerpse Steenweg, ten westen van het kasteel de Renesse); zuidelijke flank Kempens Plateau (21-22m hoogte, Zcm); nabij Lopende Beek, Delfte Beek en brongebied Bossnepbeek.
- Aard van de site
    - Type: losse vondst
    - Beschrijving: een vogelfibula en een gelijkarmige Karolingische fibula
    - Bewaarplaats: privé-bezit
    - Datering: vogelfibula in de 6de eeuw te dateren
- Bibliografie: niet gepubliceerd

058-Oostmalle, Kapelakkers?

- CAI-ID: 164996
- Historiek: 2014, metaaldetectievondst
- Situering: noordelijke Kapelakkers (ten noorden van de Antwerpse Steenweg); zuidelijke flank Kempens Plateau (24-25m hoogte, w-Sdm); nabij Lopende Beek, Delfte Beek en brongebied Bossnepbeek.
- Aard van de site
    - Type: losse vondst
    - Beschrijving: een onderdeel met naaldhouder van fibula
    - Bewaarplaats: privé-bezit
    - Datering: vroege middeleeuwen zonder precisering Merovingisch of Karolingisch
- Bibliografie: niet gepubliceerd

MALLE, Westmalle (*Westmalle* – 1233)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) samenstelling van 'lo' met 'maal', grensteken, dus 'grensven' of 'grensbos'. Zou ook kunnen voortkomen uit West-Germaans 'mathl' of 'mahal', volksvergadering, dingplaats, gerechtsplaats.
- Situering: gelegen op de zuidelijke rand van de Kempense cuesta (lemigzand- en zandbodems), niet ver verwijderd van het brongebied van meerdere beken o.a. Tappelbeek, Kleine Meirbeek en Grote Schijn die alle hun loop hebben in zuidelijke richting
- Hydrografie: Tappelbeek, Kleine Meirbeek (beide door dorpskern) en Grote Schijn (ten oosten)
- Patroniem: Sint-Martinus; op ca 500m ten noorden van de huidige dorpskern (verplaatste kern naar zuidelijk gelegen steenweg?)
- Romeinse en/of historische gegevens: toponiem Steenakker nabij de Sint-Martinuskerk doet Romeinse aanwezigheid vermoeden; kasteel van Malle zou terug gaan tot een volmiddeleeuws hoevedomein (CAI ID 105659).

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

MECHELEN, Mechelen (*Maalinas* – 870; *Maslinas* – 915)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) afgeleid van ‘Machlin’, een term stammend van het Oudnederlandse ‘machel’, ‘mahal’ of ‘mahl’, dat naar een vergader- of gerechtsplaats verwijst.
- Situering: dubbele kern nl. een 9de-eeuwse handelsnederzetting (*portus*) op de hoger gelegen linkeroever van de Dijle en een religieus centrum op de lager gelegen rechteroever
- Hydrografie: Dijle (door centrum)
- Patroniem: Sint-Rombout
- Romeinse en/of historische gegevens: vermelding van eerder vage of losse Romeinse vondsten in Mechelen en omgeving (CAI ID 100127, 102234, 102262, 102263, 102264, 102265, 102267, 102268, 102269, 102298, 103992, 150443, 150906, 150975, 151041, 151127, 151149, 151154, 151155, 152581, 209249, 210550, 212444) en Romeinse nederzettingssporen in de omgeving van de stad te Battel (CAI ID 102236), Muizen/Hanswijk (CAI ID 102279, 105333), Mechelen-Noord (CAI ID 207315); Rombout of Rumoldus, een Iers missionaris uit de 7de eeuw waarvan de relieken bewaard in de Sint-Romboutskathedraal, onderzocht zijn (Van Strydonck *et al*. 2006, 86-89, werd na zijn dood heilig verklaard wat aanleiding gaf tot de stichting van een abdij die vermeld wordt in 870 maar waarvan de ligging nog onbekend is; Dijle zou grens geweest zijn tussen *pagus Renensis* en *pagus Bracbatensis*.

Sites

061-Mechelen, Nekkerspoel

- CAI-ID: 150911
- Historiek: 1921, toevalsvondst
- Situering: ten westen van de stadskern; noordelijke helling (ca 7m hoogte, gekarteerd als bebouwde zone); nabij Nekkerspoelloop.
- Aard van de site
    - Type: funeraire site
    - Beschrijving: vijf potten en meerdere metalen voorwerpen
    - Bewaarplaats: onbekend
    - Datering: 5de-7de eeuw
- Bibliografie: De Coster & De Roo 1965; Sevenants 1987A, 212.

068-Mechelen, Blokhuisstraat

- CAI-ID: 207315
- Historiek: 2014, opgraving uitgevoerd door studiebureau BAAC n.a.v. bouwwerken
- Situering: noordwestelijk van de stadskern; zuidelijke helling (ca 5m hoogte, Zdf); ten noorden van de Vrouwvliet die verder westelijk in de Dijle stroomt.
- Aard van de site
    - Type: nederzetting
    - Beschrijving: zespalige structuur B; naast houtskool twee wandscherven handgevormd aardewerk in de vulling (sterk verweerd). Nog plattegrond en brandrestengraf uit late bronstijd, enkele ondateerbare spiekers en sporen uit de volle middeleeuwen; handgevormd aardewerk uit paalkuilen en kuilen, dat door de opgravers ofwel in de metaaltijden ofwel in de Romeinse periode gedateerd wordt.
    - Bewaarplaats: BAAC Vlaanderen
    - Datering: 231-385 (1745 ± 30 BP – 95% prob. - Mechelen M25 R/ Poz-61168)
- Bibliografie: Gierts 2014

069-Mechelen, Lange Heergracht 2

- CAI-ID: 219536
- Historiek: 2017, opgraving uitgevoerd door studiebureau All-Archeo n.a.v. bouwwerken
- Situering: centrum van Mechelen, ten noordoosten van de Grote Markt; op een hogere opduiking (ca 5m hoogte, gekarteerd als bebouwde zone maar in zand- tot lemigzandgebied); langs de Lange Heergracht, een overdekt vlietje naar de Dijle.
- Aard van de site
    - Type: nederzetting
    - Beschrijving: in noordelijke deel van het terrein in onderste vlak (vlak 4) een cluster van twee parallelle rijen in de C-horizont ingeheide eiken palen (S134 t.e.m. S151 – 10 tot 26cm diam.). Eerder beschoeiing dan van gebouw. Andere ingeheide palen in hetzelfde vlak dateren mogelijk uit de zelfde periode.
    - Bewaarplaats: depot Mechelen
    - Datering: einde 7de eeuw o.b.v. dendrochronologie
- Bibliografie: Coremans & Bruggeman 2018; Van Daalen 2017.

Losse vondsten

059-Mechelen, Varkenstraat 5

- CAI-ID: 100475

- Historiek: ?, toevalsvondst door privé-persoon
- Situering: ten noorden van de Grote Markt; op een hogere opduiking (ca 5m hoogte, gekarteerd als bebouwde zone); nabij Dijle.
- Aard van de site
    - Type: losse vondst
    - Beschrijving: munt van Theodosius I
    - Bewaarplaats: onbekend
    - Datering: 4de eeuw (379-395)
- Bibliografie: Sevenants 1987A, 209.

060-Mechelen, Geerdegemveld

- CAI-ID: 150990
- Historiek: ?, toevalsvondst door privé-persoon
- Situering: zuidrand van het grondgebied van Mechelen, op de grens met Hofstade; op een zuidoostelijke helling van lemigzand opduiking (ca 11m hoogte, Sbm en Scm); tussen Zenne- (ten westen) en Dijlevallei (ten oosten); nabij Barebeek.
- Aard van de site
    - Type: losse vondst
    - Beschrijving: munt van Licinius
    - Bewaarplaats: onbekend
    - Datering: 4de eeuw (313-325)
- Bibliografie: Sevenants 1987A, 209-210.

062-Mechelen?, tussen Mechelen en Vilvoorde (niet op de kaart aangeduid)

- CAI-ID: 154533
- Historiek: ?, toevalsvondst bij het graven van een vijver
- Situering: onbekend
- Aard van de site
    - Type: losse vondst
    - Beschrijving: gouden triëns (imitatie van een triëns van Anastasius)
    - Bewaarplaats: onbekend
    - Datering: 6de eeuw?
- Bibliografie: Lafaurie 1987, 157-161.

MECHELEN, Heffen (*Hefne* – 1188)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) onzekere betekenis van de plaatsnaam; mogelijk een waternaam gevormd door het Middelnederlandse 'heffene, heffe', bezinksel, droesem, vuil en 'a', water. Dus 'modderbeek'. Kan ook verband houden met 'heffen' en zou dan aanduiding zijn van een bodemverheffing maar is twijfelachtig.
- Situering: dorp ontwikkeld op een lemigzandige- tot zandlemige opduiking langs de linkeroever van de Zenne (ten zuiden van de monding van de Zenne in de Dijle). Ook op de rechteroever van de Zenne is bewoning zichtbaar op de historische kaarten.
- Hydrografie: Zenne en Leibeek (ten oosten), Heibeek (ten westen)
- Patroniem: Sint-Amandus; ontstaan van de parochie te situeren in de 9de eeuw
- Romeinse en/of historische gegevens: Romeinse losse vondsten (CAI ID 100053, 100419, 102938, 150445); Romeinse nederzettingssporen (CAI ID 102254); bij de Zenne-overgang

zou zich vroeger een burcht bevonden hebben die in oorsprong mogelijk teruggaat tot een motte (mogelijk vernield bij rechttrekken Zenne -aangeduid als *Heffenhof* op de historische kaarten).

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

MECHELEN, Hombeek (*Hombeke* – 995-1010)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) samenstelling van Germaans '*hunu', honingkleurig en 'beek', dus 'honingkleurige beek'.
- Situering: dorp ontwikkeld in een eerder nat zandleemgebied langs de linkeroever van de Zenne.
- Hydrografie: Zenne (ten oosten), Dorpsloop (ten zuiden)
- Patroniem: Sint-Martinus; zou ontstaan zijn als domeinkerk in de 9de eeuw; patroniem zou wijzen op Utrechtse kapittel die deze goederen ontvangt van Ansfried en zou niet wijzen op vroegmiddeleeuwse oorsprong; eigen parochie vanaf 1129 toen bisschop van Kamerijk het 'altaar' van Hombeek aan de abdij van Kortenberg schonk; in 13de eeuw Romaans eenbeukig kerkje
- Romeinse en/of historische gegevens: Romeinse begraving (CAI ID 101066), bewoning (CAI ID 102258, 102282, 214345) en losse vondsten verspreid over de gemeente (CAI ID: 102260, 105342, 105345, 152591, 154550); ten westen van de kerk een opmerkelijke Brabantse enclave waar eveneens een oude hoeve gesitueerd is (deel uitmakend van domein waartoe kerk behoort); tweeheren dorp met sinds 12de eeuw meervoudige kern: Neerhombeek in oosten (met eigen heer en schepenbank; ter hoogte van Zenne-overgang) en Ophombeek of Hombeek-Smalbrabant in westen (hoorde tot hertogdom Brabant en kwam einde 16de eeuw in handen van de Spaanse koning die het verpandde aan particulieren; sinds 1681 verheven tot burggraafschap voor de familie Locquet; pas in 1796 werden beide kernen samengevoegd door de Fransen tot het huidige Hombeek.

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

MECHELEN, Leest (*Leest* – 1129)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) onzekere betekenis; mogelijk een oude wegnaam: 'leest', model of vorm van de voet zou dan betekenis hebben van 'voetspoor' en dan wagenspoor, weg.

- Situering: dorp ontwikkeld op lemigzandopduiking langs de linkeroever van de Zenne en ten oosten van de Molenloop/Aabeek
- Hydrografie: Molenloop/Aabeek (ten noorden en ten westen), Leigracht en Zenne (ten oosten
- Patroniem: Sint-Niklaas; zelfstandige parochie in bisdom Kamerijk sinds 1129; Romaanse kerk
- Romeinse en/of historische gegevens: Romeinse villa (CAI ID 102246), losse vondsten uit de Romeinse periode (CAI ID 102247, 152590, 160200, 164581, 164816, 166016, 212356)

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

063-Leest, Kleine Heide

- CAI-ID: 215190
- Historiek: 2015, metaaldetectievondst
- Situering: boven op zandlemige opduiking (ca 8m hoogte, Pdc); tussen de Zwarte Beek (ten westen) en de Aabeek/Molenbeek (ten oosten).
- Aard van de site
    - Type: losse vondst
    - Beschrijving: fibula
    - Bewaarplaats: vinder
    - Datering: Merovingisch
- Bibliografie: niet gepubliceerd

MECHELEN, Muizen (*Musena* – 1150)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) voorgermaanse waternaam afgeleid van wortel *meu, modderig, waaruit Germaanse '*musa, mos', moeras, poel met hydronymische suffix -ina. De betekenis is dan 'de modderige beek'.
- Situering: dorp ontwikkeld op lemigzandopduiking tussen Zenne (ten westen) en Dijle (ten oosten), op linkeroever de de Dijle.
- Hydrografie: Dijle (ten oosten), Barebeek (ten zuiden), Hanswijkbeek (ten noorden en ten westen)
- Patroniem: Sint-Lambertus; centraalbouw
- Romeinse en/of historische gegevens: verspreide Romeinse vondsten (CAI ID 101183, 102244, 151156), Romeinse bewoning (CAI 102237, 209044, 209229), begraving (CAI ID 102245) en mogelijke sporen van een wegtracé (CAI ID 221882); ten noordwesten van de dorpskern werd in de late middeleeuwen de priorij van Muizen opgericht als onderkomen voor de nonnen van Rozendijl in tijden van gevaar, vanaf 16de eeuw omgevormd tot Lusthof (Hof van Delft – CAI ID 105652); nog meer noordwestelijk ligt het dubbel omgracht areaal van zgn. *Hof van Swyvehem* langs linkeroever Dijle, dat in verband wordt gebracht met Frankische nederzetting aan overzijde van de rivier, vermeld als *Chateau d'Inwalgem* op Vandermaelen-kaart (CAI ID 102711); noordwestelijk van de dorpskern ligt over de Dijle de locatie van het Muizenhuis, een laatmiddeleeuws omgracht kasteel dat zou teruggaan op een vroegmiddeleeuwse schans (CAI ID 102712)

Sites

064-Muizen, Sint-Lambertuskerk?

- CAI-ID: 101183
- Historiek: 1949, opgravingen J. Mertens; 2018, door studiebureau VEC in opdracht van OE in het kader van een beschermingsdossier
- Situering: ten noorden van de dorpskern van Muizen, op de noordoostelijke steilrand van de inker Dijle-oever (ca 10m hoogte, gekarteerd als bebouwde zone maar binnen lichte-zandleem tot lemigzandgronden); 50m verwijderd van de Dijle.
- Aard van de site
    - Type: cultusplaats; funeraire site
    - Beschrijving: meerdere paalkuilen onder de jongere stenen centraalbouw waarvan het onderzoek van 2018 de datering in de Ottoonse periode plaatst i.p.v. in de Karolingische periode, deze paalkuilen zijn destijds door Mertens geïnterpreteerd als een oost-west georiënteerde eenschepige houten vakwerkbouw met klein oostelijk koor (8,5m bij 3,5m) maar deze interpretatie blijkt ondertussen heel twijfelachtig vermits de paalkuilen niet rechtlijning tegenover elkaar liggen en ze op basis van aardewerkvondsten evenzeer kunnen horen tot een Romeinse bewoningsfase[1003]; meerdere inhumatiegraven zonder bijgaven, zowel in rechthoekige kistgraven als in jongere antropomorfe graven.
    - Bewaarplaats: depot stad Mechelen
    - Datering: 8ste eeuw of later?
- Bibliografie: Mertens 1950A; Van den Notelaer 2018

065-Muizen, Slagveld

- CAI-ID: 102239
- Historiek: 1907-1908, toevalsvondst tijdens aanleg vormingsstation spoorweg
- Situering: ca 250m ten zuiden van de kerk van Muizen, op dezelfde lemigzand tot zandleemrug (ca 11m hoogte, gekarteerd als bebouwde zone); nabij Dijle.
- Aard van de site
    - Type: funeraire site
    - Beschrijving: Merovingisch grafveld waarvan noch de vondstomstandigheden, omvang, aantal graven, aantal bijgaven bekend zijn. Er is sprake van 15 stuks aardewerk waaronder acht biconische potten, twee kannen en vijf potten in Eifelwaar), een handgevormd potje, kralen, 14 wapengraven o.a. met zwaard en een gouden munt.
    - Bewaarplaats: 15 stuks aardewerk en 14 metalen voorwerpen bewaard in het KMKG
    - Datering: tweede helft 6de eeuw- eerste kwart 7de eeuw
- Bibliografie: de Loë 1909; Vandenberghe 1983.

066-Muizen, Veldstraat?

- CAI-ID: 152227
- Historiek: 2010, proefsleuvenonderzoek door studiebureau Condor n.a.v. bouwwerken
- Situering: zuidoostelijke flank van een opduiking (11m hoogte, gekarteerd als bebouwde zone maar binnen lemigzandzone met Sbm en Sdm); tussen de Dijle (ten noorden) en de Barebeek (ten zuidoosten).

[1003] Met dank aan collega Peter Van den Hove voor de discussies hieromtrent.

- Aard van de site
    - Type: nederzetting?
    - Beschrijving: vaag spoor van een kuil in WP 10 (S1001) waarin twee wandscherven handgevormd aardewerk die als Merovingisch herkend zijn door de opgravers o.b.v. het voorkomen van mica in de magering (eerder metaaltijden?).
    - Bewaarplaats: onbekend
    - Datering: Merovingisch???
- Bibliografie: Van de Velde *et al*. 2010

Losse vondsten

067-Muizen, Slagveld

- CAI-ID: 220360
- Historiek: 1906, toevalsvondst bij de aanleg van het vormingsstation van de spoorwegen
- Situering: : ca 250m ten zuiden van de kerk van Muizen, op dezelfde lemigzand- tot zandleemrug (ca 11m hoogte, gekarteerd als bebouwde zone); nabij Dijle.
- Aard van de site
    - Type: losse vondst
    - Beschrijving: muntschat met tenminste 73 zilveren munten, twee beugelfibulae, een riemtong en een kraal; o.a. een Arabische dirham van 866.
    - Bewaarplaats: deel bewaard in KMKG, rest verloren
    - Datering: munten van 766, 814, 849 tot 875, sluitmunt 875-880
- Bibliografie: Roosens 1949A

MECHELEN, Walem (*Walehem* – 1183)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) samenstelling van 'heem' met verkorte persoonsnaam 'Walho' ofwel 'waal', vreemdeling; dus woonplaats van de Waal of van de Walen (Kelten),
- Situering: dorp ontwikkeld op een noordoost-zuidwest gerichte lemigzandrug op de linkeroever van de Grote Nete, niet ver van samenvloeiing Nete in Rupel
- Hydrografie: Steengootbeek (ten zuiden), Grote Nete t(en noorden), Spildorenbeek en Boerenhoekbeek (ten westen)
- Patroniem: Onze-Lieve-Vrouw; eerste kerk ingewijd zijn in 1203 door de bisschop van Kamerijk, dochterkerk van Mechelen.
- Romeinse en/of historische gegevens: melding van Romeinse vondsten (CAI ID 151012); omgrachte pastorie die reeds sedert 1415 op dezelfde locatie gevestigd zou zijn; brug over Nete zou reeds in 1302 bestaan hebben; ten noordoosten ligt de abdij van Roosendael (opgericht door Berthouts in 1220-1227, CAI 110282).

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

MEERHOUT, Meerhout (*Merholt* – 1160)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) samenstelling van 'hout', bos en 'meer', meer, plas. Dus 'moerasbos' of 'bos bij moeras'. Misschien 'grensbos'?
- Situering: dorp ontwikkeld op een west-oost georiënteerde lemigzandrug tussen de valleien van de Halfwegloop (ten zuiden) en de Grote Nete (ten noorden).
- Hydrografie: Grote Nete (ten noorden), Kwachtloop en Heikantloop (ten westen), Halfwegloop (ten zuiden)
- Patroniem: Sint-Trudo; Romaanse kerk opgetrokken in nieuwe dorpskern nadat deze in de 12de-13de eeuw verplaatst was van het lager gelegen Genebroek naar het hoger gelegen Meerhout; mogelijk oudste kerk in Genebroek (Sint-Martinus – CAI ID 102038).
- Romeinse en/of historische gegevens: (oudere) meldingen van verspreide losse Romeinse vondsten (CAI ID 101788, 101821, 102040, 102042, 102047, 102049, 102050, 150053, 150060, 151690, 151692); mogelijke Romeins grafvelden (CAI ID 101663, 101789, 150063) en bewoning (CAI ID 102038, 102039, 102130); de omwalde *Grote Hoeve* ten noorden van de dorpskern zou al vermeld zijn vanaf 741 (CAI ID 103094); ten noorden van de dorpskern tussen *Grote Hoeve* en dorp, lag een schans waarop een kapel zou gestaan hebben, opgericht in de 17de eeuw en eigendom van gasthuis (CAI ID 113218)

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

MOL, Mol (*Molle* – 1173)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) wellicht geen -lo naam maar Middelnederlands 'molde, molle', aarde, stof, mul, fijn zand, stuifzand; als verwijzing naar voor de Kempen typische lichte dekzanden.
- Situering: dorp ontwikkeld op de zuidoostelijke rand van het Kempens plateau (zand), aan de rand van de alluviale vallei van de Molse Nete en de Oude Nete; verschillende heerdgangen lagen in de buurt waarvan de verbindingswegen (linten) bebouwd waren: zo is er een echte lintbebouwing zichtbaar op de rand van het plateau met het alluviale gebied.
- Hydrografie: Molse Nete en Oude Nete (onmiddellijk ten zuiden), Millegemloop (ten westen), Dalemansloop en Kleine Nete (ten noorden), Kroploop en Scheppelijke Nete (ten oosten)
- Patroniem: Sint-Petrus-en-Paulus; eerste kerk opgericht door abdij van Corbie tussen 774 en 825 (mogelijk houten kerk); nog resten van 14de-eeuwse kerk bewaard (CAI ID 111212)
- Romeinse en/of historische gegevens: schaarse sporen van Romeinse aanwezigheid (CAI ID 100978; Heirbaut 2019); oudere meldingen van Romeinse vondsten (CAI ID 105325); Karolingische vondsten en sporen (CAI ID 101985); het gehucht Mol-Millegem zou reeds in de 8ste eeuw vermeld zijn en de vroegmiddeleeuwse Sint-Odrada-kerk zou er een eigen parochie geweest zijn van in de middeleeuwen (nog aangeduid op Ferrariskaart uit de 18de

eeuw); de Gompelhoeve zou teruggaan tot een 8ste-eeuws domein (CAI ID 111218); in het centrum van Mol was een schans gevestigd (CAI ID 110687); in noorden van de gemeente nog een schans, heraangelegd op andere locatie (CAI ID 110684 en 110685); 17de-eeuws Karmelietessenklooster, omwald en als schans bruikbaar (CAI ID 110686).

Sites

070-Mol, Ezaart

- CAI-ID: 165548
- Historiek: 2014, proefsleuvenonderzoek gevolgd door een gefaseerd vlakdekkend onderzoek, uitgevoerd door studiebureau Haast n.a.v. projectontwikkeling
- Situering: zuidelijk van Millegem en westelijk van Mol; vlak gebied aan de westrand van het Kempens Plateau (26m hoogte, Zam); 750m ten noorden van de Molse Nete.
- Aard van de site
    - Type: nederzetting
    - Beschrijving: op een site overwegend met nederzettingssporen uit de vroege ijzertijd, een eenschepige, zespalige gebouwplattegrond waarvan houtskool uit de paalvullingen een datering geeft in de vroege middeleeuwen. Er wordt rekening gehouden met een 'oud-hout-effect' zodat de plattegrond mogelijk jonger is. Geen andere vondsten.
    - Bewaarplaats: Haast bvba
    - Datering: 400-550 (1587±30 BP – KIKIRPA- 12480)
- Bibliografie: Van De Konijnenburg 2016, 25.

071-Mol, Schansstraat?

- CAI-ID: 218591
- Historiek: 2017-2018, proefsleuvenonderzoek gevolgd door een vlakdekkend archeologisch onderzoek uitgevoerd door studiebureau BAAC n.a.v. verkaveling.
- Situering: in het centrum van Mol, 100m ten noordwesten van de kerk; zuidoostelijke helling naar Nete toe (27m hoogte, gekarteerd als bebouwde zone).
- Aard van de site
    - Type: nederzetting
    - Beschrijving: meerdere kuilen waarvan één in de vroege middeleeuwen gedateerd is o.b.v. drie fragmenten aardewerk; 26 paalkuilen in de vroege middeleeuwen gedateerd o.b.v. de kleur van de vulling; waterput uit de Karolingische periode, andere sporen (greppels en paalkuilen) zijn in de ijzertijd, volle en late middeleeuwen gedateerd.
    - Bewaarplaats: BAAC Vlaanderen
    - Datering: aardewerk uit 6de tot 9de eeuw (handgevormd) en uit 8ste-9de eeuw (Rijnlands?); ^{14}C-datering beschoeiing en staal onderste pakket waterput: Poz-121257: 778AD-995AD (95.4% probability) of 778AD-790AD (1,7%), 809AD-815AD (0,5%), 826AD-841AD (1,4%), 863AD-995AD (91,8%) en Poz-123274: 695AD-937AD (95.4% probability) of 695AD-700AD (0,5%), 710AD-745AD (8,4%), 764AD-894AD (86,0%), 932AD-937AD (0,5%)
- Bibliografie: Verrijckt & Krekelbergh 2017; Linten & Verrijckt 2020.

Losse vondsten

Geen losse vondsten bekend uit de laat-Romeinse of vroegmiddeleeuwse periode (tot einde 7de eeuw).

MORTSEL, Mortsel (*Mortenselia* – 1158)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) duidelijk zele-naam maar over eerste lid bestaat onzekerheid: mogelijk Middelnederlands 'mortele, mortere, moortels, moorter, in de betekenis van modder, drassige plaats,..; in dat geval 'lemen huis' of 'woonplaats nabij het moeras'.
- Situering: op hogere locatie van het zandleemplateau tussen Schelde, Schijn, Nete en Rupel
- Hydrografie: Koudebeek (ten oosten)
- Patroniem: Sint-Benedictus; oudste vermelding kerk in 1150 als 'altare de Mortezele'; toen kapel bij moederparochie Kontich; in 1158 parochiekerk.
- Romeinse en/of historische gegevens: Romeinse inheemse villa op Steenakker (CAI ID 101318) waar ook kuil met 'Germaans' aardewerk is gevonden; meerdere prospectiemeldingen met Romeinse vondsten (CAI ID 100134, 100138 100911); Romeinse bewoning (CAI 164838); Mortsel zou ontstaan zijn vanuit het noordelijker gelegen Dieseghem hof, een vroegmiddeleeuws domein (CAI ID 113001); de naam 'Oude God' zou refereren naar een oude kapel met vroegmiddeleeuwse origine (CAI 113043); meer zuidelijk situeert zich kasteel *Cantecroy* uit de late middeleeuwen(oudste vermelding in 1298 – CAI ID 113003); ten noordoosten van de dorpskern bevindt zich *De Koeiesteert* waarvan de aanleg zou teruggaan tot een motte (CAI 113044 - mottestructuur nog duidelijk waar te nemen op Ferrariskaart uit de 18de eeuw)

Sites

072-Mortsel, Steenakker

- CAI-ID: 100139
- Historiek: 1999, onderzoek van een silo door P. Verstappen
- Situering: ten noorden van de gemeente, op de site van de Romeinse villa; noordoostelijke helling (14m hoogte, Pcc); nabij Koude Beek.
- Aard van de site
    - Type: nederzetting
    - Beschrijving: kuil waarin zeker een zware paal zichtbaar was (hutkom?); bevatte talrijke handgevormde scherven van het 'Germaanse' type
    - Bewaarplaats: onbekend
    - Datering: 3de-5de eeuw
- Bibliografie: Verstappen 2000; Van Thienen 2016, 94-95, 215, 225, 453, 485, 492, 497, 500, 509.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

NIEL, Niel (*Nila* – 1149)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) afkomstig van Germaanse 'niwialho-', laagte, depressie, dus laaggelegen nederzetting; volgens Michiels echter een Keltische oorsprong vanuit nig + -io + -ella dus 'plaats waar het wasje gedaan wordt' (Michiels 2012)

- Situering: gelegen op de zuidwestelijke rand van het zandleemplateau ten zuiden van Antwerpen (lemig zand); ontwikkeld aan de rechteroever van de Rupel, op korte afstand van de samenvloeiing met Schelde, dus op een strategische positie; oversteek Romeinse weg over de Rupel dus een veer.
- Hydrografie: Rupel (ten westen en ten zuiden), Wullebeek (ten noorden), Boom-Nielse Scheibeek (ten zuiden)
- Patroniem: Onze-Lieve-Vrouw; kerk zou teruggaan op kapel die reeds in 7de eeuw in gebruik was en afhankelijk was van moederparochie Kontich (Lobbes); eerste vermelding in 1366 (CAI ID 111191)
- Romeinse en/of historische gegevens: geen duidelijke aanwezigheid van Romeinse occupatie; dorp later in handen van de Berthouts van Mechelen en hertogen van Brabant (kasteel Nielderbroek uit 13de eeuw; afgebroken 16de-eeuws lusthof Nielderhof (CAI ID 111225); in 17de eeuw bouw van fort aan de Rupel.

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

NIJLEN, Nijlen (*Nile* – 1146)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) behoort plaatsnaam tot Middelnederlandse 'niel', voorovergeworpen en duidt op topografische laagte; tweeklank blijft een probleem. Michiel ziet een Keltische oorsprong (zie Niel).
- Situering: dorp ontwikkeld op een lemige zandrug tussen de Visbeek (ten zuiden), Nijlense beek (ten noorden) en Kleine Nete (ten noordwesten).
- Hydrografie: Visbeek (ten zuiden), Kleine Nete (ten noorden), Nijlense beek (ten noorden en ten oosten)
- Patroniem: Sint-Willibrordus; in oorsprong afhankelijk van moederparochie Bevel
- Romeinse en/of historische gegevens: in de 18de eeuw zou te Nijlen een Romeinse muntschat gevonden zijn met munten van Julius Caesar tot Domitianus (CAI ID 101957); Romeinse gebouwplattegrond (Claessens & Reyns 2019); pastorie in oorsprong omgracht

Sites

073-Nijlen, Mussenpad

- CAI-ID: 101018
- Historiek: 2008, proefsleuvenonderzoek door de provincie Antwerpen, gevolgd door een vlakdekkend onderzoek door studiebureau Archaeological Solutions n.a.v. verkaveling
- Situering: noordoostelijke helling van een langgerekte zandrug (7m hoogte, Zcm) tussen Grote en Kleine Nete; nabij Krekelbeek en Nijlense Beek.
- Aard van de site
    - Type: artisanale site
    - Beschrijving: twee vroegmiddeleeuwse waterputten met een eikenhouten bekisting (een vierkante en een combinatie van een vierkante planken bekisting met een uitgeholde boomstam) waarin vroegmiddeleeuwse scherven

(handgevormd) en een smeltkroesje werden gevonden; een tweede smeltkroesje is afkomstig uit een ander spoor. Zowel de smeltkroesjes als de grote hoeveelheid metaalslakken wijzen op artisanale productie ter plaatse.
    - Bewaarplaats: depot provincie Antwerpen
    - Datering: dendro waterput 2: veldatum planken tussen 702 en 721 NIJL.m1) en na 653 (NIJL.07); ^{14}C-dateringen waterput 1: 670-870 (KIA-40413: 1250±30) en waterput 2: 670-830 (KIA-39615: 1255±25).
- Bibliografie: Bourgeois *et al*. 2015; Yperman 2008.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

NIJLEN, Bevel (*Beverle* – 1259)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) samenstelling van -lo, in de betekenis van 'poel' met 'bever', dus 'poel waar bevers huisden'.
- Situering: dorp ontwikkeld op west-oost georiënteerde lemigzandrug tussen de Grote Nete (ten zuiden) en Kleine Nete (ten noorden); zandrug zelf nog doorsneden door kleinere beken, ten O van Bevel bevindt zich een natte, moerasrijke zone aangeduid als heide op Ferraris.
- Hydrografie: Bevelse Beek (ten noorden en ten westen), Grote Nete (ten zuiden), Kemelloop (ten oosten)
- Patroniem: Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaart; moederparochie van Kessel en Nijlen met een van de oudste kerkjes van de streek.
- Romeinse en/of historische gegevens: Romeinse waterput (CAI ID 100382).

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

NIJLEN, Kessel (*Kessela* – 1243)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) afgeleid van het Latijnse 'castellum' wat verwijst naar de aanwezigheid van een Romeins kamp.
- Situering: dorp ontwikkeld op zelfde west-oost gerichte lemigzand- tot zandleemrug tussen Grote en Kleine Nete, als Bevel; gelegen op de valleirand ten noorden van de Lindekensbeek.
- Hydrografie: Lindekensbeek en Rotbeek (ten zuiden), Grote Nete (ten westen), Kleine Nete met Wolfsbeek, Elstbeek, Puttingloop, Grote Veldloop, Blauwenhoekloop en Paddeloop (ten noorden en ten oosten)
- Patroniem: Sint-Lambertus; in oorsprong afhankelijke van moederparochie Bevel; kern huidige kerk uit 14de eeuw

- Romeinse en/of historische gegevens: Romeinse vondsten met een concentratie ter hoogte van de Bartstraat (CAI ID 100388, 100894, 100933, 100934, 100964, 101950, 101954, 101955, 151465, 208734 – o.a. munten, fibulae, aardewerk, bouwmateriaal, houten palen); ten westen van dorpskern laatmiddeleeuws kasteel Hof van Kessel of Terlakenhof (CAI 103272).

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

OLEN, Olen (*Odlo* – 1000)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) samenstelling van '*od', woest en 'lo', dus 'het woeste bos', 'de verlaten bosstreek' of 'het woeste ven'.
- Situering: dorp ontwikkeld op een noordoost-zuidwest lopende lemigzandrug tussen de valleien van de Stapkensloop (ten westen) en Steenbemptloop (ten zuidoosten); ten zuiden heide afgebeeld op Ferrariskaart (18de eeuw), ten noordoosten natte beemden in vallei Stapkensloop.
- Hydrografie: Honingloop, Lenskensloop, Plassendonkseloop (ten noorden), Stapkensloop, Riddersbergloop, Kruisstraatloop, Schansloop, Deptloop (ten westen), Wimp met Steenbeekloop (ten zuiden), Hulloop (ten oosten)
- Patroniem: Sint-Martinus; kerk aan de oostelijke rand van de dorpskern, op enige afstand van de dries, verplaatsing kern?; men vermoedt in oorsprong een houten vroegmiddeleeuws kerkje (CAI ID 110209)
- Romeinse en/of historische gegevens: slechts één oude vondstmelding van Romeinse objecten (CAI ID 102012); omgrachte pastorie; rondom Olen bevinden zich veel gehuchten

Sites

074-Olen, onbekende locatie (op de kaart aangeduid maar zonder juiste locatie)

- CAI-ID: 105331
- Historiek: oude vondst 19de eeuw
- Situering: onbekend
- Aard van de site
    - Type: funeraire site
    - Beschrijving: melding van ‘sépultures franques’ nabij de ‘Romeinse weg’
    - Bewaarplaats: onbekend
    - Datering: vroege middeleeuwen
- Bibliografie: de Behault de Dornon 1897, 38; Roosens 1949B, 45.

075-Olen, Wilgenstraat

- CAI-ID: 157027 en 163717
- Historiek: 2011, proefsleuvenonderzoek gevolgd door een vlakdekkende opgraving door studiebureau All-Archeo bvba n.a.v. bouwwerken; in 2012 vervolgonderzoek door zelfde studiebureau.

- Situering: ten noordoosten van Olen, ten zuidoosten van het gehucht Gerheiden; op een noordelijke helling van een dekzandrug (18m hoogte, Sbm), nabij de Meirenloop.
- Aard van de site
    - Type: nederzetting
    - Beschrijving: eenschepige huisplattegrond (mogelijk een foutief geïnterpreteerd volmiddeleeuwse bootvormige plattegrond waarvan de wandpalen niet bewaard zijn) en drieschepige huisplattegrond, vier bijgebouwen met name een vierposten- en drie zespostenspiekers, een 'haard'kuil (S16), een kuil (S348), greppels, een waterkuil (S8), een eiken boomstamwaterput (S134); vondstmateriaal voornamelijk handgevormd aardewerk, een fragmentaire tuitpot met radstempelsversiering, een spinsteen
    - Bewaarplaats: onbekend
    - Datering: ^{14}C-datering op de bekisting van de waterput: 656AD (95.4%) 773AD - 1310 ± 30 BP (Poz-47684)
- Bibliografie: Bruggeman & Reyns 2011; Reyns & Bruggeman 2012; Reyns & Van Celst 2012A.

077-Olen, Lammerdries

- CAI-ID: 164854
- Historiek: 2010 proefsleuvenonderzoek gevolgd door een vlakdekkende opgraving (2 deelgebieden) in 2010 en 2011, uitgevoerd door studiebureau Condor.
- Situering: ten noordoosten van het dorp Olen, tussen de gehuchten Hoogbuul en Neerbuul (vroegmiddeleeuws toponiem en vermeld in vroegmiddeleeuwse bronnen); bovenop pleistocene dekzandrug (24m hoogte, Pdm) tussen Grote en de Kleine Nete.
- Aard van de site
    - Type: nederzetting, artisanale site
    - Beschrijving: in deelgebied 2 een waterput met afval van ijzerertssmeltactiviteiten (S200), tenminste twee (hypothetische) gebouwplattegronden waaronder één drieschepig (structuur K) en één zich onvolledig in de werkput bevond (structuur J); andere kleinere gebouwplattegronden waren niet dateerbaar; tot de vondsten horen brokken ijzeroer, slakken, handgevormd aardewerk met rode inclusies en brokjes ijzeroer, Eifelwaar (Mayen); op de site is verder nog volmiddeleeuwse bewoning vastgesteld.
    - Bewaarplaats: onbekend
    - Datering: Merovingisch o.b.v. het aardewerk; ^{14}C-dateringen op houtskool uit paalkuilen: 563AD (95.4%) 658AD (Poz-48730: 1435 ± 35 BP); 661AD (95.4%) 773AD (Poz-48732: 1300 ± 30 BP); 658AD (95.4%) 773AD (Poz-48733 1305 ± 30 BP); 665AD (90.8%) 828AD (Poz-48735: 1265 ± 35 BP).
- Bibliografie: Van de Velde *et al*. 2011.

Losse vondsten

076-Olen, Hoogbuul?

- CAI-ID: 162590
- Historiek: 1993, prospectievondsten H. Mestdagh
- Situering: op stuifduincomplex ten noordoosten van Olen, ten westen van het gehucht Hoogbuul; boven op dekzandrug (25m hoogte, Zbfx); op waterscheiding tussen Kleine en Grote Nete.
- Aard van de site

- Type: losse vondst
- Beschrijving: twee reducerend gebakken fragmenten met een ruwe kwartsverschraling en twee niet determineerbare ceramiek(?)-fragmenten. Bewaarplaats: onbekend
- Datering: door vinder geïnterpreteerd als vroegmiddeleeuws

- Bibliografie: niet gepubliceerd.

PUTTE, Putte (*S. Nicolai de puteo* – 1286)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) verwijst het woord 'put' in de plaatsnaam mogelijk naar een grensteken.
- Situering: gelegen in een eerder nat gebied waar zich het brongebied van vele beken situeert, zandleembodems; hier zou zich in de vroege middeleeuwen het zgn. Waverwoud gesitueerd hebben
- Hydrografie: Itterbeek met Stompaartsbeek en Holleveldenloop (ten noorden); Pitsemborgloop en Reehagenbeek (ten oosten); Tuinstraatloop, Zegbosloop, Hooiveldloop (ten zuiden); Spoelbeek, Melenhoekloop en Zuteweybeek (ten westen).
- Patroniem: Sint-Niklaas; één van de zogenaamde "Waverparochies" in het Waverwoud, die in 1265 erkend werden door de bisschop van Kamerijk.
- Romeinse en/of historische gegevens: geen gegevens geregistreerd m.b.t. Romeinse bewoning of begraving; jachtslot van de ridders van Pitsemburg ter hoogte van het huidge gemeentehuis (CAI ID 150172)

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

PUTTE, Beerzel (*Barsale* – 1151)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) samenstelling van 'baar', bloot, woest met -zele, dus 'woning in woest gebied.
- Situering: dorp ontwikkeld aan de zuidelijke voet van een zandige hoogte, een getuigenheuvel; zand-, lemigzand- en zandleembodems; rondom Beerzelberg ontspringen meerdere bronnen van beken; in deze regio is het in de vroege middeleeuwen vermelde ‘Waverwoud’ te situeren.
- Hydrografie: Itterbeek met Boomkensloop, Gestelbeek, Teutse Laak (ten noorden), Bergse Beek met Statieloop en Rashoevebeek (ten oosten), Minsebeek, Krekelbeek, Biezenloop met Wellebeek (ten zuiden), Wolzakkenleibeek en Pitsenborgloop (ten westen)
- Patroniem: Sint-Remigius; oudste vermelding in 1138-1139 wanneer ‘altaar’ van Puurs door bisschop van Kamerijk wordt toegekend aan de abdij van Affligem; huidige kerk gaat terug tot de 14de eeuw

- Romeinse en/of historische gegevens: geen relevante gegevens aanwezig m.b.t. een Romeinse occupatie.

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

PUURS, Puurs (*Puderce* – 1148)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) in oorsprong een -zele-naam met eerste lid een variant van 'poder', modder, slijk. Dus woonplaats in het moeras.
- Situering: dorp ontwikkeld op een lemige zandrug begrensd door de Molenbeek (ten oosten) en de Vliet (ten westen); gelegen op een hoger gelegen stuifzandrug die de alluviale gebieden van Schelde en Rupel begrenst (Klein-Brabant)
- Hydrografie: Grote Molenbeek/Vliet (ten westen) en Molenbeek (ten oosten)
- Patroniem: Sint-Pieter; onder huidige kerk is een houten zaalkerkje met halfrond zandstenen koor opgegraven (zie onder), voor 1139 vervangen door een eenbeukige Romaanse kerk
- Romeinse en/of historische gegevens: prospectievondsten met Romeins aardewerk duiden op een Romeinse aanwezigheid (CAI ID 105814, 105817, 105818); mogelijke bewoning uit overgang ijzertijd/Romeinse periode (CAI ID 220826).

Sites

080-Puurs, Sint-Pieterskerk?

- CAI-ID: 101470
- Historiek: 1985, opgravingen door de Nationale Dienst voor Opgravingen (NDO) n.a.v. aanleg vloerverwarming in de kerk
- Situering: centraal gelegen, iets ten noorden van de Hoogstraat, aan de splitsing met de weg naar Hingene; noordwestelijke flank van een hoogte (ca 5m hoogte, gekarteerd als bebouwde zone); nabij Grote Molenbeek.
- Aard van de site
    - Type: cultusplaats
    - Beschrijving: twee paalkuilen mogelijk afkomstig van een houten voorganger waaraan later een halfronde zandstenen absis aangebouwd werd; daarna bouw Romaanse kerk.
    - Bewaarplaats: onbekend
    - Datering: 8ste of 9de eeuw
- Bibliografie: Roosens 1991.

Losse vondsten

078-Puurs, Zeutestraat

- CAI-ID: 101467
- Historiek: 1986, prospecties door G. Segers
- Situering: ten noordwesten van de dorpskern; bovenop plateau (ca 5m hoogte, Pdc); tussen Vliet/Grote Molenbeek en Ronebeek.

- Aard van de site
    - Type: losse vondst
    - Beschrijving: Eifelwaar
    - Bewaarplaats: onbekend
    - Datering: 4de eeuw
- Bibliografie: Segers 1987 en 1987-1988.

079-Puurs, Zeutestraat

- CAI-ID: 101467
- Historiek: 1986, prospecties door G. Segers
- Situering: ten noordwesten van de dorpskern; bovenop plateau (ca 5m hoogte, Pdc); tussen Vliet/Grote Molenbeek en Ronebeek.
- Aard van de site
    - Type: losse vondst
    - Beschrijving: aardewerk met chamotte-verschraling
    - Bewaarplaats: onbekend
    - Datering: 5de tot 8ste eeuw
- Bibliografie: Segers 1987 en 1987-1988, 25.

PUURS, Breendonk (*Brenendunc* – 1211)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) samenstelling van - donk met datief enkelvoud van 'breed', dus aan de brede donk.
- Situering: dorp ontwikkeld op een plateau met licht lemig zand en zandleem tussen de alluviale gebieden van Schelde en Rupel; op de noordelijke grens van het leemplateau van Vlaams-Brabant; brongebied van meerdere kleinere beken; dorp bestaat uit twee kernen: Groenstraat (cluster met parochiekerk) en Breendonk (lintbewoning langs baan naar Willebroek), tussen beide dorpen is op Ferrariskaart (18de eeuw) een driehoekige dries te herkennen
- Hydrografie: Leibeek met Moerloop en Groenloop (ten westen), Schalkeloop (ten noorden), Meerloop (ten oosten)
- Patroniem: Sint-Leonardus
- Romeinse en/of historische gegevens: er een muntschat met 14 zilveren Romeinse munten gevonden zijn op het landgoed Hof ter Meren (CAI ID 101471)

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

081-Breendonk, Lichterstraat

- CAI-ID: 208321
- Historiek: 2015, metaaldetectie
- Situering: tussen de Lichterstraat en de Dendermondsesteenweg, noordelijk van Breendonk; op de noordelijke flank van de cuesta (ca 5m hoogte, Pdc); nabij Leibeek (zijtak van Birrebeek).
- Aard van de site
    - Type: losse vondst

    - Beschrijving: munt, laat-Romeinse *follis*, imitatie van AE4 Valens
    - Bewaarplaats: onbekend
    - Datering: 4de eeuw
- Bibliografie: niet gepubliceerd.

PUURS, Liezele (*Liensellam* – 1139)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) samenstelling van 'zele' met duister eerste lid, mogelijk Middelnederlandse 'leen, lien', leengoed; in die zin betekenis van woning die te leen gehouden werd; Liezele zou inderdaad een aantal min of meer belangrijke leengoederen omvatten; anderzijds is eerste lid mogelijk een persoonsnaam.
- Situering: dorp ontwikkeld op lemigzandrug met noord-zuid verloop tussen valleien van Molenbeek en de Grote Molenbeek/Vliet; op de langgerekte pleistocene dekzandrug die de alluviale valleien van Schelde en Rupel begrenst (Klein-Brabant), op de noordelijke grens met het Brabantse leemplateau.
- Hydrografie: Grote Molenbeek/Vliet met Speelmansbeek, Valkeloop, Heideloop ten Berkheideloop (ten westen); Molenbeek met Dorpsloop, Broekloop (ten oosten)
- Patroniem: Sint-Jozef
- Romeinse en/of historische gegevens: prospectievondsten met Romeins aardewerk toont Romeinse aanwezigheid aan (CAI ID 105825); op luchtfoto zou Romeinse weg zichtbaar zijn (CAI ID 113137); tijdens opgravingen zijn twee Romeinse kuilen vastgesteld (CAI ID 212763); het Hof ter Bollen zou teruggaan tot een domein uit de 8ste eeuw (CAI ID 103979).

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

082-Liezele, Steentjen

- CAI-ID: 105825
- Historiek: 1986, prospecties G. Segers
- Situering: ten zuidoosten van Liezele, langs de Dendermondsesteenweg; noordelijke helling cuesta (ca 7m hoogte, Scc(h)); rechteroever Molenbeek.
- Aard van de site
    - Type: losse vondst
    - Beschrijving: scherven laat-Romeinse *terra nigra*
    - Bewaarplaats: onbekend
    - Datering: 4de-5de eeuw
- Bibliografie: Segers 1987 en 1987-1988, 24.

083-Liezele, Steentjen

- CAI-ID: 105825
- Historiek: 1986, prospecties G. Segers
- Situering: ten zuidoosten van Liezele, langs de Dendermondsesteenweg; noordelijke helling cuesta (ca 7m hoogte, Scc(h)); rechteroever Molenbeek.
- Aard van de site
    - Type: losse vondst

    - Beschrijving: scherven aardewerk met chamotteverschraling
    - Bewaarplaats: onbekend
    - Datering: 5de-8ste eeuw
- Bibliografie: Segers 1987 en 1987-1988, 24.

PUURS, Ruisbroek (*Ruschebruc* – 1177)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) samenstelling van 'broek' en 'rus', 'ruis', riet, dus broek waar riet groeit.
- Situering: dorp ontwikkeld op een noordwest-zuidoost gerichte zandige donk in de alluviale vlakte aan de samenvloeiing van Vliet/Grote Molenbeek in de Schelde; ingepolderd gebied ten noorden en ten zuidwesten van de kern
- Hydrografie: Rupel (ten noorden en oosten); Vliet/Grote Molenbeek (ten westen); Birrebeek en Appeldonkbeek (ten oosten); Goorlaakbeek (ten zuiden)
- Patroniem: Sint-Katharina; parochie opklimmende tot de 12de – mogelijk 11de – eeuw
- Romeinse en/of historische gegevens: prospectievondsten met Romeins aardewerk (CAI ID 101463); Romeinse muntschat gevonden in 1820 (CAI ID 101464); vondst van houten balken die worden toegewezen aan een Romeinse weg (CAI ID 101465); te Sauvegarde zouden Romeinse muurresten gevonden zijn langs de Hoogstraat.

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

094-Ruisbroek, Sint-Katharinastraat

- CAI-ID: 101463
- Historiek: 1986, prospecties G. Segers
- Situering: in het centrum van Ruisbroek-Sauvegarde, noordelijke helling van een lemigzandrug (ca 7m, Scm) die Rupel flankeert; nabij Birrebeek en Goorlaagbeek.
- Aard van de site
    - Type: losse vondst
    - Beschrijving: scherven Eifelwaar (Alzei 27) en handgevormd aardewerk
    - Bewaarplaats: onbekend
    - Datering: 270-330
- Bibliografie: Segers 1987 en 1987-1988, 24.

RANST, Ranst (*Ramst* – 1140)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) afleiding met verzamelsuffix -t van Germaans *hramas, look, dus 'plaats begroeid met look
- Situering: dorp gesitueerd op zandleemplateau ten zuiden van Antwerpen in een eerder nat gebied tussen de valleien van Grote Merrebeek en Keerbeek
- Hydrografie: Keerbeek met Peupeleersbeek, Doggenhoutloop en Millegembeek (ten westen), Creuteldonckloop (ten noorden), Grote Merrebeek (ten oosten)

- Patroniem: Sint-Pancratius; in oorsprong kapel afhankelijke van parochie Millegem; pas eigen parochie sedert 1805
- Romeinse en/of historische gegevens: Romeinse bewoning vastgesteld op verschillende plaatsen binnen het grondgebied van Ranst (waterputten, afvalkuilen, greppels, potstalwoning, prospectievondsten aardewerk – CAI ID 100434, 100914, 100915, 101071, 210631); metaaldetectievondst Karolingische fibula (CAI ID 158422); kasteeldomein Doggenhout uit 14de eeuw (ten zuiden van het dorp – CAI ID 106050); kasteeldomein Zevenbergen uit 15de eeuw (ten noorden van het dorp).

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

084-Ranst, Schawijkplasweg?

- CAI-ID: 165020
- Historiek: ?, prospecties P. Verstappen
- Situering: ten noordwesten van de dorpskern op de grens met Wommelgem; zuidwestelijke helling (11m hoogte, Zam, Zbm); op de rechteroever van de Keerbeek.
- Aard van de site
    - Type: losse vondst
    - Beschrijving: scherven handgevormd aardewerk die volgens de vinder mogelijk als vroegmiddeleeuws geïnterpreteerd zijn
    - Bewaarplaats: onbekend
    - Datering: 5de-8ste eeuw?
- Bibliografie: niet gepubliceerd.

RANST, Broechem (*Brucheim – 868)*

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) *Brokahaima, samenstelling van 'broek' en 'heem' betekent woonplaats bij moeras
- Situering: dorp ontwikkeld op een oost-west gerichte zandleemrug waarrond verschillende beken ontspringen die aflopen naar de Kleine Nete (ten zuiden) en de Schijn (ten noorden).
- Hydrografie: Grote Merrebeek (ten westen), Moerbeek en Stauwbeek (ten noorden), Kwartierbeek en Tappelbeek (ten oosten), Broddelbeek en Molenbeek (ten zuiden)
- Patroniem: Onze-Lieve-Vrouw; oudste vermelding van de parochie in 1160
- Romeinse en/of historische gegevens: Romeinse prospectievondsten (aardewerk - CAI ID 100126, 100468, 100808, 100810, 100811, 100812, 100921, 100922, 100924, 100928, 100932, 105069, 105076); vroeg-Romeinse muntschat (CAI ID 105495); Romeinse bewoningssporen (CAI ID 106070 en 224430); op ca 1km ten zuidwesten van het vroegmiddeleeuwse grafveld zijn bij een proefsleuvenonderzoek bewoningssporen vastgesteld die in de (laat)-Karolingische periode zijn gesitueerd (CAI ID 223561); sprake van een vroegmiddeleeuwse abdij in het gehucht Berg ten noorden van de gemeente (CAI ID 158465); metaaldetectievondst van een Karolingische fibula (CAI ID 163592)

Sites

086-Broechem, Nierlenders

- CAI-ID: 100945, 101072, 101073, 102870

- Historiek: 2001-2003 en 2007-2010, vlakdekkende opgraving door IAP, VIOE, OE
- Situering: zuidoostelijke helling van een dekzandrug (max. 13 m hoogte, Pbc en Pcc) die zich van noordoostelijke naar zuidwestelijke richting uitstrekt tussen twee beekvalleien, die van de Merrebeek (ten noorden) en de Molenbeek (ten zuiden); nabij Brodderbeek (zijtak Molenbeek).
- Aard van de site
    - Type: funeraire site
    - Beschrijving: 513 graven waaronder 75 crematiegraven; west-oost en zuid-noord oriëntering; meestal kistgraven, ook kamergraven; bijgaven waaronder wapens, sieraden, aardewerk, gordelensembles.
    - Bewaarplaats: depot OE
    - Datering: 5de eeuw tot tweede helft 7de eeuw
- Bibliografie: Annaert 2018B; Annaert *et al*. 2020.

Losse vondsten

085-Broechem, Bist

- CAI-ID: 100924
- Historiek: ?, prospecties P. Verstappen en/of R. Janssens
- Situering: ten noordoosten van de dorpskern, op toponiem Bist, nabij Bergsehoeven waar vroegmiddeleeuwse abdij gesitueerd wordt; noordoostelijke helling (9m hoogte, Pcmy); nabij Stouwbeek (zijtak Tappelbeek).
- Aard van de site
    - Type: losse vondst
    - Beschrijving: scherven die door de vinder o.b.v. vorm randen en magering als vroegmiddeleeuws geïnterpreteerd zijn
    - Bewaarplaats: onbekend
    - Datering: 5de-8ste eeuw?
- Bibliografie: niet gepubliceerd.

RANST, Emblem (*Emlem* – 1233)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) 'de woonplaats van de lieden van Amilo'.
- Situering: dorp ontwikkeld op een rug die de alluviale vallei van de Nete flankeert in het noordwesten; lichte zandleemgronden.
- Hydrografie: Kleine Nete (ten zuiden en ten oosten), Beggelbeek en Heidebeek (ten westen), Molenbeek (ten noorden), Dorpsbeek (door dorpskern)
- Patroniem: Sint-Gummarus; zou in de 8ste eeuw al kapel geweest zijn, opgericht boven het graf van Gummarus; in 1248 verheven tot parochiekerk (CAI ID 103357).
- Romeinse en/of historische gegevens: prospectievondsten met Romeins aardewerk, munten (CAI ID 100230, 100267, 105636, 105637, 105638, 105639, 105640, 105641, 105642, 105643); Romeinse houtskoolmeilers (CAI ID 208922, 211406); hier zou zich het villa-domein van de heilige Gummarus bevonden hebben; ten westen van de dorpskern bevindt zich de kapel van Sint-Gummarus met bron (CAI ID 103358) met ten noorden ervan een oude hoeve op de 18de-eeuwse kaart van Ferraris, mogelijk oude kern i.v.m. met villa van Gummarus?; oorsprong van Lier met name Aliers.

Sites

090-Emblem, centrum

- CAI-ID: niet opgenomen in CAI
- Historiek: 2006, werfcontrole VIOE n.a.v. bouw eengezinswoning; licht zandleem (Sbm, Scm)
- Situering: in centrum nabij de kerk; op de zuidwestelijke flank van een donk (8-9m hoogte, gekarteerd als bebouwde zone) in de Netevallei; nabij Dorpbeek.
- Aard van de site
    - Type: nederzetting
    - Beschrijving: bewoningssporen met vroegmiddeleeuws schervenmateriaal
    - Bewaarplaats: depot OE
    - Datering: 5de-8ste eeuw
- Bibliografie: niet gepubliceerd.

Losse vondsten

087-Emblem, D'Enge/Hutveld

- CAI-ID: 105637
- Historiek: ?; prospecties B. Belmans, P. Verstappen en/of R. Janssens
- Situering: ten westen van de dorpskern; zuidwestelijke helling (8m hoogte, Pcb); op de linkeroever van de Beggelbeek.
- Aard van de site
    - Type: losse vondst
    - Beschrijving: scherven handgevormd aardewerk, volgens de vinders niet in ijzertijdtraditie maar harder en zuiverder baksel met een voor de metaaltijden a-typische rand
    - Bewaarplaats: onbekend
    - Datering: 5de-8ste eeuw
- Bibliografie: niet gepubliceerd.

088-Emblem, Emblemse Heyde

- CAI-ID: 105641
- Historiek: ?; prospecties B. Belmans, P. Verstappen en R. Janssens
- Situering: ten noordwesten van de dorpskern; westelijke helling (6m hoogte, Pccy); bij monding Beggelbeek in Molenbeek.
- Aard van de site
    - Type: losse vondst
    - Beschrijving: scherven handgevormd aardewerk met rode chamotte-magering en grijs aardewerk met golflijnen
    - Bewaarplaats: onbekend
    - Datering: 5de-8ste eeuw
- Bibliografie: niet gepubliceerd.

089-Emblem, Broechemsesteenweg?

- CAI-ID: 105632
- Historiek: ?; prospecties B. Belmans, P. Verstappen en R. Janssens
- Situering: ten westen van de dorpskern, nabij de Sint-Gummaruskapel; zuidwestelijke flank (10m hoogte, Pbc en Pccy); nabij Beggelbeek.
- Aard van de site
    - Type: losse vondst

    - Beschrijving: vondstenconcentratie, materiaal niet vermeld
    - Bewaarplaats: onbekend
    - Datering: 5de-8ste eeuw?
- Bibliografie: niet gepubliceerd.

RANST, Oelegem (*Olemgem* – 1161)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) plaatsnaam verbonden aan persoon, mogelijk een vrouw 'woonplaats van de afstammelingen van Odila'.
- Situering: dorp ontwikkeld op zandleem- tot lemigzandrug ten zuiden van de alluviale vallei van de Grote Schijn, ten oosten begrensd door Kapelbeek en Tappelbeek en ten westen door Kleine en Grote Merrebeek.
- Hydrografie: Grote Schijn (ten noorden), Grote Merriebeek (ten westen), Vierselbeek (ten oosten)
- Patroniem: Onze-Lieve-Vrouw
- Romeinse en/of historische gegevens: inheems-Romeinse nederzetting (CAI ID 101647); prospecties met Romeinse vondsten (CAI ID 100469, 106016, 106062, 106067, 150202).

Sites

093-Oelegem, Zandhovensteenweg

- CAI-ID: 150045
- Historiek: 2008, werfbegeleiding Fluxys uitgevoerd door VIOE
- Situering: zuidwestelijke zijde van een lage dekzandrug (8-9m hoogte, Scm, Sdm); op 500m ten zuidwesten loopt de Tappelbeek; nabij Kapelbeek.
- Aard van de site
    - Type: nederzetting
    - Beschrijving: paalsporen van meerdere gebouwplattegronden (onvolledig in smalle sleuf), kuilen en grachten; aardewerk, spinklos, kraal in glaspasta
    - Bewaarplaats: depot OE
    - Datering: 8ste eeuw o.b.v. aardewerk
- Bibliografie: Vansweevelt *et al.* 2009, 13-25.

Losse vondsten

091-Oelegem, Keer

- CAI-ID: 100807
- Historiek: ?, prospecties P. Verstappen en/of R. Janssens
- Situering: ten noordwesten van de dorpskern en ten oosten van de dorpskern van Wommelgem; langs E313 nabij benzinestation; op zuidwestelijke helling (8-9m hoogte, Sbm) naar vallei Keerbeek.
- Aard van de site
    - Type: losse vondst
    - Beschrijving: concentratie aardewerk, voornamelijk hardgebakken materiaal, Eifelwaar, duidelijk herkenbare randen; handgevormd aardewerk naar 'Germaanse' traditie
    - Bewaarplaats: onbekend
    - Datering: late 4de eeuw-5de eeuw

- Bibliografie: niet gepubliceerd.

092-Oelegem, Keer

- CAI-ID: 100807
- Historiek: ?, prospecties P. Verstappen en/of R. Janssens
- Situering: ten noordwesten van de dorpskern en ten oosten van de dorpskern van Wommelgem; langs E313 nabij benzinestation; op zuidwestelijke helling (8-9m hoogte, Sbm) naar vallei Keerbeek.
- Aard van de site
    - Type: losse vondst
    - Beschrijving: vondstenconcentraties, fragmenten biconisch aardewerk, Merovingische kralen (hoge concentratie aan randen t.o.v. wandfragmenten). Volgens vinders gaat het hier om een grafveld
    - Bewaarplaats: onbekend
    - Datering: 5de-7de eeuw
- Bibliografie: niet gepubliceerd.

RETIE, Retie (*Rethie* – 1264)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) onduidelijke plaatsnaam; mogelijk suffixvervanging (-iacum>-ium>-io, -ie) uit Gallo-Romeins *Retium, ouder *Retiacum, afleiding van Latijnse persoonsnaam Retus of Raetus; dan het goed, de woonstede, de villa van een zeker Retus.
- Situering: dorp ontwikkeld op een noordoost-zuidwest lopende dekzandrug tussen de valleien van de Zwarte Neet en het Klein Neetje (beide zijrivieren van Kleine Nete).
- Hydrografie: Metse Neetje en Klein Neetje (ten westen en ten noorden), Nonnen Neetje en Zwarte Nete (ten oosten en ten zuiden)
- Patroniem: Sint-Martinus; tot 1264 eigendom van het St-Martinuskapittel van Luik dat vanaf dan zijn rechten afstond aan de abdij van Tongerlo.
- Romeinse en/of historische gegevens: prospectievondsten met Romeins materiaal en losse vondsten (CAI ID 100937, 210535); omgrachte pastorie, in oorsprong burchtsite uit de 16de eeuw (*De Borch*)

Sites

095-Retie, Meierend?

- CAI-ID: 220332 en 221050
- Historiek: 2018, proefsleuvenonderzoek door studiebureau LAreS n.a.v. verkaveling
- Situering: zuidelijk van de dorpskern, op oostelijke helling van dekzandrug (23-24m, Zbm en Zcm) naar Zwarte Neet toe.
- Aard van de site
    - Type: nederzetting
    - Beschrijving: grote paalkuil met in de vulling een scherf handgevormd vroegmiddeleeuws aardewerk, vlakke bodem.
    - Bewaarplaats: onbekend
    - Datering: vroege middeleeuwen
- Bibliografie: Heirbaut 2018.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

RUMST, Rumst (*Rumesta* – 1150)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) duistere plaatsnaam, mogelijk Middelnederlands 'ruum', ruim, breed, open, dus de ruime, open gronden. Mogelijk afleiding van 'ruim' met -st, nederzetting, dus, de ruime stede, de uitgestrekte hofstede of nederzetting. Michiels (2012) verklaart de naam vanuit het Keltisch *Ruperosta of aanlegplaats aan de Rupel.
- Situering: gelegen op zandleemplateau ten zuiden van Antwerpen; dorp ontwikkeld op pleistocene opduiking in alluviaal gebied, op de rechteroever van de Rupel, aan de samenvloeiing van Dijle, Nete en Rupel.
- Hydrografie: Rupel (ten westen), Nete (ten zuiden)
- Patroniem: Sint-Pieter; voorganger van de huidige kerk zou dateren uit de 12de eeuw
- Romeinse en/of historische gegevens: Romeinse nederzetting (CAI ID 100129, 100612, 100613, 105353, 106140, 151748, 206831, 206853, 220524) met 2de-3de-eeuwse versterking (dakpan met stempel Romeinse vloot en spitsgracht – CAI ID 105355); Romeins grafveld ten noorden (CAI ID 105352); verspreide Romeinse vondsten en sporen (CAI ID 105646, 150340, 151165, 206854, 206855, 211459); 13de-eeuwse burcht nabij de kerk.

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

096-Rumst, Molenveld?

- CAI-ID: niet opgenomen in CAI
- Historiek: 19de eeuw, toevalsvondst
- Situering: onbekend, wellicht ter hoogte van het Molenveld (CAI ID 105355); zuidelijke helling plateau (ca 6m hoogte, gekarteerd als bebouwde zone) naar Rupel toe.
- Aard van de site
    - Type: losse vondst
    - Beschrijving: dakpanfragment met stempel ‘CGPF’ (*Classis Germanica Pia Fidelis*) met thuishaven in Keulen
    - Bewaarplaats: onbekend
    - Datering: 1ste tot begin 4de eeuw na Chr.; wellicht in verband te brengen met het stationeren van hulptroepen in het Romeinse kamp vanaf de 3de eeuw
- Bibliografie: Van Dessel 1877; Sevenants 1991B; Jacobs & Sevenants 2010, 7.

RUMST, Reet (*Rith* – 1235)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) Middelnederlands 'rede', berijdbare weg, rijweg; plaats ontstond wellicht langs een rijweg of 'rede' die liep over de hogere, meer

tegen overstroming beveiligde gronden, die Rumst en Schelle verbond. Volgens Michiels (2012) echter een -iacum-naam zoals Retie en dus 'eigendom van Rhetus'.

- Situering: dorp ontwikkeld op zandleemplateau tussen de alluviale gebieden van Schelde en Rupel; meedere bronnen ontspringen rondom de dorpskern (Bosbeek, Molenbeek, Mandoerse beek, Grote Struisbeek)
- Hydrografie: Molenbeek (ten zuiden), Bosbeek (ten westen), Keulshaagloop, Borseloop, Schanshoeveloop, Dieveldenloop (ten noorden), Mandoerseloop en Grote Struisbeek (ten oosten).
- Patroniem: Heilige-Maria-Magdalena; parochie gesticht in 1308-09, het nominatierecht behoorde toe aan de abdij van Lobbes.
- Romeinse en/of historische gegevens: prospectievondsten met Romeins materiaal waaronder vroeg-Romeinse munten (CAI ID 105648, 161700); kasteel van Reet/Hof van Laar gaat mogelijk terug tot een motte.

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

RUMST, Terhagen

Algemeen

- Toponymie: wellicht afgeleid van -haag (kreupelhout)
- Situering: gelegen op het zandleemplateau aan de oevers van de Rupel, tussen Boom en Rumst
- Hydrografie: Rupel (ten zuiden), Mollenbergloop (ten westen), Catenbergloop (ten oosten)
- Patroniem: Sint-Jozef; was oorspronkelijk een gehucht van Rumst.
- Romeinse en/of historische gegevens: geen gegevens bekend.

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

SCHELLE, Schelle (*Scella* – 1155)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) afgeleid van riviernaam Schelde, met assimilatie van ld naar ll.
- Situering: dorp ontwikkeld op een oost-west gerichte zandleemrug die de Rupel ten noorden flankeert; strategische positie op linkeroever van de Beneden-Vliet waar deze in de Schelde uitmondt.
- Hydrografie: Vliet/Grote Struisbeek (ten noorden), Schelde en Rupel (ten westen), Maeyebeek (ten westen en ten zuiden), Kloosterbeek (ten oosten).

- Patroniem:Sint-Petrus-en-Paulus; was in oorsprong afhankelijk van abdij van Lobbes; huidige onderbouw toren gaat terug tot 13de eeuw
- Romeinse en/of historische gegevens: Romeinse site op de hoger gelegen Speltenvelden (CAI ID 100619, 105357, 150352); aan de overzijde van de Vliet ligt de Sint-Bernardusabdij; kasteel Scherpensteen ten westen van dorpskern in oorsprong mogelijk een motte (CAI ID 101912).

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

SCHILDE, Schilde (Schinla – 1183)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) samenstelling van -lo met riviernaam Schijn.
- Situering: dorp ontwikkeld op noordoost-zuidwest gerichte dekzandrug tussen de valleien van de Zwanebeek (ten westen) en de Kleinebeek (ten oosten); kerk gelegen aan de zuidelijke rand van de huidige dorpskern dus mogelijk verplaatste dorpskern.
- Hydrografie: Zwanebeek (ten westen), Moerbeek (ten noorden), Lindenloop en Kleinebeek (ten oosten), Grote Schijn (ten zuiden)
- Patroniem: Sint Guibertus, vermoedelijk in oorsprong een vrije kerk die in de 12de eeuw in bezit kwam van de abdij van Affligem.
- Romeinse en/of historische gegevens: geen registraties i.v.m. Romeinse bewoning.

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

SCHILDE, ’s Gravenwezel (*Wesele, Wesela* – 1259)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) samenstelling van -lo met Middelnederlands 'wese', weiland, hooiland, dus weidepoel, plas in de weiden; latere toevoeging 's Greven, 'van de graaf', verwijst naar de plaatselijke heren.
- Situering: dorp ontwikkeld op een noord-zuid georiënteerde zandrug tussen de valleien van Kleine Schijn (ten westen) en Zwanebeek (ten oosten), op de linkeroever van de Kleine Schijn.
- Hydrografie: Kleine Schijn (ten westen), Moesbeek, Strypenloop, Wouwersebeek (ten noorden), Zwanebeek (ten oosten).
- Patroniem: Sint-Catharina; parochie gesticht in de 12de eeuw door de abdij van Ename.
- Romeinse en/of historische gegevens: geen gegevens bekend over eventuele Romeinse bewoning; kasteel ten oosten van de dorpskern zou al in de 12de eeuw opgericht zijn als

residentie van de graven de Woutere en later verbouwd tot vierkante waterburcht; *patrocinium* dateert uit zelfde periode.

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

SCHOTEN, Schoten (*Scote* – 868)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) datief meervoud van 'schoot', beboste hoek zandgrond uitspringend in moerassig terrein.
- Situering: dorp ontwikkeld op een noordoostelijk-zuidwestelijk gerichte dekzandrug (in het noorden zandig, in het zuiden lemig) met in ten oosten en en ten zuiden de alluviale vallei van de Kleine Schijn en ten westen de valleien van de Horststebeek, Eethuisbeek en Calixbergsebeek.
- Hydrografie: Eethuisbeek, Calixbergsebeek en Braambeek (ten westen), Bloemendaalbeek (ten noorden), Kleine Schijn (ten oosten en ten zuiden), Krommenbeek (ten oosten en ten noorden)
- Patroniem: Sint-Cordula; er zou al een eerste kerk geweest zijn in de 8ste eeuw, opgevolgd door een kerk in de 12de eeuw.
- Romeinse en/of historische gegevens: buiten een munt van Marcus Aurelius (CAI ID 105363) geen gegevens over mogelijke Romeinse bewoning; Schoten kent van oudsher een dubbele kern: een kerkelijke ooit afhankelijk van de abdij van Lobbes (Ursmarus zou Schoten gekerstend hebben) later van de abdij van Villers (Schotenhof) en een wereldlijke afhankelijk van de heren van Breda, later van de heren van Schoten (Kasteel Calixberg, oorspronkelijk een motte).

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

SINT-AMANDS, Sint-Amands (*Baesrode S. Amandi* – 1302)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) genoemd naar de patroonheilige van de parochie, Sint Amandus.
- Situering: dorp ontwikkeld op een zandlemige opduiking langs de rechteroever van een Scheldebocht,
- Hydrografie: Schelde (ten westen), Meersloop (ten noorden), Dorpsloop (door dorpskern), Bovenloop (ten zuiden).
- Patroniem: Sint-Amands; maakte oorspronkelijk deel uit van een groter geheel, Baceroth (822) geheten, waar vier parochies ontstonden: Baasrode-Vlassenbroek, Baasrode-St

Ursmarus, Baasrode- St Marie en Baasrode-St Amands; eerste kerk te Sint-Amands (voor 1417) was gelegen aan de Kerkhofdries.

- Romeinse en/of historische gegevens: aantal losse en oudere vondsten uit de Romeinse periode (CAI ID 105372, 150366, 166023); omgeving kern gekenmerkt door de aanwezigheid van meerdere -hem toponiemen (Cuytelghem, Reyseghem).

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

098-Sint-Amands, Scheldebedding

- CAI-ID: 105369
- Historiek: 1939
- Situering: Scheldebedding ter hoogte van Sint-Amands.
- Aard van de site
  - Type: losse vondst
  - Beschrijving: houten boegbeeld van een schip
  - Bewaarplaats: onbekend
  - Datering: ca 352 (^{14}C-datering British Museum: 1598±70BP)
- Bibliografie: Barker *et al*. 1971; Segers 2001, 23-26; Van Thienen 2016, 455, 468.
- Opm.: mogelijk zelfde object als vermeld onder 019, Bornem-Mariekerke (CAI ID 101442).

099-Sint-Amands, onbepaald (niet op kaart aangeduid)

- CAI-ID: 105372
- Historiek: ca. 1800, gevonden door een landbouwer op zijn grond
- Situering: onbekend
- Aard van de site
  - Type: losse vondst
  - Beschrijving: muntschat van 17 *antoniani* waaronder munten van Gallienus (253-268), Claudius II (268-270), Victorinus (269-270), Tetricus (271-274), Maximianus (286-310), Constantijn (307-337); in potten.
  - Bewaarplaats: onbekend
  - Datering: sluitmunt uit 4de eeuw
- Bibliografie: Thirion 1967, 147; Segers 1987, 236-237; Segers 1987-1988, 24; Van Thienen 2016, 455, 459.

SINT-AMANDS, Lippelo (*Lippinclo* – 1155)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) samenstelling van Germaans *Lippinga, 'van de lieden van Lippo' en 'lo', dus 'het lo van de afstammelingen van Lippo'.
- Situering: dorp ontwikkeld op zandlemige opduiking onmiddellijk ten westen van de alluviale vallei van de Molenbeek/Lippelose beek en ten oosten van de Klaverbeek
- Hydrografie: Lippelose Beek/Grote Molenbeek (ten noorden en ten oosten), Paasheidebeek (ten zuiden), Klaverbeek (ten westen).
- Patroniem: Sint-Stefaan; oudste vermelding kerk in 1120, afhankelijk van de abdij van Affligem.

- Romeinse en/of historische gegevens: geen gegevens bekend over Romeinse bewoning; ten zuidwesten van de dorpskern ligt het Hof ter Melis, vermeld sinds de 14de eeuw; aan de overzijde van de beek, ten oosten van de kern, 's Gravenkasteel, reeds vermeld in de volle middeleeuwen als hoeve (omgracht).

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

SINT-AMANDS, Oppuurs (*Oppuedersel* – 1414)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) betekenis 'Puurs op de hoogte', 'het hoger gelegen Puurs'.
- Situering: dorp ontwikkeld op een lemige zandrug ten westen van de vallei van Grote Molenbeek
- Hydrografie: Pandgatheide (ten noorden), Grote Molenbeek (ten oosten), Kleinijvenloop (ten zuiden).
- Patroniem: Sint-Johannes en Sint-Amandus; pas een zelfstandige parochie vanaf 1803; kerk gebouwd na stichting parochie in 1803.
- Romeinse en/of historische gegevens: geen gegevens bekend.

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

SINT-KATELIJNE-WAVER, Sint-Katelijne-Waver (*sente Kateline in Wavere* – 1343)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) benoeming naar de patroonheilige van de parochie; Waver verwijst naar het vroegere Waverwoud; de betekenis 'Waver' is onzeker, vermoedelijk een riviernaam met de betekenis 'kronkelbeek, slingerende waterloop'.
- Situering: dorp ontwikkeld op hetzelfde zandlemige plateau als Onze-Lieve-Vrouw-Waver, maar gelegen aan de westzijde ervan, omgeven wordt door drassig gebied waar meerdere beken hun weg zoeken; het in de vroege middeleeuwen vermelde Waverwoud zou zich hier uitgestrekt hebben.
- Hydrografie: Bemortelloop (ten noorden), Dwersehagenloop (ten oosten), Pretslandloop (ten zuiden), Dorpsbeek (ten westen en doorheen dorp).
- Patroniem: Sint-Catharina
- Romeinse en/of historische gegevens: geen gegevens bekend.

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

100-Sint-Katelijne-Waver, kasteel Kauwendaal (op de kaart aangeduid maar zonder juiste locatie)

- CAI-ID: 101664
- Historiek: 1770, toevalsvondst
- Situering: in de omgeving van kasteel Kauwendaal dat sinds de fusie tot het grondgebied van Mechelen behoort.
- Aard van de site
    - Type: losse vondst
    - Beschrijving: Romeinse potten met muntschat bestaande uit munten van Tiberius (1ste eeuw) tot Constantijn (4de eeuw)
    - Bewaarplaats: onbekend
    - Datering: 4de eeuw
- Bibliografie: Sevenants 1987, 280.

SINT-KATELIJNE-WAVER, Onze-Lieve-Vrouw-Waver (*in nemorie nostro Wavir* – 1221)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) verwijzing naar het vroegere Waverwoud; de betekenis 'Waver' is onzeker, vermoedelijk een riviernaam met de betekenis 'kronkelbeek, slingerende waterloop'.
- Situering: dorp ontwikkeld op oostelijke zijde van zandlemig plateau omgeven door drassig gebied waar verschillende beken hun weg zoeken (bekken Begijnenbeek en Bruinbeek die tot Dijlebekken behoren); het in de vroege middeleeuwen vermelde Waverwoud zou zich hier uitgestrekt hebben.
- Hydrografie: Dorpsbeek (ten noorden), Nederheidebeek (ten westen), Bruinbeek (ten zuiden).
- Patroniem: Onze-Lieve-Vrouw; de eerste vermelding van de parochie Onze-Lieve-Vrouw-Waver, *sanctam Mariam in Wavera,* dateert uit 1266. Het
- Romeinse en/of historische gegevens: bezit van de familie Berthout en maakte deel uit van het Land van Mechelen

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

VORSELAAR, Vorselaar (*Furisclare* – 726)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) samenstelling van -laar met Germaans *fursa-, stekende brem, dus 'open plaats in het bos met begroeiing van stekende brem'.
- Situering: dorp ontwikkeld op de zuidoostelijke rand van een langgerekte noordoost-zuidwest gerichte dekzandrug tussen de valleien van de Aa (ten zuiden en ten zuidoosten) die iets verder zuidwaards in de Kleine Nete stroomt, en van de Molenbeek (ten westen); het dorp is gelegen op de rand van de hoger gelegen zandgronden en de alluviale valleigronden van de Aa en bijbeken.
- Hydrografie: Niemandshoekloop en Kapelloop (ten noorden), Bosbeek (ten oosten), Kleine Nete (ten zuiden).
- Patroniem: Sint-Pieter; oudste vermelding kerk in 1123 toen de bisschop van Kamerijk de Sint-Pietersparochie, die oorspronkelijk ook Poederlee en Lille bevatte, schonk aan het kapittel van Kamerijk.
- Romeinse en/of historische gegevens: verspreide Romeinse vondsten over het grondgebied van de gemeente (CAI ID 100128, 101782, 101825, 101885, 101890, 105540); Romeinse nederzetting o.a. woonstalhuizen met potstallen ten noordoosten van de dorpskerk (CAI ID 208852) vanaf einde 13de en begin 14de eeuw in handen van de heren van Rotselaar die waterburcht optrokken nabij de weg van Antwerpen naar Turnhout (CAI ID 102841).

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

WESTERLO, Westerlo (*Westerlo* – 995-1010)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) samenstelling van -lo met 'wester', westelijk, dus 'het westelijk gelegen lo', in onderscheid tot Oosterlo bij Geel.
- Situering: dorp ontwikkeld op een langgerekte dekzandrug (lemig zand) met noordoost-zuidwest oriëntering tussen valleien van de Wimp (ten noorden) en Grote Nete (ten zuiden). Het dorp ligt net ten noorden van de alluviale gronden van de Grote Nete en de Kleine Laak die iets verder westelijk in de Grote Nete stroomt.
- Hydrografie: Wimp (ten noorden), Zijptloop (ten westen), Kleine Laak en Grote Nete (ten zuiden)
- Patroniem: Sint-Lambertus; kerk aan oostelijke uiteinde van dorpskern; huidige kerk gaat terug tot 15de eeuw
- Romeinse en/of historische gegevens: enkele losse vondsten uit de Romeinse periode (CAI ID 100939, 101076, 103239); ten zuiden van de dorpskern bevindt zich het kasteel de Merode waarin nog een middeleeuwse donjon verscholen gaat (late ME); ten oosten van het kasteel zou zich een schans bevonden hebben (CAI 100794).

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

WESTERLO, Oevel (*Uuele* – 1130)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) samenstelling van -lo met een onzeker eerste lid, mogelijk 'oven' of 'over'. Vermoedelijk gaat het eerder om een persoonsnaam.
- Situering: dorp ontwikkeld op hoger gelegen zone van een noordoost-zuidwest gerichte dekzandrug (lemig zand) tussen de valleien van de Stapkensloop (in het noordoosten) en Wimp (in het zuidwesten).
- Hydrografie: Wimp met Hulloop, Putloop, Stassensbosloop, Bosdelloop, Oevelsedreefloop, Zandvoortloop, Vaartloop, Loofvenloop (ten zuiden), Puntloop (ten oosten)
- Patroniem: Sint-Michiel; kern van de huidige kerk gaat terug tot de 15de eeuw
- Romeinse en/of historische gegevens: geen gegevens wat Romeinse bewoning betreft.

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

WESTERLO, Tongerlo (*Tungerlo* – 1180)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) samenstelling van -lo met 'tonger', een element met onzekere betekenis, mogelijk verwijzend naar de Germaanse volksstam 'Tungri'; kan ook samenstelling zijn van -lo, poel met Middelnederlands 'tonge, tunge, tong, tung', uitstekende punt van land in water, landtong + suffix -er of gecombineerd met *haru, zandrug.
- Situering: centrale ligging op de zuidelijke rand van dezelfde dekzandrug (lemig zand) als Oevel, aan de rand van de vallei Wimp die wat zuidelijker stroomt
- Hydrografie: Wimp (ten zuiden), Oevelse dreefloop (ten westen), Zandvoortloop en Vaartloop (ten noorden), Puntloop (ten oosten)
- Patroniem: Sint-Anna; kerk pas opgericht in de 19de eeuw
- Romeinse en/of historische gegevens: geen gegevens over Romeinse bewoning; middeleeuwse abdij: op verzoek van heer Giselbert, een vermogend landheer, kwamen omstreeks 1130 enkele norbertijnen van de Sint-Michielsabdij van Antwerpen zich op zijn landgoed in Tongerlo vestigen

Sites

101-Tongerlo, onbekende locatie? (op de kaart aangeduid maar zonder juiste locatie)

- CAI-ID: niet opgenomen in CAI
- Historiek: 19de eeuw
- Situering: onbekend

- Aard van de site
    - Type: funeraire site
    - Beschrijving: vondst van ‘urnen en andere Frankische oudheden’, door Roosens geïnterpreteerd als een grafveld
    - Bewaarplaats: onbekend
    - Datering: Merovingisch?
- Bibliografie: de Behault de Dornon 1897, 387; Roosens 1949B, 45.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

WESTERLO, Zoerle-Parwijs (*Zuerle* – 1286)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) samenstelling van -lo met als eerstelid 'zoer', bos of bosweide met zure bodem; maar kan ook als samenstelling met Westgermaans *Suthar, zuider en is dan in verband te brengen met Oosterlo en Westerlo; de toevoeging Parwijs slaat op de vroegere bezitters, de heren van Perwez.
- Situering: dorp ontwikkeld op hogere locatie van dezelfde dekzandrug (lemig zand) als Westerlo maar iets verder westelijk gelegen; net ten noorden van de alluviale vallei van Grote Nete en Kleine Laak en hun bijriveren en ten oosten van een moerassige depressie (Goorheide) waardoor meerdere beken hun weg zoeken
- Hydrografie: Wimp (ten noorden), Grote en Kleine Zaartloop (ten westen), Kleine Laak (ten zuiden), Zijptloop en Spikdorenloop (ten oosten)
- Patroniem: Sint-Niklaas; in oorsprong een kapel uit de 14de eeuw
- Romeinse en/of historische gegevens: geen gegevens over Romeinse bewoning; continuïteit naar de Karolingische periode en volle middeleeuwen (site 102)

Sites

102-Zoerle-Parwijs, Gevaertlaan

- CAI-ID: 215427
- Historiek: 2015, proefsleuvenonderzoek door Studiebureau Archeologie gevolgd door een vlakdekkende opgraving door studiebureau VEC n.a.v. nieuwbouw
- Situering: ten westen van de dorpskern, op ca. 200m ten westen van de kerk; op een westelijke helling (12-13m hoogte, Sdm, Sbm); nabij Zaartloop en Zijptloop.
- Aard van de site
    - Type: nederzetting
    - Beschrijving: tweeschepige huisplattegrond met oostelijke aanbouw (HS05); geïnterpreteerd als Verwers type 6 met een datering in de laat-Merovingische periode; geen vondsten
    - Bewaarplaats: depot provincie Antwerpen
    - Datering: 8ste-9de eeuw
- Bibliografie: Van Liefferinge & Smeets 2015; Weekers-Hendrikx 2017.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

WIJNEGEM, Wijnegem (*Winengem* – 1161)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) heemnaam waarin met patroniem 'Wining' ziet, inga-afleiding van de Germaanse persoonsnaam Wino, dus 'woonplaats van de afstammelingen van Wino'; kan ook gaan om een oude 'wig'-naam, bijv. Wignand en dan *Wingandingaheem.
- Situering: dorp ontwikkeld op noordoost-zuidwest georiënteerde dekzandrug (zand tot lemig zand) tussen Kleine Schijn (ten noorden) en Grote Schijn (ten zuiden); huidige dorpskern ligt net ten noorden van de alluviale vallei van de Grote Schijn (ontwikkeld langs jongere verbindingsweg Antwerpen-Turnhout); Romeinse en vroeg- tot volmiddeleeuwse site liggen meer noordelijk op het hoogst gelegen deel van de dekzandrug.
- Hydrografie: Kleine Schijn met Brakkenbeek (ten noorden), Grote Schijn met Rollebeek en Dorpsloop (ten zuiden), Wezelse Beek (ten oosten)
- Patroniem: Onze-Lieve-Vrouw; oorspronkelijke kerk op het 'Kerkeveld', nieuwe verplaatste neogotische kerk afgebroken in 1987 en locatie opnieuw verplaatst.
- Romeinse en/of historische gegevens: inheems-Romeins heiligdom en bewoning, vroeg- en volmiddeleeuwse bewoning op de Steenakker (CAI ID 100113, 100140, 100673, 100674, 100675); Romeinse bewoning op de Krabbershoek (CAI ID 105389, 105546) en langs Blikstraat (Pede *et al*. 2011); losse vondsten Romeins materiaal (CAI ID 100553, 100800, 105388, 105407, 106398, 106442, 208822); opgravingen op het Kerkeveld brachten de resten van de gotische kerk aan het licht (op Ferraris aangeduid als 'Oud Kerckhof' – CAI ID 210549); ten westen hiervan ligt de omgrachte Wervehoeve, met oorsprong in de late middeleeuwen; ten noordwesten van de hoeve zijn een urnenveld en een inheems-Romeinse nederzetting opgegraven (nog niet in CAI opgenomen).

Sites

103-Wijnegem, Wachthaven Albertkanaal

- CAI-ID: 101020 en 164840
- Historiek: 2008 proefsleuvenonderzoek uitgevoerd door studiebureau Soresma, in 2009-2011 gevolgd door vlakdekkende opgravingen uitgevoerd door studiebureau Condor n.a.v. de aanleg van een wachthaven langs het Albertkanaal
- Situering: ten noorden van de huidige dorpskern, ten noordoosten van Kerkeveld en Wervehoeve, ten zuidwesten van de site Steenakker; boven op dezelfde dekzandrug als de site Steenakker (6m hoogte, Zbm, Scm); nabij Zwanebeek.
- Aard van de site
    - Type: nederzetting
    - Beschrijving: twee waterputten (2-fasige waterput 1 en éénfasige waterput 2) waarvan de ronde bekisting niet bewaard was; slechts één ervan gedateerd d.m.v. ^{14}C-stalen.
    - Bewaarplaats: onbekend
    - Datering: 253AD (95.4%) 405AD (Poz-40813: 1710 ± 30 BP – waterput 1)
- Bibliografie: Deville *et al*. 2011; Vanden Borre 2008.

104-Wijnegem, Wachthaven Albertkanaal

- CAI-ID: 101020 en 164840

- Historiek: 2008 proefsleuvenonderzoek uitgevoerd door studiebureau Soresma, in 2009-2011 gevolgd door vlakdekkende opgravingen uitgevoerd door studiebureau Condor n.a.v. de aanleg van een wachthaven langs het Albertkanaal
- Situering: ten noorden van de huidige dorpskern, ten noordoosten van Kerkeveld en Wervehoeve, ten zuidwesten van de site Steenakker; boven op dezelfde dekzandrug als de site Steenakker (6m hoogte, Zbm, Scm); nabij Zwanebeek.
- Aard van de site
    - Type: nederzetting
    - Beschrijving: een huisplattegrond (structuur A), een bijgebouw (structuur B) en enkele zespostenspiekers (structuren C en D), afvalkuilen (S51, S77, S94, S166, S826, S225, S233, S235, S265, S163 en S165), een met afval opgevulde depressie (S24) en meerdere losse paalkuilen; vondsten vnl. *tegulae*, handgevormd aardewerk en enkele scherven die volgens de opgravers specifiek aan de vroege middeleeuwen toe te schrijven zijn, alsook fragmenten maalsteen in tefrietische basaltlava, metaalslakken uit spoor S24; ^{14}C-staal uit kuil S265 en depressie S24 bevestigde een datering in de vroege middeleeuwen.
    - Bewaarplaats
    - Datering: 432AD (24.2%) 496AD en 503AD (71.2%) 610AD (Poz-40812 1520 ± 30 BP - S265) en 551AD (95.4%) 646AD (Poz-40815 1465 ± 30 BP - S24)
- Bibliografie: Deville *et al*. 2011; Vanden Borre 2008.

105-Wijnegem, Steenakker

- CAI-ID: 100113, 100675
- Historiek: 1985 prospecties door J. Aendeboom; 2003 vlakdekkende opgraving door de Antwerpse Vereniging voor Romeinse Archeologie (AVRA)
- Situering: ten noorden van de huidige dorpskern, op het hoogst gelegen deel van de dekzandrug (7m hoogte, Scm); nabij Zwanebeek.
- Aard van de site
    - Type: nederzetting
    - Beschrijving: twee waterputten met een uitgeholde boomstam als bekisting resp. opgegraven de campagnes 2002 en 2003, waarvan een ^{14}C-datering op de bekisting een datering in Merovingische periode opleverde; prospectievondsten o.a. Eifelwaar; mogelijk zijn de Merovingische huisplattegronden grotendeels onzichtbaar tussen de talrijke zwaardere paalsporen van de jongere volmiddeleeuwse gebouwplattegronden; in het vondstenmateriaal van de opgraving Steenakker bevinden zich meerdere handgevormde scherven met het typische vroegmiddeleeuwse uitzicht (harder gebakken en magering met chamotte en/of ijzeroer)
    - Bewaarplaats: AVRA
    - Datering: 420AD (95,4%) 610AD (IRPA-1357: 1540 ± 35BP – waterput 2002) en 420AD (95,4%) 570AD (KIA-22628: 1525 ± 25BP en KIA-22626: 1580 ± 25BP – waterput 2003 resp. stalen A en B).
- Bibliografie: Aendenboom 1987, 62-82; Cuyt & Van Strydonck 2004.

106-Wijnegem, Kerkeveld/Wervehoeve?

- CAI-ID: 210549
- Historiek: 2012, proefsleuvenonderzoek door studiebureau Archebo n.a.v. verkaveling; vlakdekkend onderzoek van twee afgebakende zones nog niet uitgevoerd (stand van zaken op 2/05/2019).

- Situering: ten noorden van het centrum van Wijnegem; op de noordelijke rand van een langgerekte, oost-west verlopende zandrug (7-9m hoogte, Sbm, Scm) die zich uitstrekt tussen de alluviale valleien van de Kleine Schijn ten noorden en de Grote Schijn ten zuiden.
- Aard van de site
    - Type: funeraire site, cultusplaats, nederzetting?
    - Beschrijving: meerdere paalsporen; sporen van houtbouw binnen de Romaanse kerkbouw wat wijst op een mogelijke houten voorganger van de kerk; meerdere grafstructuren waaronder mogelijk graven uit de vroegmiddeleeuwse fase
    - Bewaarplaats: opdrachtgever De ideale woning c.v.
    - Datering: vroegmiddeleeuwse fase?
- Bibliografie: Devroe & Claesen 2012.

116-Wijnegem, Blikstraat

- CAI-ID: nog niet ingevoerd in CAI
- Historiek: 2008 tot 2009: proefsleuven- en vervolgonderzoek door de provincie Antwerpen
- Situering: ten noordwesten van het centrum van Wijnegem; op de noordelijke helling van een langgerekte, oost-west verlopende zandrug (7m hoogte, Zbm, Sbm en Scm) die zich uitstrekt tussen de alluviale valleien van de Kleine Schijn ten noorden en de Grote Schijn ten zuiden.
- Aard van de site
    - Type: nederzetting
    - Beschrijving: twee gebouwplattegronden nl. een mogelijk eenbeukig hoofdgebouw (8,5m bij 3,5m), ook te interpreteren als een amalgaam van drie spiekers, en een kleiner bijgebouw (4,4m bij 1,9m); ^{14}C datering op houtskool uit een van de paalkuilen van het hoofdgebouw (S1176) resulteert in de vroege middeleeuwen; een kuil (S1185) en meerdere waterputten (WP1094, WP1176 en WP1190 waaronder een boomstamput, waarvan de ^{14}C-datering een resultaat in de vroege middeleeuwen geeft; drie greppelsystemen westelijk van de bewoningssporen en de waterputten (S352, S353 en S1020/1199) door ^{14}C-datering in een jongere fase van de vroege middeleeuwen te plaatsen; op dezelfde site is een ijzertijdbegraafplaats, een nederzetting uit de late ijzertijd en vroeg-Romeinse periode aanwezig alsook meerdere circulaire houtskoolmeilers van het *Grubenmeiler*type te dateren voorafgaand aan de 13de eeuw.
    - Bewaarplaats: depot prov. Antwerpen
    - Datering: 430-610 (95% - KIA-42126: 1525±30 BP) voor het vermeende hoofdgebouw; 406-544 (95% - 1585± 30 BP) voor WP1094; 428-604 (95% - 1525±30 BP) voor WP 1176; 605-685 (95% - KIA-42129: 1375±30 BP) voor WP 1190; 760-900 (88,7% - KIA-38850: 1190. ±30 BP) voor greppelsysteem S353
- Bibliografie: Pede *et al*. 2011; Van Thienen 2016, 96, 468 & 469; eindrapport nog in opmaak[1004].

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

[1004] Met dank aan Ignace Bourgeois die inzage gaf in het nog niet voltooide manuscript voor het eindrapport (versie augustus 2019).

WILLEBROEK, Willebroek (*Willebroc* – 1189)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) samenstelling van 'wild' en 'broek', dus 'wild begroeid moerassig terrein'.
- Situering: dorp ontwikkeld op de noordelijke rand van een zandleemplateau dat grenst aan de noordelijk gelegen alluviale vallei van de Rupel.
- Hydrografie: Rupel (ten noorden), Zwarte Beek met Hulstloop (ten oosten), Birrebeek met Appeldonkloop (ten westen)
- Patroniem: Sint-Niklaas; weinig gegevens beschikbaar over de bouw van de vroegste kerk: volgens de overlevering en sommige auteurs zou de toren opklimmen tot een Romeinse constructie, doch vermoedelijk werd een zandstenen, romaanse kerk opgetrokken tussen 1140 en 1180.
- Romeinse en/of historische gegevens: vondsten uit de Romeinse periode (CAI ID 159294), Romeinse nederzettingssporen (CAI ID 207082, 211417)

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

107-Willebroek, onbekende locatie? (niet aangeduid op de kaart)

- CAI-ID: 105347
- Historiek: oude vondst
- Situering: onbekend
- Aard van de site
    - Type: losse vondst
    - Beschrijving: er zouden binnen het grondgebied van Willebroek scramasaxen en lansen uit de ‘Frankische’ periode gevonden zijn
    - Bewaarplaats: onbekend
    - Datering: Merovingisch?
- Bibliografie: Sevenants 1987A, 64.

WILLEBROEK, Blaasveld (*Blaresfelde* – 1125)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) samenstelling van -veld met wellicht de genitief van een persoonsnaam, mogelijk Germaanse *blada-harja, gelatiniseerd tot Blatharius, of de familienaam uit het Middelnederlands 'blaer', kaal; dan het veld van een zekere Blaar.
- Situering: dorp ontwikkeld op de noordoostelijke rand van een zandleemplateau grenzend aan een nat gebied deel uitmakend van de alluviale vallei van de Rupel (meer ten noorden); Blaasveld ligt ten oosten van de Zwarte beek.
- Hydrografie: Zwarte Beek (ten westen), Hazewinkelloop (ten noorden), Grootbroekloop (ten oosten), Zuurbosloop (ten zuiden)
- Patroniem: Sint-Amandus; waarschijnlijk ontstond de parochie Blaasveld op het einde van de 12de eeuw als afhankelijkheid van Heffen (zie zelfde patroonheilige); een zelfstandige

bidplaats werd in 1323 opgericht door Rudolf Pipenoy, heer van Blaasveld; kerk was in oorsprong mogelijk omheind (nog zichtbaar in percelering op 19de-eeuwse Popp-kaart)
- Romeinse en/of historische gegevens: geen gegevens over Romeinse bewoning.

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

WILLEBROEK, Heindonk (*Heiendonch* – 1337)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) samenstelling van -donk met Germaanse persoonsnaam Haio; mogelijk gaat het gewoon om 'hei-donk', donk in de heide.
- Situering: dorp ontwikkeld op een zandige opduiking in het alluvium van de Rupelvallei, nabij de samenvloeiing van Dijle en Zenne in Rupel.
- Hydrografie: Rupel (ten noorden), Dijle en Zenne (ten oosten), Noddonckloop (ten zuiden en ten oosten), Vekeloop en Hondekotloop (ten westen).
- Patroniem: Sint-Jan-Baptist en Sint-Amandus; kerkelijk was het dorp eertijds een gehucht van de parochie Zemst en vanaf 1603 van Heffen, zelfstandige parochie vanaf 1803.
- Romeinse en/of historische gegevens: geen gegevens over Romeinse bewoning.

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

WILLEBROEK, Tisselt (*Tysselt* – 1360)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) mogelijk een verzamelnaam van distel of een samenstelling van distel en lo.
- Situering: dorp ontwikkeld op een zandleemplateau ten zuiden van de Rupelvallei; ligt binnen een netwerk van kleinere beken.
- Hydrografie: Kersdonkloop en Birrebeek (ten westen), Hulstloop, Tisseltloop, Hoogtisseltloop en Zwarte Beek (ten oosten)
- Patroniem: Sint-Jan-Baptist; volgens Verbesselt (1950-2001) klom de oudste kapel van Tisselt op tot de 14de eeuw, mogelijk tot de 13de eeuw, als afhankelijkheid van Willebroek onder het patronaatsrecht van de Sint-Aubertusabdij (Kamerijk).
- Romeinse en/of historische gegevens: Romeinse bewoningssporen (CAI ID 207084).

Sites

108-Tisselt, De Hulst

- CAI-ID: 207084

- Historiek: 2012-2013, proefsleuvenonderzoek uitgevoerd door studiebureau ADEDE, in 2013 gevolgd door een vlakdekkende opgraving uitgevoerd door studiebureau All Archeo n.a.v. de inrichting van een bedrijventerrein
- Situering: zuidelijke flank van een zandrug (7,5m hoogte, Scc, Sdc en Pdg); ten westen van de Zwarte Beek.
- Aard van de site
    - Type: nederzetting?
    - Beschrijving: te midden van IJzertijd- en Romeinse bewoning, een ronde houtskoolrijke vlek S710 die door de opgravers als haard geïnterpreteerd werd maar nergens sporen van verbranding ter plaatse vertoonde, slecht oppervlakkig bewaard; gedateerd in de vroege middeleeuwen o.b.v. ^{14}C-datering; geen vondsten; ernaast een waterput (? – geen bekisting) die mogelijk tot dezelfde periode hoort
    - Bewaarplaats: opdrachtgever - Veldeken 2, 9850 Nevele
    - Datering: 663-859 (Poz-84729: 1270 ± 30 BP)
- Bibliografie: Reyns *et al*. 2017; De Smaele 2013.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

WOMMELGEM, Wommelgem (*Wimilincheimo* – 726)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) samenstelling van -ingaheem met Germaanse persoonsnaam Wimilo, dus woonplaats van de lieden van Wimilo (verkleinvorm van Wimo, Wimmo).
- Situering: dorp ontwikkeld centraal op een oost-west georiënteerde zandrug (lemig zand en zandleem) met ten noorden de alluviale vallei van de Grote Schijn
- Hydrografie: Grote Schijn (ten noorden), Rollebeek en Moffenloop (ten westen), Diepebeek (ten oosten), Palingloop (ten zuiden), Dorpsloop ontspringt in de dorpskern ten noorden van de kerk.
- Patroniem: Sint-Petrus-en-Paulus; vermoedelijk al kerkje in 13de eeuw
- Romeinse en/of historische gegevens: Romeinse weg zou door Wommelgem gelopen hebben (CAI ID 101827); meerdere prospectievondsten en oudere vondstmeldingen (o.a. munten) uit de Romeinse periode (CAI ID 100903, 100905, 101827, 105413, 105417, 105418).

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

109-Wommelgem, Uilenbaan

- CAI-ID: 105609
- Historiek: 1942
- Situering: ten noorden van de dorpskern, oostelijk van de Sint-Janskapel; noordelijke helling (7m hoogte, Zbm); nabij Dorpsloop en Diepe beek.
- Aard van de site

    - Type: losse vondst
    - Beschrijving: drie zilveren Romeinse munten van Nero, Domitianus en Constantinus I
    - Bewaarplaats: onbekend
    - Datering: sluitmunt 4de eeuw
- Bibliografie: Mertens 1973.

110-Wommelgem, Rooseweg

- CAI-ID: 105418
- Historiek: ?, prospecties P. Verstappen en/of R. Janssens
- Situering: ten oosten van de dorpskern; bovenop dekzandrug (7m hoogte, Sbm); westelijk van de Rollebeek.
- Aard van de site
    - Type: losse vondst
    - Beschrijving: Romeins aardewerk en een sterke toename aan hard gebakken Eifelwaar; ook handgevormd aardewerk dat harder gebakken is dan in ijzertijdtraditie
    - Bewaarplaats: onbekend
    - Datering: 2de tot 4de eeuw
- Bibliografie: niet gepubliceerd.

111-Wommelgem, Rooseweg

- CAI-ID: 105418
- Historiek: ?, prospecties P. Verstappen en/of R. Janssens
- Situering: ten oosten van de dorpskern; bovenop dekzandrug (7m hoogte, Sbm); westelijk van de Rollebeek.
- Aard van de site
    - Type: losse vondst
    - Beschrijving: handgevormd aardewerk dat harder gebakken is dan in ijzertijdtraditie, door de vinders als vroeg middeleeuws geïnterpreteerd maar zou ook laat-Romeins kunnen zijn
    - Bewaarplaats: onbekend
    - Datering: 4de – 8ste eeuw
- Bibliografie: niet gepubliceerd.

ZANDHOVEN, Zandhoven (*Santthouen* – 1183)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) samenstelling van 'zand' en datief meervoud van 'hof', hoeve, dus bij de hoeven op de zandige grond.
- Situering: dorp ontwikkeld centraal op een noordoost-zuidwest georiënteerde dekzandrug (zand en lemig zand) tussen de valleien van Tappelbeek (ten westen) en Molenbeek (ten oosten); gelegen langs de baan naar Turnhout.
- Hydrografie: Tappelbeek (ten westen), Heidebeek, Heuvelheideloop en Neggenmortelerloop (ten noorden), Kleinbeek/Molenbeek met Dorpsloop, Sterrebeek en Bautersemloop (ten oosten), Hogeloop en Gebrokenloop (ten zuiden)
- Patroniem: Sint-Amelberga; parochie voor het eerst vermeld in de 13de eeuw

- Romeinse en/of historische gegevens: Romeinse bewoning (CAI ID 208257, 220518); ten zuidoostenvan de kern ligt het Bautersemhof (CAI ID 105870) in oorsprong een dubbel omgrachte cijnshoeve later verbouwd tot hof van plaisantie; ten westen van de kern ligt het Hof van Lier, in oorsprong een laatmiddeleeuwse waterburcht in de vallei van de Tappelbeek (CAI ID 105867)

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

ZANDHOVEN, Massenhoven (*Massenehoua* – 1144)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) samenstelling van datief mv 'hoven' en de zwakke genitief van een Germaanse (?) persoonsnaam, wellicht Matso; dus aan de hoeve of hoven van Matso.
- Situering: dorp ontwikkeld op een noordoost-zuidwest georiënteerde dekzandrug (lemig zand en zandleem) tussen de valleien van de Tappelbeek (ten westen) en de Kleinebeek/Molenbeek (ten oosten) die beide meer zuidelijk uitmonden in de Kleine Nete.
- Hydrografie: Kapelbeek en Tappelbeek (ten westen), Hoge Loop (ten westen en ten noorden), Gebrokenloop en Kleinebeek/Molenbeek (ten oosten), Venloop (ten zuiden)
- Patroniem: Sint-Stefaan; op de Ferrariskaart (18de eeuw) staat de kerk eenzaam in een akker wat mogelijk wijst op een verplaatste dorpskern
- Romeinse en/of historische gegevens: vondst van Romeins aardewerk ten zuiden van de dorpskern (CAI ID 105437); kasteel Montens gaat terug tot een site met walgracht; kasteel met kerk verbonden door dreef.

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

ZANDHOVEN, Pulderbos (*Pulderbosch* – 1273)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) verwijst de plaatsnaam naar Pulle, dus bos van (het nabijgelegen) Pulle
- Situering: dorp ontwikkeld op het zuidelijke uiteinde van een noordoost-zuidwest georiënteerde dekzandrug (zand) tussen de Klein Wilboerebeek (ten westen) en Kleinbeek/Molenbeek (ten oosten)
- Hydrografie: Klein Wilboerebeek met Bosloop (ten westen); Kleinbeek/Molenbeek (ten oosten)
- Patroniem: Onze-Lieve-Vrouw-ten-Hemel-Opgenomen; kern van de kerk gaat terug tot de 13de eeuw

- Romeinse en/of historische gegevens: geen betrouwbare gegevens i.v.m. Romeinse bewoning; omgrachte pastorie.

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

ZANDHOVEN, Pulle (*Pulle* – 1205)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) samenstelling van -lo met 'poel, poil, puel', moeras, dus moerasven, moerasbos of bos met waterplas
- Situering: dorp ontwikkeld op noordoost-zuidwest georiënteerde dekzandrug (zand en lemig zand) tussen de valleien van Kleine Beek/Molenbeek (ten westen) en de Aa (ten zuidoosten); ten zuidwesten van de dorpskern ligt een stuifduingebied waar Merovingische bewoning is vastgesteld (zie *supra*) en meerdere Romeinse sites zijn geprospecteerd (zie *supra*).
- Hydrografie: Molenbeek met Cauwenbergloop (ten westen), Boshovenseloop en Berkenmeiloop (ten noorden), Kleine Pulsebeek, Aa en Kleine Nete (ten zuiden)
- Patroniem: Sint-Petrus-en-Paulus
- Romeinse en/of historische gegevens: meerdere prospectievondsten uit de Romeinse periode die o.m. wijzen op bewoning bij de Keulsebaan (CAI ID 100691, 101714, 101730, 101768, 105536, 152416.

Sites

113-Pulle, Keulsebaan

- CAI-ID: 100692 en 157512
- Historiek: 2006-2007 proefsleuvenonderzoek gevolgd door een vlakdekkende opgraving uitgevoerd door het VIOE n.a.v. een verkaveling.
- Situering: ten zuidwesten van de dorpskern, langs de Keulse baan die bekend staat als een Romeinse weg; op de noordelijke flank van een oostwest gerichte dekzandrug (10-11m hoogte, Zbm en aanwezigheid van een stuifduin) tussen de valleien van de Kleine Nete en de Boshovense Loop; nabij Molenbeek.
- Aard van de site
    - Type: nederzetting
    - Beschrijving: meerdere paalsporen die wijzen op de aanwezigheid van meerdere gebouwen waaronder zeker een spieker, een eenschepig gebouw en een gebouw met een standgreppel, een hutkom en 2 waterputten met een bekisting bestaande uit een uitgeholde boomstam, beide eik (sporen 258 en 281); vondsten: handgevormd vroegmiddeleeuws aardewerk en fijnwandig laat-Merovingisch aardewerk, alsook Badorf-aardewerk
    - Bewaarplaats: depot OE
    - Datering: ^{14}C-dateringen op houtstalen uit de waterputten: 430AD (95.4%) 600AD - KIA-36240: 1535±25BP (los stuk hout bovenaan waterput 258); 640AD (95.4%) 780AD - KIA-36241: 1320±40BP (houten boomstambekisting waterput 258);

770AD (86.0%) 900AD - KIA-36242: 1180±30BP (houten boomstambekisting meerfasige waterput 281); OSL-datering op de stuifduin toont aan dat de bewoning nog in de vroege middeleeuwen overstoven werd door een dik pakket stuifzanden

- Bibliografie: Eggermont *et al.* 2008; Derese *et al*. 2010.

114-Pulle, Dennenlaan

- CAI-ID: 105535
- Historiek: jaren 1980, opgegraven door G. Cornelis
- Situering: 200m ten zuidwesten van site 113; ten zuidwesten van de dorpskern en ten zuiden van de Keulsebaan; op dezelfde noordelijke flank van een dekzandrug (11-1m hoogte, stuifduin); nabij Molenbeek.
- Aard van de site
  - Type: funeraire site
  - Beschrijving: meerdere inhumatiegraven met bijgaven
  - Bewaarplaats: G. Cornelis
  - Datering: 6de-7de eeuw o.b.v. de vondsten
- Bibliografie: niet gepubliceerd.

Losse vondsten

112-Pulle, Nederviersel

- CAI-ID: 152414
- Historiek: jaren 1970, toevalsvondst door J. Grimon
- Situering: tussen Nijlen (ten zuiden) en Viersel (ten westen); op de zuidelijke oever in het alluvium van de Kleine Pulse Beek (Efpm); ten noorden van de Kleine Nete.
- Aard van de site
  - Type: losse vondst
  - Beschrijving: munten o.a. van Constantius II (337-361)
  - Bewaarplaats: onbekend
  - Datering: 337-361
- Bibliografie: niet gepubliceerd.

ZANDHOVEN, Viersel (*Vrisela* – 1195)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) samenstelling van 'zele' met onverklaard eerste lid, mogelijk ontstaan door metathesis vri>vir/vier; in dat geval 'vrij domein'; -la suffix (= -lo) kan ook verwijzern naar 'poel' en dan zou betekenis eerder 'drinkven' kunnen zijn.
- Situering: dorp ontwikkeld op het zuidoostelijke uiteinde van een noordoost-zuidwest georiënteerde dekzandrug (zand en lemig zand) geflankeerd door de alluviale valleien van Kleine Beek/Molenbeek (ten oosten) en Tappelbeek (ten westen) die iets meer zuidelijk uitmonden in de Kleine Nete; Viersel grenst ten noorden direct aan de alluviale vallei van de Molenbeek.
- Hydrografie: Molenbeek/Kleinbeek (ten oosten en ten zuiden), Tappelbeek (ten westen), Venloop (ten noorden)
- Patroniem: Sint-Willibrordus

- Romeinse en/of historische gegevens: Viersel wordt vermeld in een oorkonde (1157) van het kapittel van Hilvarenbeek, gelegen in Noord-Brabant; waarin bepaald wordt dat het kapittel twee vrije hoeven te Viersel in erfpacht geeft aan de abdij van Tongerlo

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

ZOERSEL, Zoersel (*Colinus/nicolaus de Surcele* – 1240)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) -zele-naam met als eerste lid wellicht 'zoer', zuur, en dus 'woning op de zure gronden', maar mogelijk ook 'zoer' uit Westgermaans *suthar, zuider.
- Situering: dorp ontwikkeld op de oostelijke flank van een noordoost-zuidwest georiënteerde dekzandrug (zand) tussen valleien van Tappelbeek (ten westen) en de Klein Wilboerebeek, Delftebeek en Lopende Beek (ten oosten); dorpskern net ten oosten van de Klein Wilboerebeek en een moerassige zone (*Het Broek*) waar meerdere beken hun weg zoeken.
- Hydrografie: Tappelbeek, Krekelenloop en Monnikenloop (ten oosten), Kievitbeek en Delftebeek (ten noorden), Kapelbeek en Klein Wilboerebeek (ten zuiden), Lopende Beek met Maalbeek, Graffendonkloop, Herentalsebeek, Maeybeek (ten oosten)
- Patroniem: Heilige-Elisabeth-van-Hongarije; verheffing tot parochie met het patroonschap van de Heilige Elisabeth moet plaats gevonden hebben tussen 1252 en 1308; kerk gesitueerd op zuidelijke uiteinde van het dorp; driehoekige dries in het noorden.
- Romeinse en/of historische gegevens: geen gegevens over Romeinse bewoning.

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

ZOERSEL, Halle (*'s Gravenhalle/Magerhal* – 1181)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) vermoedelijk -lo-naam met als eerste lid Middelnederlands 'hael', uitgedroogd, dor, schraal, dus 'uitgedroogd ven'.
- Situering: dorp ontwikkeld centraal op een dekzandrug (zand) tussen vallei van Grote Schijn (ten westen) en Tappelbeek (ten oosten).
- Hydrografie: Grote Schijn (ten noorden en ten westen), Vlust (ten westen), Tappelbeek met Dorpsloop, Bakelansbeek en Langhuisloop (ten oosten)
- Patroniem: Sint-Martinus; voor 1300 een kapel
- Romeinse en/of historische gegevens: Romeinse bewoning o.a. boerderij van het Ekeren-Alphentype met potstal, binnen de dorpskern (CAI ID 210154); dorpsnaam geciteerd in de

leenboeken van het hertogdom Brabant; maakte deel uit van de meierij Zandhoven; omgrachte Hof ter Dilft was cijnshof.

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

ZWIJNDRECHT, Zwijndrecht (*Squindrefth* – 847)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) samenstelling van 'zwijn', varken of kreek en 'drecht', deel van een water waar schepen van op de oever worden voortgetrokken. Wellicht plaats waar schepen door de kreek werden getrokken.
- Situering: dorp ontwikkeld op hoger gelegen lemigzandplateau in Scheldebocht; gelegen langs oude baan naar St. Niklaas
- Hydrografie: Rotbeek (ten westen), Palingbeek (ten noorden), Laarbeek (ten zuiden), Vlietbosbeek (ten oosten), Schelde
- Patroniem: Sint-Amandus; in 1190 vermelding kerk als bezit van het kapittel van de Onze-Lieve-Vrouwe-kathedraal te Doornik; huidige kerk met Romaanse kern; vanaf 17de eeuw wijziging patroniem in Heilig-Kruis.
- Romeinse en/of historische gegevens: verspreide paalsporen en aardewerkscherven die mogelijk op Romeinse bewoning wijzen (CAI ID 222532).

Sites

121-Zwijndrecht, Laarstraat

- CAI-ID: 222523
- Historiek: landschappelijk bodemonderzoek en proefsleuvenonderzoek gevolgd door een vlakdekkend archeologisch onderzoek in 2017 door studiebureau All Archeo n.a.v. bouwwerken.
- Situering: ten zuidoosten van de huidige dorpskern; eerder laag gelegen, onderaan de noordwestelijke helling (5-7m hoogte, deels Sdb en Scb en deels Pep en Pfp), deels in het alluvium van de Laarbeek waarlangs de site gelegen is; in de noordwestelijke zone van de vindplaats tekende zich nog een oude gedempte beekloop (Laarbeek?) af.
- Aard van de site
    - Type: bewoning
    - Beschrijving: op een locatie waar ijzertijd- en Romeinse bewoning gesitueerd moet worden (aardewerk en losse paalsporen), zijn twee structuren (een eenschepige plattegrond MEP1 en een daarop aansluitende palenrij 2) opgetekend die op basis van radiokoolstofdatering en aardewerkvondsten rond het einde van de 7de tot 9de eeuw moeten gesitueerd worden. Twee andere structuren (onvolledige bootvormige structuur MEP2 en Palenrij 1) zijn jonger gedateerd, meer bepaald tussen het einde van de 9de eeuw en het begin van de 11de eeuw. Dit wijst op een continuïteit tussen vanaf de 7de eeuw tot de volle middeleeuwen. Op het terrein bevond zich eveneens een in de vroege tot volle middeleeuwen gedempte beek waarvan pollenstalen genomen werden.

    - Bewaarplaats: onbekend
    - Datering: ^{14}C-datering op houtskool uit twee paalsporen van eenzelfde structuur geeft een datering in de 7de-8ste eeuw (paalspoor S68 met een resultaat tussen 669 en 779 cal AD (85,3% waarschijnlijkheid) of tussen 791 en 829 cal AD (5,9% waarschijnlijkheid) of tussen 838 en 865 cal AD (4,2% waarschijnlijkheid) (Poz-98979: 1260 ±30 BP) en paalspoor S182 met een resultaat tussen 680 en 780 cal AD (68,3% waarschijnlijkheid) of tussen 788 en 874 cal AD (27,1% waarschijnlijkheid) (Poz-98980: 1245 ±30 BP); een andere paalkuil uit dezelfde structuur bevatte handgevormd aardewerk met een magering van ijzeroerbrokjes.
- Bibliografie: Claessens & Coremans 2017; Claessens 2018.

Losse vondsten

Geen losse vondsten uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

ZWIJNDRECHT, Burcht (*Burchta* – 1187)

Algemeen

- Toponymie: volgens Debrabandere *et al*. (2010) onzekere betekenis; vanwege -a en toegevoegde -t, niet mogelijk als 'burg', versterkte plaats; evenmin verzamelnaam van 'berk'.
- Situering: dorp ontwikkeld langs de oever van de Schelde op hogere zandopduiking (zand en lemig zand).
- Hydrografie: Burchtse Scheibeek (ten noorden), Vlietbosbeek (ten oosten), Schelde (ten zuiden)
- Patroniem: Sint-Martinus; oudste kerk vermeld in 910
- Romeinse en/of historische gegevens: reeds nederzetting vermeld in de 7de eeuw; veer over de Schelde; kerk op Schelde-oever met open ruimte naar Schelde toe (marktplein) dus mogelijk handelsnederzetting langs de rivier.

Sites

Er zijn geen sites uit de 4de tot 8ste eeuw gekend.

Losse vondsten

Geen losse vondsten bekend uit de laat-Romeinse of vroegmiddeleeuwse periode (tot einde 7de eeuw).

BIJLAGE 2

Bijlage 2

Publicatie opgravingen Broechem:

ANNAERT R. 2018B: Het *vroegmiddeleeuwse grafveld van Broechem. The early medieval cemetery of Broechem*, Merovingian Archaeology in de Low Countries 5/Relicta Monografieën 17, Bonn.

Online beschikbaar via volgende links:

https://oar.onroerenderfgoed.be/publicaties/RELM/17/RELM017-001.pdf

https://oar.onroerenderfgoed.be/publicaties/RELM/17/RELM017-002.pdf

https://oar.onroerenderfgoed.be/publicaties/RELM/17/RELM017-003.pdf

https://oar.onroerenderfgoed.be/publicaties/RELM/17/RELM017-004.pdf